

શ્રી વિઠ્ઠલ વાણી

ડૉ. જયેન્દ્ર સોની

શ્રી વિઠ્ઠલ વાણી

("શ્રી વિઠ્ઠલ વાણી" was one of Dr. Jayendrabhai Soni's message segments which was delivered on mediums like Whatsapp groups and his Facebook account. Here is a collated document of all the messages related to this segment.)

*****

"શ્રી વિઠ્ઠલ વાણી" - (૧)

*****

* મંગલાચરણમ્. *

*****

શ્રી સર્વોત્તમજી ના અવગાહન પૂર્વે શ્રીમદાચાર્યચરણ મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજી ને એવમ્ પ્રભુચરણ શ્રીગોપીનાથજીને મંગલાચરણ દ્વારા દંડવત્ પ્રણામ કરીએ.

ચિંતા-સંતાન-હંતારો   યત્પાદામ્બુજ-રેણવઃ ॥
સ્વીયા નાં તાન્ નિજાચાર્યાન્   પ્રણમામિ મુહુર્મુહુઃ ॥ ૧ ॥

પુષ્ટિમાર્ગીય જીવોની ભગવદ્ ભક્તિ અથવા ભગવત્ પ્રપત્તિ સંબંધી એકમાં થી અનેક ઉદ્ભવતિ ચિંતાઓ નો નાશ કરવાનું સામર્થ્ય જેમના ચરણકમલના પરાગ માત્ર માં છે, તેવા "શ્રીમહાપ્રભુજી" ને હું વારંવાર પ્રણામ કરું છું.

આ શ્લોક માં પુષ્ટિજીવને નિશ્ચિંત કરવા માટે મંગલાચરણ દ્વારા શ્રીમદાચાર્યચરણ ની શરણાગતિ સ્વિકારવાનો ઉપાય શ્રીગુસાંઈજીએ સમજાવ્યો છે.

યદનુગ્રહતો   જન્તુઃ સર્વ દુઃખા - તિગો ભવેત્ ॥
તમહં સર્વદા વન્દે   શ્રીમદ્ વલ્લભ - નન્દનમ્ ॥ ૨ ॥

જન્મ લઈને સાંસારીક દુઃખો ના સાગરમાં ડુબી જનારા જીવો જેમના અનુગ્રહથી સર્વ દુઃખોમાં થી બચી શકે છે તેવા મહાપ્રભુ શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી ના આત્મજને હું સર્વદા વંદન કરું છું.

આ શ્લોક શ્રીગુસાંઈજી શ્રીવિઠ્ઠલનાથજીએ પોતાના જેષ્ઠ ભ્રાતા પ્રભુચરણ શ્રી ગોપીનાથજી ને વંદન કરવા લખેલ છે.
(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨)

*****

* શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

"ભગવદ્ પ્રાપ્તિ" એ પુષ્ટિમાર્ગનું ગંતવ્ય છે. પુષ્ટિજીવોને તે મંઝીલે પહોંચવાનો માર્ગ બતાવનાર 'ગુરુ' મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજી છે. પુષ્ટિમાર્ગ નું પ્રવર્તન કરનાર, તેના સિદ્ધાંતો પ્રતિપાદન કરનાર તેઓ "આદ્યગુરુ" છે. ગુરુ 'માર્ગદર્શક' હોય છે. તેથી માર્ગ પર પ્રશસ્ત થવા તેમની શરણાગતિ સ્વીકારવી એ પ્રાથમિક આવશ્યકતા ગણાય. શ્રીમહાપ્રભુજીના આશ્રય વિના પુષ્ટિ-પંથે ચાલવું અસંભવ છે. તદર્થ સૌ પ્રથમ શ્રી વલ્લભને જાણવા, ઓઢાવવા જરૂરી છે. તેમની ઓઢાવ સ્વયમ્ ભગવદ્ સ્વરૂપ, તેમના આત્મજ પ્રભુચરણ શ્રીગુસાંઈજી સિવાય વધુ સારી રીતે કોણ કરાવી શકે?

તદ્ વિષયક શ્રીગુસાંઈજીએ ત્રણ ગ્રંથોની રચના કરી છે, જેનાથી અવગત થવું તે પ્રત્યેક પુષ્ટિજીવ માટે આવશ્યક છે. તે છે - 'શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર', 'શ્રીવલ્લભાષ્ટક', અને 'સ્ફુરત્કૃષ્ણ પ્રેમામૃત'. તેમાં તેમણે અનુક્રમે શ્રીવલ્લભાચાર્યજી ના એકસો આઠ નામ, તેમના આઠ પ્રકારના રૂપ, તથા તેમના છ પ્રકારના ગુણધર્મ અને ધર્મી સ્વરૂપનું ભાવવાહી, હેતુલક્ષી વર્ણન કરેલું છે. આ ત્રણ ગ્રંથોના અધ્યયનથી શ્રીમહાપ્રભુજીના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજી શકાય.

આ બધા સ્તોત્રોમાં મુખ્યત્વે તો પ્રતિપાદ્ય વિષય વેદોપનિષદ વગેરે શાસ્ત્રોમાં જે ઉપદેશ આપવામાં આવ્યા છે, તદનુસાર જ છે, જેમા કેટલાક અંશ નીચે મુજબ છે -

૧. "જે પુરુષ આચાર્યવાન હોય છે, તે જ આને જાણી સકે છે". (છાં. ૧.૧૪.૩).

૨. "તે દેવ બોલ્યા - 'અમે દેવવિદ્યા અને આત્મવિદ્યા નો ઉપદેશ તો આપ્યો, પરંતુ ગતિ તો આચાર્ય જ સમજાવી સકે છે". (છાં. ૪.૧૪.૧)

૩. "આચાર્ય ના વિષે, તેમના દેવ હોવાનો ભાવ રાખવો જોઈએ". (તૈ. ૧.૧૧).

૪. "જેને દેવ માં પરા ભક્તિ હોય અને જેવી દેવમાં હોય તેવી 'ગુરુ' માં પળ હોય ત્યારે આ વાતોને કોઈ સમજી સકે છે. (શ્વેતા. ૪.૨૩).

૫. "આચાર્યને સાક્ષાત્ બ્રહ્મ ની મૂર્તિ સમજવા જોઈએ. (ભાગવત - ૬.૭.૨૯).

૬. "આચાર્યના ચૈત્ય વપુ દ્વારા પરમાત્મા પોતાની ગતિનો અભિપ્રાય જણાવે છે. (ભાગવત (૧૧.૩૯.૬).

શ્રી ગુસાંઈજી આ ત્રણેય સ્તોત્રમાં આચાર્ય શ્રીમહાપ્રભુને "સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ" હોવાનું પ્રતિપાદન કરે છે.
.....ક્રમશઃ ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩)

*****

* શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

પ્રત્યેક આરાધ્ય ભગવદ્ સ્વરૂપમાં તેમની આરાધનાના ઉપદેશક આચાર્યનું ગૂઢરૂપ નિહિત હોય છે, અને તેવીજ રીતે આચાર્યશ્રી જે ભગવદ્ સ્વરૂપની આરાધનાનો ઉપદેશ પ્રદાન કરે છે, તદનુરૂપ આરાધ્ય દેવની તેમના હૃદયમાં સ્થિતિ હોય છે. તેથીજ પ્રભુચરણ શ્રીવિઠ્ઠલનાથજીએ શ્રીમદાચાર્યચરણને સાક્ષાત્ 'શ્રીકૃષ્ણ' હોવાનો

નિર્દેશ તેમના ત્રણેય સ્તોત્ર - શ્રીવલ્લભાષ્ટક, સ્ફુરતકૃષ્ણપ્રેમામૃત, અને શ્રીસર્વોત્તમજી માં કર્યો છે .

તદનુસાર સર્વોત્તમ સ્તોત્રમાં અનેક નામો ના જોડકા (ઉદા. "આનંદ - પરમાનંદ") માં એકબીજા નામ માં અંતર્નિહિત પ્રકટભાવ અને ગૂઢભાવની પ્રક્રિયા રહેલી છે.

શ્રીગુસાંઈજી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર નાં મંગલાચરણ માં જ શ્રીમહાપ્રભુજીના તાત્ત્વિક દર્શન નો અણસાર આપતાં કહે છે - " જેનાંમાં કોઈપણ પ્રકારનો કોઈ પ્રકૃત ધર્મ હતો નથી, પરંતુ જે સ્વયં અપ્રાકૃત ધર્મરૂપ હોય, તેવા વેદ-વેદાંતસૂત્ર-ગીતા-ભાગવત વગેરે શાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદ્ય સાકાર તત્ત્વની સ્તુતિ કરું છું.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ આજ વાતનો ઉલ્લેખ સુબોધિનીજીમાં કરતાં કહ્યું છે -"સાકારં બ્રહ્મ શુદ્ધં હિ માયા તત્ શક્તિઃ ઉત્તમા, તયા સર્વત્ર સમ્મોહઃ સાક્ષાદ્ ભક્તિશ્ ચ મોહિકા". (સુ.૧.૩.૪). અહિં માયાના ઉત્તમ શક્તિ રૂપા હોવા છતાં પણ 'મોહિકા' હોવાના નિર્દેશ સિવાય બાકી બધી વાતો સાકાર બ્રહ્મ ને 'શુદ્ધ' કહીને, બ્રહ્મની સ્તૂતિરૂપા ભક્તિનો પણ અભિપ્રાય જણાવ્યો છે. બ્રહ્મને સ્વયં ગુણધર્માત્મક કહી, શ્રીમહાપ્રભુજીએ શક્તિરૂપા માયાનો સ્વયં ગુણધર્મમાં અંતર્ભાવ સ્વીકારી લઈ 'શક્તિ' અને 'શક્તિમાન' વચ્ચે તાદાત્મ્ય સંબંધ બતાવ્યો છે. સાકારબ્રહ્મ ને શુદ્ધ કહેવાથી બ્રહ્મના માયિક આકારનું વ્યાવર્તન સિદ્ધ થઈ જાય છે. તેથી શ્રીગુસાંઈજી એ મંગલાચરણમાં તેનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી. .... ક્રમશઃ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રી વિઠ્ઠલ વાણી" (૪)

*****

* શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર પુષ્ટિમાર્ગીય અનુયાયીઓ માટે 'ગાયત્રી' સમાન છે. વૈષ્ણવોએ તેનો નિત્ય પાઠ કરવો જોઈએ. શ્રીહરિરાયજી તેનો મહિમા નિચેના પદમાં સરલ શબ્દોમાં સરસ રીતે સમજાવે છે -

કરિયે શ્રી સર્વોત્તમ રસપાન,

પ્રશંસા કરી શકે કૌન કવિ એસો, શ્રીમુખ કરત બખાન ||૧||

અતિશય કરુણા કરિ યા કલિમેં, દિયો દૈવી જીવનકો દાન;

એક એક અક્ષરમેં હૈ અધરામૃત, ગુપ્ત રહસ્ય ગુણગાન ||૨||

અર્ધ નિમેષ વિલંબ ન કરિયે, રૈન દિવસ આઠો યામ;

રસિક પ્રિતમ જાકે રંગ રંગ્યો, સો હૈ ભક્તિનિધાન ||૩||

બાલ્યાપણ થીજ શ્રીહરિરાયજી ને શ્રીમહાપ્રભુજી ના દર્શન નો અત્યંત વિરહ રહેતો. એક સમય ભોજન, જલપાન, નિંદ્રાનો ત્યાગ કરી તેઓએ પોતાના ધંધામાં એકાંતમાં બિરાજી, વિરહ-તાપ પૂર્વક શ્રીસર્વોત્તમજીના ૭૨ કલાક જપ કર્યા, ફલ-સ્વરૂપે શ્રીમહાપ્રભુજીએ પ્રત્યક્ષ દર્શન આપેલા.

વર્તમાનમાં એક ભગવદિય વૈષ્ણવે એક વિદ્વાન આચાર્યશ્રીને ષોડશ ગ્રંથો ધણાવવા વિનંતિ કરી. તદનુસાર બીજા દિવસે આચાર્યશ્રીએ તેમને સામે બેસાડી મૂળ ટિકા દ્વારા સંસ્કૃતમાં શિખવવાની શરૂઆત કરી. તે વૈષ્ણવ નું સંસ્કૃતનું ગ્યાન સીમિત હતું. સંકોચ વશ વચમાં તો તેઓ ન બોલ્યા, પરંતુ પાઠ પુરો થયે, વિનંતિ કરી - "જે જે, કાંઈ સમજાયું નહીં". આપશ્રીએ આગ્યા કરીકે "શ્રીમહાપ્રભુજીની વાણી તો તેમની કૃપાથી અને પૂર્વાચાર્યો

ની ટિકા દ્વારા જ સમજી સકાય. તેથી તમારે મૂળ ગ્રંથો જ વાંચવા પડશે. જ્યાં ન સમજાય ત્યાં અટકી જવાનું, શ્રીમહાપ્રભુજીનું ધ્યાન ધરી, શ્રીસર્વોત્તમજી નો પાઠ કરવો, પછી આગલ વધવું. આપ સ્વયં જ શિખવશે, કારણકે આ આપશ્રીનું 'નામાત્મક સ્વરૂપ છે, જેમાં આપ પ્રોક્ષ રૂપે બિરાજે છે".

તે મહાનુભાવે આપશ્રીની આગ્યા મુજબ પોતાનો પ્રયાસ ચાલુ રાખ્યો, જેના પરિપાક રૂપે સંપ્રદાયને ગ્રંથોનું સરલ ગુજરાતી ભાષામાં વિપુલ સાહિત્યનું દાન કર્યું છે. આ દંતકથા નથી, તેમના મુખેથી શ્રવણ કરેલી હકિકત છે.

આપણે સમજી શકીએ કે શ્રીમદાચાર્યચરણ આજે પણ પોતાના ગ્રંથો દ્વારા 'વાંગ્મય સ્વરૂપે' બિરાજે છે. આવશ્યકતા છે - આપશ્રીના નામ, રૂપ અને ગુણોનું વારંવાર મનનપૂર્વક અવગાહન કરવાની.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૫)

*****

* શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

શ્રીમહાપ્રભુજી ની આસૂરવ્યામોહ લીલાના કારણે શ્રીચંદ્રાવલીજી સ્વરૂપ શ્રીગુસાંઈજી ને થયેલ આપશ્રીના વિરહતાપ ના પરિણામ સ્વરૂપ વિપ્રયોગની અવસ્થામાં તેમનાં અંતઃકરણમાં તેમને શ્રીમહાપ્રભુજી ના અલૌકિક સાક્ષાત્ સ્વરૂપનો અનુભવ થયો. તે સ્વરૂપનું વર્ણન તેમણે 'શ્રીવલ્લભાષ્ટક' માં કર્યું છે. તેમના દિવ્ય ગુણો તેમણે 'સપ્તશ્લોકી' માં વર્ણવ્યા છે. તેજ પ્રમાણે, તે આંતર અનુભવ દરમ્યાન તેમને શ્રીમહાપ્રભુજી ની વિવિધ લીલાઓ સ્ફુરી તદનુસાર તેમના ૧૦૮ નામો તેમણે 'શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર' માં વર્ણવ્યા છે.

જે પ્રકારે વેદવ્યાસજીની સમાધીમા જે ભગવદ્-લીલીના દર્શન થયા, તે તેમણે "ભાગવતજી" માં આલેખ્યા, તેમજ શ્રીગુસાંઈજી ને વિપ્રયોગ અવસ્થામાં શ્રીમહાપ્રભુ જી લીલા એવમ્ ગુણોની જે અનુભૂતિ થઈ, તે તેમણે શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં ૧૦૮ નામ દ્વારા આલેખી છે.

શ્રીગુસાંઈજી શ્રુતિરૂપા શ્રીસ્વામિનીજી નું સ્વરૂપ છે. તદર્થ તેમની વાણી વેદની શ્રુતિઓનું જ સ્વરૂપ છે. માટે શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર સાક્ષાત્ વેદની શ્રુતિ છે.

શ્રીભાગવતજી ના પ્રથમ સ્કંધ ના પ્રથમ અધ્યાય ના પ્રથમ ત્રણ શ્લોકો મંગલાચરણના છે. પ્રથમ શ્લોક બીજરૂપ ગાયત્રીમંત્ર, બીજા શ્લોકમાં કલ્પવૃક્ષ રૂપ વેદ અને ત્રીજા શ્લોકમાં ફલરૂપ શ્રીભાગવતજી નું નિરૂપણ છે. તેવીજ રીતે શ્રીગુસાંઈજી ના મુખેથી પણ ત્રણ ગ્રંથો પ્રકટ થયા છે, ૧. શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર, ૨. શ્રીવલ્લભાષ્ટક, અને ૩. શ્રી સપ્તશ્લોકી, જેમાં અનુક્રમે નામ, રૂપ અને ગુણ નું વર્ણન તેમણે કર્યું છે. તેને અનુક્રમે, બીજ, વૃક્ષ અને ફલ પણ કહેવાય. આમ શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં બીજ હોવાથી તે ને પુષ્ટિમાર્ગ નો "ગાયત્રી મંત્ર" કહેવાય. તેથી શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વારા દીક્ષિત થયેલ પ્રત્યેક વૈષ્ણવ માટે ગાયત્રી રૂપ શ્રી સર્વોત્તમ જીનો નિત્ય પાઠ કરવો આવશ્યક ગણાય.

વેદ જેમ 'ગાયત્રી બીજનું વૃક્ષ છે, તેમ શ્રીવલ્લભાષ્ટક શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર રૂપી બીજનું વૃક્ષ છે. વૃક્ષને જેમ પ્રત્યક્ષ જોઈ શકાય તેમ શ્રીવલ્લભાષ્ટક દ્વારા શ્રીમહાપ્રભુજીના સ્વરૂપનો અનુભવ કરી શકાય.

શ્રીભાગવતજી વેદનું ફલ છે, તેમ શ્રી સપ્તશ્લોકી' શ્રીસર્વોત્તમજી નું ફલ છે. તેથી શ્રી સપ્તશ્લોકી' દ્વારા શ્રીવલ્લભ રસનું પાન થાય. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૬)

*****

* શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

"સર્વોત્તમ સ્તોત્ર" 'સર્વોત્તમ' શા માટે ?

મહાનુભાવોએ મુખ્યત્વે તેના ત્રણ કારણો બતાવ્યા છે -

૧. આ સ્તોત્ર 'સર્વોત્તમ' આચાર્ય એવા શ્રીમહાપ્રભુજીનું છે. આપશ્રીનું સર્વોત્તમપણુ ચાર પ્રકારે સિદ્ધ છે - (૧) લીલામાં આપ સર્વોત્તમ છે કારણકે આપ શ્રીઠાકોરજીના હૃદયમાં બિરાજતા વિપ્રયોગાત્મક અને ભાવાત્મક શ્રીસ્વામિનીજી ના સ્ત્રીગૂઢ ભાવનું સ્વરૂપ છે. (૨) આપ 'ગુરુ' તરીકે સર્વોત્તમ છે, કેમકે આપ સર્વોત્તમ 'શુદ્ધાદ્વૈત' મતના પ્રતિપાદક છે. (૩) આપ સર્વોત્તમ માતા અને પિતા બન્ને છે, કારણકે આપ કરુણાપૂર્ણ માતા સમાન તેમજ શિક્ષાત્મક દંડ આપનાર પિતા સમાન છે. તે આપની વિશિષ્ટતા છે. (૪) આપ પ્રભુના પણ પ્રભુ 'મહાપ્રભુ' છે.

૨. આ સ્તોત્રની રચના સ્વયં ભગવદાવતાર હોઈ સર્વોત્તમ એવા શ્રીગુણસાંઈજી ની રચના છે. તેઓ શ્રુતિરૂપા ગોપીજનોના સ્વામિની શ્રીચંદ્રાવલીજી સ્વરૂપ, અર્થાત્ વેદની રુચાઓ ના સ્વામિની છે, તેથી પોતાના સ્વામિની સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજી ને પ્રસન્ન કરવા વેદવાણી રૂપ સર્વોત્તમ સ્તોત્ર ની રચના કરી છે.

૩. આ સ્તોત્ર સર્વોત્તમ છે કેમકે તે મંત્ર પણ છે. તેમાં મંત્ર તરીકે રુષિ, હંદ, દેવતા, બીજ અને ફલ, એ પાંચે બાબતો નિહિત છે. તેથી તે અતિ ઉત્તમ છે.

સર્વોત્તમ સ્તોત્ર' માં ૩૫ શ્લોક છે, અર્થાત્ - ૭ × ૫. તે સૂચવે છે - શ્રીઠાકોરજી ની માફક શ્રીમહાપ્રભુજી પણ ષડ્ગુણ યુક્ત છે અને સ્વયં ધર્મી સ્વરૂપ એટલે અંક-૭. તદુપરાંત શ્રીઠાકોરજી અને શ્રીમહાપ્રભુજીનું ચિંતન - નામ, રૂપ, ગુણ, લીલા અને ફલ એમ પાંચ પ્રકારે થાય છે તે અંક-૫. તેમ ૭ × ૫ = ૩૫ શ્લોકોની સંગતિ છે.

આ સ્તોત્રમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના ૧૦૮ નામ આલેખાયેલ છે. તેમાં પ્રથમ ત્રણ નામ - આનંદ, પરમાનંદ અને શ્રીકૃષ્ણાસ્ય બીજરૂપ છે. બાકીના ૧૦૫ એટલે ૩૫ × ૩, જેમાં સૂચવ્યું છેકે શ્રીમહાપ્રભુજી આધિદૈવિક સ્વરૂપે ભક્તોને ત્રણ પ્રકારે અનુભવ કરાને છે - ૧. સાક્ષાત્ શ્રીઠાકોરજી તરીકે, ૨. શ્રીસ્વામિની સ્વરૂપે, અને લીલામાં સાક્ષી સ્વરૂપે અને ભૂતલ પર ગુરુ સ્વરૂપે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૭)

*****

* શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

"સર્વોત્તમ સ્તોત્ર" 'સર્વોત્તમ' શા માટે ?

મહાનુભાવોએ મુખ્યત્વે તેના ત્રણ કારણો બતાવ્યા છે -

૧. આ સ્તોત્ર 'સર્વોત્તમ' આચાર્ય એવા શ્રીમહાપ્રભુજીનું છે. આપશ્રીનું સર્વોત્તમપણુ ચાર પ્રકારે સિદ્ધ છે -

(૧) લીલામાં આપ સર્વોત્તમ છે કારણકે આપ શ્રીઠાકોરજીના હૃદયમાં બિરાજતા વિપ્રયોગાત્મક અને ભાવાત્મક શ્રીસ્વામિનીજી ના સ્ત્રીગૂઢ ભાવનું સ્વરૂપ છે. (૨) આપ 'ગુરુ' તરીકે સર્વોત્તમ છે, કેમકે આપ સર્વોત્તમ 'શુદ્ધાદ્વૈત' મતના પ્રતિપાદક છે. (૩) આપ સર્વોત્તમ માતા અને પિતા બન્ને છે, કારણકે આપ કરુણાપૂર્ણ માતા સમાન તેમજ શિક્ષાત્મક દંડ આપનાર પિતા સમાન છે. તે આપની વિશિષ્ટતા છે. (૪) આપ પ્રભુના પણ પ્રભુ 'મહાપ્રભુ' છે.

૨. આ સ્તોત્રની રચના સ્વયં ભગવદાવતાર હોઈ સર્વોત્તમ એવા શ્રીગુણસાંઈજી ની રચના છે. તેઓ શ્રુતિરૂપા ગોપીજનોના સ્વામિની શ્રીચંદ્રાવલીજી સ્વરૂપ, અર્થાત્ વેદની રુચાઓ ના સ્વામિની છે, તેથી પોતાના સ્વામિની સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજી ને પ્રસન્ન કરવા વેદવાણી રૂપ સર્વોત્તમ સ્તોત્ર ની રચના કરી છે.

૩. આ સ્તોત્ર સર્વોત્તમ છે કેમકે તે મંત્ર પણ છે. તેમાં મંત્ર તરીકે રુષિ, છંદ, દેવતા, બીજ અને ફલ, એ પાંચે બાબતો નિહિત છે. તેથી તે અતિ ઉત્તમ છે.

સર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં ૩૫ શ્લોક છે, અર્થાત્ - ૭ × ૫. તે સૂચવે છે - શ્રીઠાકોરજી ની માફક શ્રીમહાપ્રભુજી પણ ષડ્ગુણ યુક્ત છે અને સ્વયં ધર્મી સ્વરૂપ એટલે અંક-૭. તદુપરાંત શ્રીઠાકોરજી અને શ્રીમહાપ્રભુજીનું ચિંતન - નામ, રૂપ, ગુણ, લીલા અને ફલ એમ પાંચ પ્રકારે થાય છે તે અંક-૫. તેમ ૭ × ૫ = ૩૫ શ્લોકોની સંગતિ છે.

આ સ્તોત્રમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના ૧૦૮ નામ આલેખાયેલ છે. તેમાં પ્રથમ ત્રણ નામ - આનંદ, પરમાનંદ અને શ્રીકૃષ્ણાસ્ય બીજરૂપ છે. બાકીના ૧૦૫ એટલે ૩૫ × ૩, જેમાં સૂચવ્યું છેકે શ્રીમહાપ્રભુજી આધિદૈવિક સ્વરૂપે ભક્તોને ત્રણ પ્રકારે અનુભવ કરાવે છે - ૧. સાક્ષાત્ શ્રીઠાકોરજી તરીકે, ૨. શ્રીસ્વામિની સ્વરૂપે, અને લીલામાં સાક્ષી સ્વરૂપે અને ભૂતલ પર ગુરુ સ્વરૂપે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૮)

*****

* શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ના શ્લોકો નું તાત્પર્ય

*****

જે રીતે ભગવાન ષડ્ગુણ સંપન્ન છે, અર્થાત તેમનામાં છ દિવ્ય ધર્મો - એશ્વર્ય, વિર્ય, યશ, શ્રી, ગ્યાન અને વૈરાગ્ય રહેલા છે, તેમ શ્રીમહાપ્રભુજી પણ 'ભગવદ્ સ્વરૂપ' હોવાથી તેમનામાં પણ તે છ ધર્મો રહેલા છે, જેનું નિરૂપણ શ્રીગુણસાંઈજી એ પ્રથમ છ શ્લોકોમાં અનુક્રમે કર્યું છે. પ્રત્યેક શ્લોકમાં તેમના એક એક ગુણ નિહિત છે. સાથે તે પ્રત્યેક નો વિશિષ્ટ હેતુ પણ રહેલો છે. આપણે જાણીએ છીએ તેમ પ્રત્યેક સ્તોત્રની શરૂઆત માં

મંગલાચરણ કરવામાં આવે છે. તદનુસાર આ સ્તોત્ર ના પ્રથમ શ્લોકથી શ્રીગુસાંઈજીએ મંગલાચરણ કરી તેની રચના કરી છે. શ્રીમહાપ્રભુજી શુદ્ધ સાકાર સ્વરૂપ હોઈ, સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છે તે કારણે આ પ્રથમ શ્લોકમાં આપનો "એશ્વર્ય" ગુણ પ્રકટ થાય છે. તે પછીના બે શ્લોકો (૨,૩) માં આ સ્તોત્ર રચવાનું પ્રયોજન બતાવવામાં આવ્યું છે, તે તેમના "વીર્ય" અને "યશ" ગુણોના દ્યોતક છે. કલિયુગમાં કોઈપણ વિદ્વાન ભગવાનના સ્વરૂપને ઔઠાવાઈ સકે નહીં, પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુજી એ ભૂતલ પર પ્રકટ થઈ પ્રભુની પહેચાન કરાવી છે. તેથી બીજા શ્લોકમાં તેમના "વીર્ય" ગુણનું નિરૂપણ છે. શ્રીઠાકોરજીએ સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજીને પોતાના મુખાર્વિદ સ્વરૂપે પૃથ્વી પર પ્રકટ થવાની આગ્યા કરી તે તેમના "યશ" ગુણ નો સૂચક છે. ચોથા શ્લોકમાં તેમણે શ્રીમહાપ્રભુજીના ૧૦૮ નામ પ્રકટ કરવાની પ્રતિગ્યા કરી છે. શ્રી ગુસાંઈજી સમજાવે છે કે શ્રીમહાપ્રભુજીની વાણી વેદ તુલ્ય હોવાથી દુર્બોધ છે. પરંતુ આસ્તોત્રમાં નિરૂપિત તેમના ૧૦૮ નામ ને જપ કરવાથી, તે કરનારના મનમાં તે વાણીનો પ્રકાશ થવાથી તે સુબધ બને છે, તેને સમજી સકાય છે. એ રીતે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાની રહસ્યમય વાણીના દાતા હોવાથી આશ્લોકમાં તેમનો "શ્રી" ગુણ પ્રકટ થાય છે. ત્યાર પછીના શ્લોક-૫ માં શ્રીગુસાંઈજીએ આ સ્તોત્ર ના મંત્ર નો પરિચય કરાવ્યો છે. સ્તોત્ર રૂપી આ મંત્રના બીજ સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજી જ છે, તેમજ શ્રીઠાકોરજીના મુખાર્વિદ રૂપે તે મંત્રના દેવતા પણ પોતેજ છે. વાણી સ્વરૂપે સ્તોત્રના હંદ તેમજ રૂપી પણ તેઓજ છે. આમ અલૌકિક "ગ્યાન" રૂપી ધર્મ આ શ્લોક દ્વારા નિર્દિષ્ટ થાય છે. શ્લોક-૬ માં સર્વોત્તમ સ્તોત્રના પાઠ દ્વારા પ્રાપ્ત થનાર 'અલૌકિક ફલ' નું નિરૂપણ કર્યું છે. શ્રીમહાપ્રભુજી ઉત્તમોત્તમ ફલના દાતા છે. જેમનાનાં વૈરાગ્ય ધર્મની પ્રબલતા હોય તેઓ જ એવા દાતા હોઈ શકે. વૈરાગ્યના ગુણ વિના કોઈ દાતા ન બનીશકે. તદર્થ આ શ્લોક તેમનામાં રહેલા "વૈરાગ્ય" ના ધર્મનું પ્રતિપાદન કરે છે.

આ રીતે પ્રથમ છ શ્લોકોમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના ષડ ધર્મોનું પ્રતિપાદન કરી શ્રીગુસાંઈજીએ શ્લોક ૭ થી ૩૨ સુધીમાં તેમના ૧૦૮ નામો નિરૂપિત કર્યા છે. ૩૩ માં શ્લોકમાં આ નામોનો ઉપસંહાર કરી છેલ્લા બે શ્લોકો ૩૪, ૩૫ માં આ સ્તોત્રપાઠ કરવાની રીત સમજાવવામાં આવી છે.....ક્રમશઃ.....

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૯)

*****

*. શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીએ રચેલા ગ્રંથોની વાણી ગૂઢ છે, જે આપશ્રીની કૃપાથીજ સમજી શકાય. તેવીજ રીતે શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં પ્રભુચરણ શ્રીગુસાંઈજીએ નિરૂપિત કરેલા આપના નામનું તાત્પર્ય પણ રચયિતા સ્વયં શ્રીગુસાંઈજી ની કૃપાથી એવમ્ સમર્થ આચાર્ય તેનો ખુલાસો કરે તોજ સમજી શકાય કારણકે આ સ્તોત્ર વેદવાણી તુલ્ય ગહન છે. આપણે જોયું કે આ સ્તોત્રમાં ભગવાનના દિવ્ય ષડગુણોની માફક શ્રીમદાચાર્યચરણના ષડગુણોનું સાર ગર્ભિત નિરૂપણ શ્રીગુસાંઈજીએ કર્યું છે. તેથી તેને તેના પર મહાનુભાવોએ કરેલી ટિકાઓના આધારે જ સમજી શકાય.

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ઉપર લગભગ ૧૩ ટિકાઓની રચના થયેલ કહેવાય છે. તે પૈકિ ૨ મુખ્ય ટિકાઓ, ૧. શ્રીગોકુલનાથજી ની તેમજ ૨. શ્રી ચાચા ગોપેશ્વરજી કૃત પ્રસિદ્ધ છે. કેટલાક વર્ષો પૂર્વે તૃતીય ગૃહાધિપતિ

નિ. લી. ગો. ૧૦૮ શ્રી વ્રજભુષણલાલજી મહારાજશ્રી દ્વારા સચિત્ર આપશ્રીના ૧૦૮ નામમાં બિરાજતા સ્વરૂપની લીલા ના ચિત્રો સાથે તદ્ તદ્ નામના રહસ્યની સંગતિ સાથે હિંદી તથા ગુજરાતી એમ બન્ને ભાષામાં પ્રકાશિત થયેલ છે. આપણે અત્રે શ્રીગોકુલનાથજી ની ટિકા ના આધારે સંક્ષિપ્તમાં શ્રી સર્વોત્તમજીમાં આલેખાયેલા શ્રીમહાપ્રભુજીના નામોનો મર્મ સમજવાનો પ્રયાસ કરીશું.

સ્વાભાવિક પણે જેવીરીતે શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીસર્વોત્તમજીની શરૂઆતમાં મંગલાચરણ કર્યું છે તેમ શ્રીગોકુલનાથજીએ પણ પોતાના પિતા (શ્રીગુસાંઈજી) ના કરણકમલને નમન કરી શ્રીઆચાર્યચરણના નામોની સ્વતંત્ર ટિકા લખી છે, કારણકે નમન શરણાગતિ નું સૂચક છે, જે સ્વીકાર્યા વિના રહસ્યને પામી શકાય નહીં. શ્રીગુસાંઈજીના ચરણકમલમાં અલૌકિક સામર્થ્ય છે શરણાગત ભક્તોના મનોરથ પૂર્ણ કરનારા છે. તે માટે શ્રીગોકુલનાથજીએ "સર્વાભિષ્ટપ્રદાયકમ્" વિશેષણ વાપર્યું છે જે સૂચક છે.

મંગલાચરણ દ્વારા શ્રીગોકુલનાથજી સ્વીકારે છે કે શ્રીગુસાંઈજીએ પ્રકટ કરેલા શ્રીમહાપ્રભુજીના અલૌકિક નામોનું રહસ્ય તે બેઠના ચરણારવિંદ ના દ્રઢ આશ્રયથી જ જાણી શકાય, તદર્થ તેની વાંચ્છના રાખનાર સૌ કોઈએ દ્રઢાશ્રય કરવો આવશ્યક છે. આપણે પણ દૈન્યભાવથી તે ત્રણેય આચાર્યોના યુગ્મ ચરણોમાં વિનંતિ કરી યથામતિ સર્વોત્તમ સ્તોત્ર નું સંક્ષિપ્તમાં રસપાન કરવાનો પ્રયાસ કરીશું. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૧૦)

*****

* શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

સામાન્યતઃ આપણે કોઈ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત થઈએ ત્યારે ઉત્કંઠા થાય કે તેની ફલશ્રુતિ શું ? આપણે શ્રીસર્વોત્તમજી ની પૂર્વભુમિકાનું તો અવલોકન કર્યું, સાથે તેની ફલશ્રુતિ પણ જાણી લઈએ જેથી તેમાં આપણી નિષ્ઠા દૃઢ થાય.

શ્રીસર્વોત્તમજી ના નામ અનુરૂપ ગુણ પણ ઉત્તમ જ હોય તે સ્વાભાવિક છે . આ સ્તોત્ર ના પાઠના ચાર ફલ મહાનુભાવો બતાવ્યા છે. આ સ્તોત્રમાંજ તેનો નિર્દેશ મળે છે. ક્રમશઃ કહ્યું છે -

૧. "તદુક્તમપિ દુર્બોધં સુબોધં સ્યાદ્યથા તથા". કહે છે - "ગૂઢા ગંભીરા ગહના શ્રીમદાચાર્યવાક્ સુધા", અર્થાત્ શ્રીમહાપ્રભુજીની વાણી મહા કઠીન છે, ગૂઢ છે, ગહન છે. તેમ છતાં તેમની દુર્બોધ વાણી પણ પુનઃ પુનઃ પાઠ કરવાથી આપશ્રીની કૃપાથી જ સુબોધ - સરલ - સમજાય તેવી થઈ જાય છે. તેના કારણે આપણો શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યે સ્વામિત્વ ભાવ અને પોતાના માં દાસત્વના ભાવની સ્ફુર્તિ અચલ તથા અટલ રૂપથી પ્રાપ્ત થાય છે. પુષ્ટિમાર્ગીય 'ધર્મ' સિદ્ધ થાય છે.

૨. " વિનિયોગો ભક્તિયોગ પ્રતિબંધ વિનાશને". શ્રીસર્વોત્તમજી નો નિત્ય પાઠ કરવાથી વિશુદ્ધ પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ ભક્તિ દ્વારા શ્રીકૃષ્ણ ની સાથે સંબંધ કરવામાં જેટલા પ્રતિબંધ તથા અંતરાય - વિઘ્ન ઉપસ્થિત થતા હોય છે, તેને દૂર કરી ભગવલ્લીલામાં પ્રવેશ કરવાના અધિકારી બનાવે છે. આમ તેનાથી પુષ્ટિમાર્ગીય 'અર્થ' રૂપ દ્વિતીય પુરુષાર્થની સિદ્ધિ થાય છે, કારણકે પુષ્ટિમાર્ગ માં ભગવાન જ અર્થ છે.

૩. "કૃષ્ણાધરામૃતાસ્વાદ સિદ્ધિરત્ર ન સંશયઃ". ત્રીજું ફલ બતાવ્યું છે - 'કૃષ્ણ ના અધરામૃતના આસ્વાદ

ની યથાધિકાર પ્રાપ્તિ. શ્રીકૃષ્ણ ની અધર-સુધા વેણુનાદ ના શ્રવણથી પળ પ્રાપ્ત થાય છે, જેના ત્રણ પ્રકાર બતાવ્યા છે - દેવભોગ્યા, ભગવદ્ભોગ્યા અને સર્વભોગ્યા. અધરસુધાની પ્રાપ્તિથી નિત્ય કૃષ્ણસંયોગ સિદ્ધ થાય છે, જે પુષ્ટિમાર્ગીય 'કામ' પુરુષાર્થની સિદ્ધિ છે.

૪. " અતઃ સર્વોત્તમં સ્તોત્રં જપ્યં કૃષ્ણ રસાર્થિભિઃ". આ સ્તોત્રનું શ્રેષ્ઠ ફલ રાસ-રસિક-ચતુર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ના અલૌકિક રસની પ્રાપ્તિ છે, જે પુષ્ટિમાર્ગીય 'મોક્ષ' અંતિમ પુરુષાર્થ છે. સર્વોત્તમ જી નું આ સર્વોત્તમ ફલ છે.

આ રીતે શ્રીસર્વોત્તમ જીના નિત્યપાઠ કરવાથી તેમની વાણી સમજી શકાય, પ્રતિબંધોની નિવૃત્તિ થાય, શ્રીકૃષ્ણ નીઅધરસુધાની પ્રાપ્તિ થાય અને અલૌકિક ભગવદ્ રસની અનુભૂતિ કરવાનું સૌભાગ્ય મળે.

અતઃ શ્રીસર્વોત્તમજી ના નિત્યપાઠ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવે નિયમપૂર્વક કરવા જોઈએ.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૧૧)

*****

*. શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર. *

*****

શ્રી ગુસાંઈજીએ પ્રથમ શ્લોક માં મંગલાચરણ કરતાં શ્રીમદાચાર્યચરણ નું ધ્યાન ધર્યું છે. ગ્રંથની શરૂઆત કરતાં ઈષ્ટદેવ / ગુરુ આદીનું સ્મરણ, તેમને વંદન કરવામાં આવે છે. તદુપરાંત પ્રાયઃ પ્રથમ શ્લોકમાં ગ્રંથના મુખ્ય વિષય નું બીજ રજુ કરવામાં આવે છે. વેદમાં શ્રીપ્રભુના જે સ્વરૂપ અને ગુણો બતાવવામાં આવ્યા છે, તેજ સ્વરૂપ અને ગુણો શ્રીમહાપ્રભુજીના છે. તેથી તે બન્નેની એકરૂપતા અહીં પ્રકટ કરી છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ના મુખાર્વિદ ના અધિષ્ઠાતા અલૌકિક અગ્નિ સ્વરૂપ છે. અતઃ આપ સમસ્ત પ્રાકૃત ધર્મોથી રહિત ઔર અપ્રાકૃત સંપુર્ણ ધર્મોના વિશિષ્ટ ભગવન્ મુખાર્વિદ સ્વરૂપ હોવાથી વેદ પ્રતિપાદ્ય છે, કારણ કે સ્વયં ભગવાને કહ્યું છે - "આચાર્ય માં વિજાનિયાત્", અર્થાત્ 'આચાર્ય' મનેજ જાણો.

શ્રીઠાકોરજી અને શ્રીમહાપ્રભુજીની એકરૂપતાને સ્પષ્ટ કરતાં તો ભક્ત શિરોમણી સુરદાસજીએ પળ ગાયું છે - "સૂર કહા કહે દ્વિવિધ આંધલો બિના મોલકો ચેરો", અર્થાત્ તેમણે તે બન્નેમાં ભેદ વિચાર્યોજ નથી કે શ્રીમહાપ્રભુજી ના પદ અલગ થી ગાવા પડે! આમ શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીઆચાર્યજી મા અભેદ સૂચવ્યો છે. આવા અનેક પ્રમાણ પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રીગુસાંઈજી "પ્રાકૃત ધર્મનાશ્રયમ્" થી સમજાવે છે કે શ્રીમદાચાર્યચરણ માં પ્રકૃતિ ના ગુણો - સત્વ, રજ, તમ અથવા એવા અનેક ધર્મો - કામ, ક્રોધ, મોહ, મદ મત્સર આદિ મનોધર્મો, કે બાલ્ય, કુમાર, યુવા, પ્રૌઢ વ વૃદ્ધત્વ રૂપી દેહ ધર્મોના લેશ માત્ર નથી. ઇટલુંજ નહીં પરંતુ તેમનામાં પ્રકૃતિ થી સંબંધ રહિત દિવ્ય, અલૌકિક આનંદ રૂપ સમસ્ત દેહ, ઇન્દ્રિયો, મન અને તેના ધર્મો રહેલા છે. આમ શ્રીમહાપ્રભુજી નું સ્વરૂપ સંપુર્ણ રૂપથી 'અપ્રકૃત' છે, જેવી રીતે ભગવાન નું સ્વરૂપ "આનંદ માત્ર કરપાદ મુખોદરાદિ" કહ્યું છે. આપશ્રીના આવા અલૌકિક - અપ્રાકૃત દેહનો અનુભવ અનેક સેવકોને / ભક્તોને થયેલ હોવાના પ્રમાણ તેમના અસંખ્ય પદોમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીમહાપ્રભુજીમાં તત્ત્વતઃ અભેદપણાને શ્રીગુસાંઈજીએ "યત્તચ્છુદ્ધ" પદ દ્વારા સૂચિત કર્યો છે. વઢી શ્રીકૃષ્ણ બ્રહ્મ નું સાકાર સ્વરૂપ છે, અને તદ્રૂપ શ્રીઆચાર્યજી ની તેઓ દૈન્યભાવે સ્તુતિ કરે છે તેમ અંતમા સ્પષ્ટ કર્યું છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૧૨)

*****

*. શ્રીસવોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

પ્રથમ શ્લોક માં શ્રીમહાપ્રભુજી ની સ્તુતિ કરી શ્રીગુસાંઈજી બીજા શ્લોક માં કલિયુગના વિષમતાથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્થિતિ અને તેના પ્રભાવ નું નિરૂપણ કરે છે. કલિકાલમાં તમોગુણનું પ્રાધાન્ય હોય છે. તેના લીધે મનુષ્યોમાં અગ્યાન કે અન્યથા ગ્યાન ને કારણે સત્યાસત્યનો વિવેક રહેતો નથી, તથા તેમની બુદ્ધિ મલિન થઈ જાય છે.

આવી વિપરિત અસર સામાન્ય માનવી પર જ નહીં પરંતુ વિદ્વાનોની મતિ પર પડે છે, તેથી તેમના પર પણ અગ્યાન રૂપી અંધકાર છવાઈ જાય છે. અહંકાર થી તેમની બુદ્ધિ વિમૂઢ થઈ જવાથી તેઓ પણ શ્રીમહાપ્રભુજીના વાસ્તવિક સ્વરૂપને જાણી શકતા નથી. તેઓ વેદના યથાર્થ અર્થને સમજવા માટે અસમર્થ બની જાય છે. ઈશ્વર નું અને વેદનું સાચું ગ્યાન મેલવવા માટે મનુષ્ય માં સત્ત્વગુણ ની અધિકતા આવશ્યક હોય છે તેના અભાવના કારણે વિદ્વાનોની દૃષ્ટિ પર અગ્યાન રૂપી અંધકાર નો પડદો છવાઈ જાય છે, અર્થાત્ તેઓ તિમિરાંધ બની જાય છે.

જ્યાં સુધી જીવ માં રજોગુણ અને તમોગુણધારે હોય ત્યાં સુધી ભગવદ્ સ્વરૂપ નું ગ્યાન છતું નથી. તેને માટે નિર્ગુણ થવું જરૂરી છે. સગુણ લોકો માં ભગવદ્ સ્વરૂપ માં સંશય થયા કરે છે.

આ વાત સામાન્ય મનુષ્ય કે વિદ્વાન પૂરતું સીમિત નથી, પરંતુ દેવો પણ ભગવાન ના સ્વરૂપ ને ઓઢાંચી શકતા નથી. આ બાબત ના અનેક ઉદાહરણ પુરાણોમાં મળે છે. બ્રહ્માજીએ શ્રીકૃષ્ણને ઓઢાંચી ન શકવાના કારણે વાછઢા ચોરી લિધા હતા, ઈંદ્રે પણ ગોવર્ધન લીલા સમયે વૃષ્ટિ કરી હતી. રામાવતારમાં પણ આવી ઘટનાઓ જોવા મળે છે.

મનુષ્ય હકિકતમાં પોતાને ઓઢાંચી શકતો નથી તો ભગવાન ને ક્યાંથી જાણી શકે? આ યુગનો કુપ્રભાવ છે તેથી કોઈ ને દોષ દેવા થી ફાયદો નથી. જ્યાં સુધી પ્રાકૃત પદાર્થોમાં વૈરાગ્ય ન આવે ત્યાં સુધી પ્રભુ ભક્તિ સુદૃઢ થઈ શકતી નથી ,

તદર્થ શ્રીગુસાંઈજી શ્રીમહાપ્રભુજી નું અલૌકિક માહાત્મ્ય સમજાવવા અહીં તત્પર થયા છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૧૩)

*****

* શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

ત્રીજા શ્લોકમાં શ્રી ગુસાંઈજી શ્રીમહાપ્રભુજી ના પ્રાકટ્ય નો હેતુ બતાવે છે. આપ કહે છે "નિજ ભક્તો પર દયા કરીને શ્રીહરિ વાણી વડે પોતાનું માહાત્મ્ય પ્રકટ કરવા માટે પોતાના મુખ સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજીને પ્રકટ કર્યા છે."

અહીં શ્રીગુસાંઈજીએ 'દયા' શબ્દ વાપર્યો છે, જે સાર ગર્ભિત છે. લોકમાં અનાથ, બિચારા લોકો માટે દયા આવે. પરંતુ જે પોતાના સ્વજન હોય તેમના પર તો પ્રેમવશ કૃપા કરવાની વૃત્તિ હોય છે. જીવ હજારો વર્ષોથી પ્રભુ થી વિચુટો પડ્યા પછી તેને તે બદલ તાપ-ક્લેશ થયો નથી અને ભવસાગરમાં ભટક્યા કરે છે. તે ભગવાન સાથેના સંબંધ ને વિસરી ગયો છે. ત્યારે જો ભગવાન તેના પર 'દયા' કરે તો પણ તે પ્રભુની કૃપાલુતાના સ્વભાવ નુંજ પરિણામ છે.

ભગવાન નું માહાત્મ્ય એટલે તેમનો મહિમા, જે તેમના નામ, રૂપ, ગુણ અને લીલા દ્વારા પ્રકટ થાય. ભગવાને વેદ દ્વારા પોતાનું માહાત્મ્ય પ્રકટ કર્યું હતું. વેદ સાક્ષાત્ ભગવાન ની જ વાણી છે. પરંતુ જુદા જુદા વિદ્વાનોએ તેના ભિન્ન ભિન્ન અર્થ પ્રકટ કર્યા છે. તેમાં સંપૂર્ણ સત્ય ન હતું. વેદનું ફલ ભાગવત છે. તેનું પણ યથાર્થ રહસ્ય અન્ય કોઈ પ્રકટ કરી શક્યું નહીં. પ્રમાણ રૂપ અન્ય શાસ્ત્રો ગીતા અને બ્રહ્મસૂત્રો સહિત ચારેય શાસ્ત્રો ની એકવાક્યતા સમજાવવા ભગવાને પોતાના મુખાર્વિદ સ્વરૂપને શ્રીમહાપ્રભુજી રૂપે પ્રકટ કર્યા, કારણ કે વાણી પ્રકટ કરવા મુખ ની આવશ્યકતા રહે.

વેદમાં અગ્નિને ભગવાન નું મુખાર્વિદ કહ્યું છે. અગ્નિ એટલે 'વૈશ્વાનર'. માટેજ શ્રીમહાપ્રભુજી ને "વૈશ્વાનર" કહ્યા છે. આમ શ્રીમહાપ્રભુજી નું પ્રાકટ્ય અન્ય અવતારોની માફક ભક્તો ની પ્રાર્થના થી થયું નથી, પરંતુ, દૈવીજીવોના દુઃખ ને હરવા શ્રીહરિ એ પોતાની ઈચ્છા થી પ્રભુ થી વિચુટા પડેલા જીવાત્માઓને પુનઃ પોતાની પ્રાપ્તિ કરાવવા તેમના પર દયા વિચારી, તેઓ પોતેજ શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વરૂપે પ્રાદુર્ભાવ થયા છે.

અહીં "સ્વાસ્યં" શબ્દ નો પ્રયોગ કર્યો છે, તેનું તાત્પર્ય એ છે કે ભગવાન પોતાના કોઈ ધર્મ ને લઈને કે અન્ય ધર્મોનો ત્યાગ કરીને અંશાવતાર કે કલાવતાર નહીં પરંતુ લોકવેદાતિત પુષ્ટિ પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણ ના મુખાર્વિદ નો આધિદૈવિક અગ્નિ સ્વરૂપે શ્રી વલ્લભ નું પ્રાકટ્ય છે તેમ શ્રીગુસાંઈજી સમજાવે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના ગ્રંથો માં બિરાજી તેનું સેવન કરનાર પુષ્ટિજીવોને વાણી દ્વારા ફલદાન કરે છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૧૪)

*****

*. શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

આ સ્તોત્ર ના ચોથા શ્લોકમાં પ્રભુચરણ શ્રીગુસાંઈજી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર નું તાત્પર્ય, હેતુ સમજાવે છે. ભગવદ્ વાણી દુર્બોધ છે, સૌ કોઈ ને ન સમજાય તેવી છે. વેદાદિ ભગવદ્ શાસ્ત્રોને આધારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ નિબંધ,

અણુભાષ્ય આદિ ગ્રંથો રચી બ્રહ્મ, જીવ, જગત આદિ તત્ત્વ સમજાવી મનુષ્ય ના કર્તવ્ય નો બોધ આપ્યો છે. પરંતુ આ પ્રકીર્ણ ગ્રંથો પળ ભગવદ્ વાણી જેવાજ દુર્બોધ છે, સહજ રીતે સમજાય તેવા નથી.

શ્રીગુસાંઈજી સમજાવે છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી ની દુર્બોધ વાણી માત્ર તેમની કૃપાથી જ સમજી શકાય. તદર્થ આપશ્રી કહે છે કે આ સ્તોત્ર માં તેઓ શ્રીમદાચાર્યચરણ ના ૧૦૮ નામ પ્રકટ કરે છે. જેવીરીતે લૌકિક અગ્નિ પ્રકાશ આપે છે, તેમ વૈશ્વાનર સ્વરૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્યજી નો અલૌકિક દિવ્ય અગ્નિ આપણા હૃદયને પ્રકાશિત કરે છે.

આ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજી ના ૧૦૮ નામો આલેખવામાં આવ્યા છે. આ બધા અલૌકિક અગ્નિ સ્વરૂપ ના નામો હોવાથી તે સ્વરૂપાત્મક છે. તેથી આ નામોનો જપ કરવાથી તે નામો માં બિરાજતા અલૌકિક અગ્નિ સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વયં કૃપા કરીને આપણા હૃદયમાં તેમના ગ્રંથો નો પ્રકાશ કરે છે. અર્થાત્ આ સ્તોત્ર નો પાઠ કરવાથી આપશ્રી તેમના ગ્રંથો ના ખુલાસા સ્વયં કરે છે, જાણે તેઓ પ્રત્યક્ષ માં સમજાવતાં હોય તેવો અનુભવ થાય છે. તેમના આ ૧૦૮ નામો માં એવં અદ્ભૂત સામર્થ્ય રહેલું છે.

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં કહેવામાં આવેલ નામોની સંખ્યા ૧૦૮ છે. તેના જુદા જુદા ભાવે બતાવવામાં આવ્યા છે. 'નવ' (૯) પુર્ણાંક છે. '૧૨' અંક અનેક રીતે મહત્ત્વપૂર્ણ છે, આદિત્ય અર્થાત્ સૂર્યચંદ્ર ૧૨ છે. તેવાજ પ્રકાશવાન શ્રીમહાપ્રભુજી છે. ભગવાન ની ૧૨ દિવ્ય શક્તિઓ છે. ભગવદાવતાર આપશ્રી નું સામર્થ્ય પળ તદ્વત છે. શ્રીઠાકુરજીના દ્વાદશ અંગ શાસ્ત્રો માં વર્ણિત છે. આમ વિવિધ પ્રકારે જોતાં પુર્ણાંક નવ વડે ગુણાકાર કરતાં 'પુર્ણાનંદ' પરિપૂર્ણ શ્રીમદાચાર્યચરણ ના સ્વરૂપને સમજાવવામાં આવ્યું છે.

એમ પળ બતાવવામાં આવે છે કે ભગવાન ના ષડ્ ધર્મો - એશ્વર્ય, વીર્ય, યશઃ, શ્રી, ગ્યાન, વૈરાગ્ય, તેમજ ધર્મી સ્વરૂપ મઠી 'સાત' થાય. પુરુષાર્થ પળ ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ, અને ભક્તિ મઠી 'પાંચ' છે. તેથી ૭ x ૫ = ૩૫ થાય. પ્રથમ ત્રણ નામ - 'આનંદ', 'પરમાનંદ' અને 'શ્રીકૃષ્ણાસ્ય', બીજા મંત્ર રૂપ છે. તે ત્રણ નામ શ્રીઠાકુરજી, શ્રીસ્વામિનીજી તેમજ, તદ્ મુખાર્વિદ સ્વરૂપ છે. ત્રણેય રૂપ ની ત્રિવિધ લીલાઓ છે. એક એક રૂપ ની ૩૫ લીલાઓ, તેથી ૩૫ x ૩ = ૧૦૫, અને બીજા મંત્ર રૂપ ત્રણ નામ મળી ૧૦૮ થાય.

શ્રીગુસાંઈજી કહે છે કે આ ૧૦૮ નામો નો જપ કરવાથી બધા પાપોનો નાશ થાય છે. તદર્થ પ્રત્યેક પુષ્ટિજીવે, શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર નો પાઠ 'ગાયત્રી' સમજી અવશ્ય કરવો જોઈએ.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૧૫)

*****

* શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર *

*****

આ સ્તોત્ર ના પાંચ માં શ્લોક માં શ્રીગુસાંઈજી તેના રુષિ, હંદ, દેવતા તેમજ બીજા નો નિર્દેશ કરે છે કારણકે અહીં નિરૂપિત શ્રીમહાપ્રભુજી ના નામો ફલાત્મક મંત્ર રૂપે છે. શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ના રુષિ સ્વયં શ્રીગુસાંઈજી છે, જગતમાં ભગવાનના નામો જે હંદમાં કહેવાતા છે તે 'અનુષ્ટુપ' હંદ માં આ સ્તોત્ર રચાયેલો છે. તેના દેવતા મહાપ્રભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજી જ છે અને પોતાના ભક્તો પર કરુણા કરનાર પ્રભુ તેના 'બીજ' રૂપ

છે.

અલૌકિક અગ્નિ સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજી ના પુત્ર રૂપે શ્રીગુસાંઈજી અલૌકિક રુષિ છે. તેઓ રાજર્ષિ, મહર્ષિ એવમ્ દેવર્ષિ પર છે તે સુચવવા 'તુ' પ્રત્યય લગાડ્યો છે. શ્રીગુસાંઈજીને અગ્નિકુમાર કહેવાનું તાત્પર્ય સમજાવતાં કહે છે કે જેમ લાકડાની ભીતર અગ્નિ છુપાયેલ હોય છે, પરંતુ તે દેખાતો નથી, તેમ સંયોગ રસાત્મક શ્રીગુસાંઈજી ની ભીતર વિપ્રયોગ રસ છુપાયેલ છે, જે તેમના ચરિત્ર માં ક્વચિત દેખાય છે. તેઓ ભગવદ્ સ્વરૂપ હોઈ આ સ્તોત્ર સાક્ષાત્ ભગવાનની રચના છે, તેમ કહી શકાય.

દરેક મંત્ર ના રુષિ હોય તેમ 'છંદ' પળ હોય. કાવ્યમાં પ્રયોજાતા શબ્દો ની વિશિષ્ટ રચનાને છંદ કહેવાય છે. વૈદિક સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ મુખ્ય 'અનુષ્ટુપ' છંદ છે. તે પ્રાચીન હોવાથી જગતમાં સૌથી પ્રસિદ્ધ છે. આ છંદ સિદ્ધાંત ના નિરૂપણ માટે સરલ છે. તેથી આ સ્તોત્ર ની રચના અનુષ્ટુપ છંદમાં છે.

પ્રત્યેક મંત્ર ના દેવતા હોય છે. જે દિવ્ય રસાત્મક લીલાઓ થી દેદીપ્યમાન હોય તે 'દેવતા' કહેવાય. ભાગવતજીમાં 'કૃષ્ણ' ને સાક્ષાત્ ભગવાન કહ્યા છે. શ્રીમહાપ્રભુજી ભગવાન કૃષ્ણ ના મુખાર્વિદ સ્વરૂપ છે. તેથી તેમને 'શ્રીકૃષ્ણાસ્ય' કહ્યા છે. તેઓ ભક્તોને સ્વરૂપાનંદ નું દાન કરનારા છે. ભગવદ્ સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજી આ સ્તોત્ર ના દેવતા છે.

તેવીજ રીતે પ્રત્યેક મંત્ર માં બીજમંત્ર હોય છે. અહીં શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર રૂપી મંત્રનો બીજ મંત્ર સ્વયં શ્રીઠાકોરજી છે. શ્રીઠાકોરજી ની કૃપા શક્તિ નું પ્રકટ. સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજી છે તેમ સુચવવા અહીં શ્રીઠાકોરજી માટે "કારુણિક" શબ્દ પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ રીતે આ શ્લોક ની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૧૬)

*****

* શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર. *

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ના છઠ્ઠા શ્લોકમાં શ્રી ગુસાંઈજી આ સ્તોત્ર નું પ્રયોજન સમજાવ્યું છે. કોઈપણ વસ્તુ નું નિરૂપણ કોઈ વિશેષ પ્રયોજન થી કરવામાં આવે છે. ધર્માર્થકામમોક્ષ પુરુષાર્થોના પ્રયોજન માટે તો અનેક સાધન ગ્રંથો ઉપલબ્ધ છે, તેવા સાધારણ હેતુ માટે નહીં, પરંતુ ભક્તિ માં વિઘ્નો દૂર કરવા, અર્થાત્ સેવા અને સ્મરણ માં નિરંતર મન જો ઉદ્વિગ્ન રહેતું હોય તો તેવા પ્રતિબંધો દૂર કરી કૃષ્ણના અધરામૃત ના આસ્વાદ ની સિદ્ધિ માટે શ્રીગુસાંઈજી આ સ્તોત્ર ની રચના કરી છે. આમ આ સ્તોત્ર ના પાઠ કરવાનું ફલ આ શ્લોક માં નિરૂપિત કરવામાં આવ્યું છે.

'ભક્તિયોગ' માં આવતા પ્રતિબંધો ના નાશની વાત અહીં કહેવામાં આવી છે, માત્ર 'ભક્તિ' નથી કહ્યું તેનું તાત્પર્ય બતાવ્યું છે કે ભક્તિના બે પ્રકાર છે - 'મર્યાદાભક્તિ', જેમાં સકામ ભાવ હોય છે, અને 'પુષ્ટિભક્તિ', જે નિર્ગુણ ભક્તિ છે. અહીં 'ભક્તિયોગ' દ્વારા પુષ્ટિભક્તિ નો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે. શ્રીમહાપ્રભુજી ની કૃપાથી જ અનન્ય ભક્તિયોગ સિદ્ધ થઈ શકે છે. આ સ્તોત્ર ના પાઠ નું આ એક ફલ છે.

દુઃસંગ ના પ્રભાવ થી જીવને આસુરી વૃત્તિ આવે છે, જેના કારણે તે બહિર્મુખ થાય છે. ભોગ, ઉદ્વેગ અને

પ્રતિબંધ એ ત્રણ આસુરી ભાવ છે, જેને લીધે જીવ બહિર્મુખ બને છે. તે પુષ્ટિજીને સેવામાં પ્રતિબંધ કરે છે. જીવ પોતાના સામર્થ્યથી તે નડતરને દૂર કરી શકતો નથી. અલૌકિક અગ્નિ સ્વરૂપ શ્રીમહાપ્રભુજી પ્રતિબંધ કરનારા દોષોને બાઢવા સક્ષમ છે. તેથી આ શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં રહેલું તેમનું નામાત્મક સ્વરૂપ તે પ્રતિબંધોને દૂર કરે છે. સ્તોત્રના પાઠ નું આમ બીજુ ફલ બતાવ્યુ છે.

શ્રીસર્વોત્તમજીનું ત્રીજુ ફલ છે - 'કૃષ્ણ ના અધરામૃત ના આસ્વાદ ની પ્રાપ્તિ' સર્વ ઈન્દ્રિયો દ્વારા શ્રીઠાકુરજી ના અધરામૃત એટલે સ્વરૂપાનંદ નો અનુભવ કરવો. પુષ્ટિમાર્ગ નું તે પરમ ફલ છે, જેમાં સંયોગાત્મક અને વિપ્રયોગાત્મક બન્ને પ્રકારે અનુભવ થાય છે .

શ્રીગુસાંઈજી કહે છે કે શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ના પાઠ દ્વારા આ આ ત્રણેય ફલની નિશ્ચિતપણે પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમાં કોઈ શંકા ને સ્થાન નથી. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૧૭)

*****

* શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર - નામ ૧ *

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ના અગાડના છ શ્લોકોમાં શ્રીગુસાંઈજીએ મંગલાચરણ થી લઈ તેની જુદી જુદી ભૂમિકા સમજાવી. હવે સાતમા શ્લોક થી સાડા બત્રીસ શ્લોકોમાં માં તેઓ શ્રીમહાપ્રભુજી ના ૧૦૮ નામોનું નિરૂપણ કરે છે.

સાતમા શ્લોક માં છ નામો કહેવામાં આવ્યા છે. તેમાંના પ્રથમ ત્રણ નામ 'બીજ મંત્ર' રૂપ છે. તે છે - 'આનંદ', 'પરમાનંદ' અને 'શ્રીકૃષ્ણાસ્ય'. આ પ્રત્યેક બીજરૂપ નામના પાંત્રીસ પાંત્રીસ નામો બતાવ્યા છે, તેમ પૂરક નામો ૧૦૫ છે, જે મઢી કુલ ૧૦૮ નામ થાય છે. આ ત્રણ નામો નું તાત્પર્ય સમજાવતાં કહ્યુ છે - 'આનંદ' એટલે શ્રીઠાકોરજી નું સ્વરૂપ, 'પરમાનંદ' એટલે શ્રીસ્વામિનીજી નું સ્વરૂપ, અને 'શ્રીકૃષ્ણાસ્ય' બન્ને નું સાક્ષી રૂપ શ્રીવલ્લભ નું સ્વરૂપ.

૧. "આનંદ" - શ્રીગુસાંઈજી પ્રથમ નામ 'આનંદ' પ્રકટ કરે છે, કારણ કે આ નામ પ્રકટ કરતાં તેમના હૃદયમાં આનંદ ની સ્ફુર્તિ થઈ છે. વેદમાં બ્રહ્મ ને માટે 'આનંદ' શબ્દ વપરાયો છે. તેને માટે જ "રસો વૈ સઃ કહેવાયુ છે. આનંદ ના ત્રણ પ્રકાર પ્રસિદ્ધ છે -

૧) 'વિષયાનંદ', જેની જગત માં મુખ્યતા છે. તે ઈન્દ્રિયો ના વિષયો થી પ્રાપ્ત થતો આનંદ છે, જે મૃગજલ્લ સમાન હોય છે. તે પ્રાકૃત આનંદ છે, જે ક્ષણિક હોય છે. (૨) 'બ્રહ્માનંદ', જેનો અનુભવ સમાધિસ્થ રુષિ-મુનીઓ કરે છે. ગ્યાનમાર્ગીય મોક્ષ થી અક્ષરબ્રહ્મ ની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે થતી આનંદ ની અનુભૂતિને 'બ્રહ્માનંદ' કહે છે. (૩) 'ભજનાનંદ', જે ભગવાન નો સ્વરૂપાનંદ છે. ભગવાન 'આનંદમાત્ર કરપાદ મુખોદરાદિ' છે.

સંયોગ અવસ્થા માં પ્રભુ સર્વ લીલા સામગ્રી સહિત પ્રકટ થાય છે, ત્યારે ભગવાન સ્વયમ્ બાહ્યાભ્યંતર આનંદમય થાય છે, જે આનંદ-સ્વરૂપ બ્રહ્મને "કૃષ્ણ" કહે છે. તેનો અર્થ 'સદાનંદ' થાય છે. શ્રીગુસાંઈજી વલ્લભાષ્ટક માં શ્રીમહાપ્રભુજી ને "વસ્તુતઃ કૃષ્ણ એવ" બતાવે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ હનુમાન ઘાટ ઉપર શ્રીગુસાંઈજી ને પોતાના 'આનંદ' સ્વરૂપના દર્શન આપ્યા હતાં,

જેમનું ચિંતન કરી તેમણે શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ની રચના કરી છે.

તેમનું આ નામ 'આધિભૈતિક ધર્મી' સ્વરુપ છે. .... ક્રમશઃ..... (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૧૮)

*****

* સર્વોત્તમ સ્તોત્ર (નામ ૨). *

*****

શ્રીમહાપ્રભુજી નું બીજું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "પરમાનંદ" બતાવ્યું છે. શ્રીઠાકોરજી નું એક સ્વરુપ 'આનંદ રુપ' છે, જ્યારે બીજું 'આનંદમય રુપ' છે. તે તેમનું સકલ લીલા સૃષ્ટિ સહિત નું સ્વરુપ, જે 'પરમાનંદ' સ્વરુપ છે. આનંદ એટલે 'કૃષ્ણ', અને પરમાનંદ એટલે 'શ્રીકૃષ્ણ', અર્થાત્ સ્વામિનીજી સહિત, લીલા સૃષ્ટિ સહિત કૃષ્ણ.

શ્રીમહાપ્રભુજી સર્વ રસમય રાસલીલાના આનંદમાં નિમગ્ન રહે છે. તેથી તેઓ પરમાનંદ રુપ છે. "રસાનાં સમુહઃ રાસ", અર્થાત્ રસોના સમુહને રાસ કહે છે. તેથી 'રાસલીલા' સર્વ શ્રેષ્ઠ છે. રસશાસ્ત્રમાં શૃંગાર રસમાં સર્વ રસ સંમિલિત હોય છે, જેના બે દલ - સંયોગાત્મક અને વિપ્રયોગાત્મક હોય છે. તેની આનંદ અને પરમાનંદ રુપ સંગ્યા આપવામાં આવી છે.

અગાઉ કહેલું 'આનંદ' નામ સંપૂર્ણ એશ્વર્ય ની મહાનતા વાળા અશેષ મહાત્મ્યદ્યોતક ભગવદ્ ધર્મનું નિરુપણ કરે છે, જે વિયોગાત્મક છે. જ્યારે 'પરમાનંદ' નામ શેષમાહાત્મ્ય વાળું વ્રજભક્તો ના દાસત્વરુપનું વર્ણન કરે છે. આવા પ્રકાર નું પ્રકાર નું ભજનાનંદરુપ પરમાનંદ નું સ્વરુપ વ્રજ સ્ત્રીઓના ઉચ્ચતમ દાસ્ય પ્રકાર વાળું છે. વ્રજસ્ત્રીઓમાં પણ શ્રીસ્વામિનીજી સર્વોપરિ છે.

પ્રભુ ની અભિરુચિ શ્રીસ્વામિનીજી સિવાય બીજે ક્યાંય નથી. તેમનું આધિદૈવિક દાસત્વ દેહ, ઇન્દ્રિય વગેરે નું સાક્ષાત્ સમર્પણ રુપ છે. એમાં તદીયત્વ-સર્વાત્મભાવની પૂર્ણ સ્થિતિ છે. શ્રીમહાપ્રભુજી નું સ્વરુપ તે પ્રમાણે નું છે.

ભાગવત દશમ સ્કંધ ની સુબોધિનીજી ની કારિકા માં "નમામિ હૃદયે શેષે....." માં વર્ણવ્યા પ્રમાણે 'હૃદયરુપી શેષ' પર સ્થિતિ કરવાવાળા, લીલા રુપી ક્ષીરસાગર માં સહસ્ત્ર લક્ષ્મીઓથી સેવાતા કલાનિધિને નમન કરવાનું કહે છે.

આવા પ્રકાર નું લીલા વિશિષ્ટ "પરમાનંદ" સ્વરુપ શ્રીમહાપ્રભુજી માં સ્થિત છે. આ નામ "આધ્યાત્મિક ધર્મી સ્વરુપ" છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૧૯)

*****

* શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર - નામ ૩ *

*****

શ્રીગુસાંઈજી આચાર્યચરણ નું ત્રીજુ નામ "શ્રીકૃષ્ણાસ્યં" બતાવે છે. શ્રીકૃષ્ણ અર્થાત્ 'શ્રી' એટલે સ્વામિનીજી, સહિત 'કૃષ્ણ'. 'આસ્ય' નો અર્થ છે 'મુખાર્વિદ'. આ શબ્દથી સંયોગ - વિપ્રયોગ દ્વિદલાત્મક શ્રૃંગાર સ્વરુપના મુખાર્વિદ સ્વરુપ શ્રીમહાપ્રભુજી છે તેમ સૂચિત કરે છે.

વધુ ખુલાસો કરતાં સમજાવે છે કે અશેષ ऐश्वर्य ભગવદ્ ભાવ (શ્રીઠાકોરજી) પુંભાવ રુપ સંયોગ તથા શેષ મહાત્મ્ય શ્રી સ્વામિનીજી ભાવ રુપ વિપ્રયોગ, એ બન્ને - સંયોગ વિપ્રયોગ ભાવનું એકિકરણ શ્રીમહાપ્રભુજી છે, જેનું વર્ણન "સૌંદર્ય પદ" શ્લોકમાં સમજાવ્યું છે. તદનુસાર શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીસ્વામિનીજી તથા શ્રીઠાકોરજી બન્ને ના મુખાર્વિદ સ્વરુપ છે. તેથી તેઓ ઉભય રસાત્મક છે.

એક સમયે વેદની શ્રુતિઓને આર્તિ ધઈ કે મન વાળીથી અગોચર રસાત્મક સાકાર આનંદઘન સ્વરુપનું અને નિત્ય વર્ણન કરીએ છીએ, તેમનું અમે ભક્તિ થી દર્શન કરીએ, ત્યારે વ્યાપીવૈકુંઠ નિવાસી ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે તેમને સકલ લીલા સામગ્રી સહિત પોતાના લાવણ્ય મય વેણુનાદ કરતાં સ્વરુપના દર્શન કરાવ્યા ત્યારે શ્રુતિઓએ ભગવાનને રમણ કરવાની પ્રાર્થના કરેલી. ત્યારે ભગવાને તેમને આપેલા વરદાન અનુસાર શ્રુતિઓ સારસ્વતકલ્પમાં ગોપીજન રુપે પ્રકટ થઈ અને ભગવાને નંદાલય' માં પ્રકટ થઈ તે ગોપાંગનાઓના વિવિધ મનોરથો ની તેમની ભાવનાનુસાર અનેક પ્રકારની લીલાઓ થી શ્રૃંગાર કલ્પદ્રુમ મહારાસ દ્વારા પૂર્તિ કરી હતી. તેનું સવિસ્તાર વર્ણન "ભાવૈકુરિત મહીમગદ્દશા..... શ્રૃંગાર કલ્પદ્રુમમ્" શ્લોકમાં કરવામાં આવેલું છે. તેમાં ફલિત શ્રૃંગાર રસ સ્વરુપ કલ્પદ્રુમ ના ભજન સેવન ની શ્રીગુસાંઈજી આગ્યા કરે છે.

શ્રીકૃષ્ણાસ્ય સ્વરુપે શ્રીમદાચાર્યચરણ સ્ત્રી રુપે, પું રુપે તેમજ ઉભયાત્મક રુપથી સાક્ષી રુપે એમ ત્રિતયાત્મક રુપે બિરાજે છે. તે ત્રણેય સ્વરુપો નિત્યલીલામાં ભોક્તા, ભોજ્ય અને અનુભવ કર્તા રુપ હોવાથી આ સર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં બીજ મુખ્ય રુપમાં ભોક્તા (આનંદ), ભોજ્ય (પરમાનંદ) અને અનુભવ કર્તા (શ્રીકૃષ્ણાસ્ય) નું વર્ણન આ સાતમાં શ્લોક માં કરવામાં આવ્યું છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાળી" (૨૦)

*****

* સર્વોત્તમ સ્તોત્ર * નામ_૪

*****

શ્રીગુસાંઈજીએ ચોથુ નામ આપ્યું છે - "કૃપાનિધિ". 'નિધિ' નો અર્થ થાય 'ભંડાર'. શ્રીમહાપ્રભુજી કૃપા ના ભંડાર સમા છે. ભગવાન ની અનંત શક્તિઓ છે. ભાગવતમાં વર્ણવેલી ભગવાનની બાર શક્તિઓ માં એક છે "પુષ્ટિ". પુષ્ટિ એટલે 'કૃપા', અનુગ્રહ. શ્રીસ્વામિનીજી ભગવાન ની આલ્હાદિની, ઈચ્છા શક્તિ છે. શ્રી યમુનાજી તેમની 'કૃપા શક્તિ' છે. પ્રભુ નિત્ય લીલામાં થી છુટા પડી ભૂતલ પર જન્મેલા દૈવી જીવોના ઉદ્ધારાર્થે શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વરુપે પ્રકટ થયા છે, અને પોતાની કૃપા દ્રષ્ટિ થી તેઓને ભગવત્-પ્રાપ્તિ કરાવે છે.

આ નિરાનંદ જગતમાં કોઈપણ જિતની અપેક્ષા વિના કેવળ નિજજનો પર કૃપા કરવા માટે જ નિત્ય લીલા નો આનંદ છોડી ભૂતલ પર પધારવું તે આપના "કૃપાનિધિપણા"નું સૂચક છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીઠાકોરજી, શ્રીસ્વામિનીજી અને સાક્ષીરુપ ત્રિદલાત્મક ધર્મી સ્વરુપે ભૂતલ પર મનુષ્યાકૃતિરુપ ધારણ કરી "કૃપાનિધિ" સ્વરુપે એટલા માટે પધાર્યા છે કે તેમના સુંદર સ્વરુપ ના દર્શન કરી દેવીજીવો તેમને

શરણે આવે તો પોતે કરુણામય હોવાથી સદોષ જીવોના સર્વ દોષો દૂર થઈ જાય છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી પુષ્ટિમાર્ગ માં ગુરુ છે. શાસ્ત્રમાં વિધાન છે કે જેઓ ગુરુ સન્મુખ શરણે આવે છે, તેના બધા દોષો બહાર પ્રકટ થાય છે. સમર્થ ગુરુ શરણાગત ના દોષોને ભસ્મિભૂત કરે છે, અને ગુરુના પ્રતાપ થી તે જીવમાં પૂનઃ પ્રવેશ કરતા નથી. શ્રીમહાપ્રભુજી ભગવન્મુખાર્વિદ અગ્નિની અધિષ્ઠાતા હોવાથી તેમનામાં એવું સામર્થ્ય વિદ્યમાન છે.

આમ તેઓ સમનુષ્યાકૃતિ, કૃપાનિધિ અને અગ્નિ સ્વરૂપ હોવાથી તેમનું "કૃપાનિધિ" નામ 'ધર્મી સ્વરૂપ' છે.
(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૨૧)

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર નામ- ૫

*****

શ્રીગુસાંઈજી પાંચમું નામ 'દૈવોદ્ધાર પ્રયત્નાત્મા' બતાવે છે . ગીતાજીમાં ભગવાને બે પ્રકારની સૃષ્ટિ નું વર્ણન કર્યું છે . શ્રીમહાપ્રભુજી એ દૈવી સૃષ્ટિ ના બે પ્રભેદ 'પુષ્ટિ' અને 'મર્યાદા' નું નિરૂપણ કર્યું છે .ત્રિદલાત્મક આચાર્ય સ્વરૂપે આપશ્રીએ ભૂતલ પર પ્રગટ થયી સમગ્ર દૈવી જીવો -પુષ્ટિ તથા મર્યાદા -ના ઉદ્ધાર માટે અથાગ પ્રયત્ન કર્યા છે.

જુદા જુદા સ્થલે રહેલા દૈવી જીવોના ઉદ્ધાર માટે માત્ર અગીયાર વર્ષની બાલવયથીજ આરંભી સમગ્ર ભારતનો ત્રણ ત્રણ વખત પરિભ્રમણ કરી દેશ-કાલ-મંત્ર વિગેરે ના ગ્યાન સાથે જીવોના પ્રકૃતિ જન્ય સત્ત્વ-રજ-તમ ગુણોનો નિહાળ્યા છે, અને તે જીવોને ઓઢાંચી પોતાને શરણે લીધા છે.

વિવિધ ભગવદ્ શાસ્ત્રો ના પ્રમાણોના આધારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ તેના નિચોડ રૂપે અનેક ગ્રંથો ની રચના કરી સ્વ-સિદ્ધાંત નું પ્રતિપાદન કર્યું છે. તેના દ્વારા તેમણે તત્કાલિન પ્રવર્તિત માયાવાદનું નિરાકરણ , અન્યવાદોનો નિરાસ, કરી સ્વમત-બ્રહ્મવાદની સ્થાપના કરી છે. તેમણે નિર્ગુણ ભક્તિયુક્ત 'પૃથક્ શરણ માર્ગ' સ્થાપિત કર્યો છે.

તેમણે 'મર્યાદા ભક્તિમાર્ગ' થી વિશિષ્ટ 'પુષ્ટિ ભક્તિમાર્ગ', જે સામાન્યતઃ 'પુષ્ટિમાર્ગ' તરીકે ઓઢાંચાય છે, તેની સુસ્થિરતા અને ભગવદ્-પ્રાપ્તિ માટે સેવનીય સ્વરૂપોને પ્રકટ કરી સુંદર 'સેવામાર્ગ' નું પ્રવર્તન કર્યું છે. તેના દ્વારા આપશ્રીએ 'માનસી સેવા' ની સિદ્ધિ હેતુ તનુ-વિત્તજા સેવા નો ઉપદેશ આપ્યો છે

શ્રીમહાપ્રભુજી સત્ત્વ - રજ - તમ એ ત્રણેય પ્રકૃતિ ના ગુણો વાળા જીવોના ઉદ્ધાર માટે પ્રયત્નશીલ રહ્યા છે. જગતાનંદ પંડિત જેવા વિનય, વિચાર, અને વિદ્વતાસંપન્ન સાત્ત્વિક જીવોને માટે નિબંધ-અણુભાષ્ય-સુબોધિની આદિ ગ્રંથો ની રચના દ્વારા તેમને આકર્ષિને શરણે લીધા છે. વ્યવહાર-નિપૂણ વીરબાઈ (શેરગઢસ્થ) જેવા રાજસ જીવોને ઉત્તમ પ્રકારના વ્યવહાર દ્વારા આકર્ષિત કરીને પોતાને શરણે લીધા છે. તથા, જેઓ મૂઢ અને અહંકારી હતા તેવા વાસુદેવદાસ છકડા આદિ તમોગુણી જીવોને ચમત્કાર દ્વારા શરણે લીધા છે.

આમ ત્રણેય પ્રકાર ના જીવોનો ઉદ્ધાર કરી શ્રીમહાપ્રભુજીએ પુષ્ટિમાર્ગ - કૃપામાર્ગ નું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે, કેમકે જીવોના પ્રકૃતિ ગત ગુણોનો બદલ્યા વિના તેમને શરણે લેવા તેજ "પુષ્ટિ" નું લક્ષણ

છે.

આ નામ માં શ્રીમહાપ્રભુજી ના એશ્વર્ય ધર્મ નું દર્શન થાય છે.
(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૨)

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર - નામ_ ૬

*****

શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીમહાપ્રભુજી નું છઠ્ઠું નામ "સ્મૃતિમાત્રાર્તિનાશન:" બતાવ્યું છે, અર્થાત્ જેમના સ્મરણ માત્ર થી આર્તિ, ઇટલે કે આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ નો નાશ થાય તેવા શ્રીમહાપ્રભુજી છે. આ નામ નું વિશ્લેષણ કરતાં, તેમાં 'સ્મૃતિ', અર્થાત્ સ્મરણ, યાદ , 'માત્ર' ઇટલે કેવલ, 'આર્તિ', જેનો અર્થ દુઃખ અર્થાત્ સંસાર ના દુઃખ, તેમજ 'નાશન:' તેનો નાશ કરવા વાળા છે, તેવું તાત્પર્ય સ્પષ્ટ પળે સમજાય છે .

સુબોધિનીજી માં સ્મરણ ની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે -" સ્નેહાત્ અપ્રયત્ન વિચાર: ઈતિ સ્મરણ:" અર્થાત્ સ્નેહ ના કારણે પ્રયત્ન કર્યા વિના જ જે મનમાં વિચાર જાગે તેને 'સ્મરણ' કહેવાય . આમ સ્મરણ નું કારણ સ્નેહ છે. શ્રીમહાપ્રભુજી પ્રત્યે ઉત્કટ પ્રેમ ના કારણે તેમનું સહજ સ્મરણ થાય છે.

શ્રી દામોદરદાસ હરસાનિજી ની પાંચ વર્ષની વયે તેમના પિતા તેમને લઈ શ્રીમહાપ્રભુજી ના પ્રાકટ્ય સમયે ચંપારણ્ય ગયા હતાં ત્યારે આપશ્રીના દર્શન કરી તેઓ આકુલ-વ્યાકુલ બની ગયા હતાં. ત્યારથી તેમની સ્મૃતિ જલ્દઈ રહેલી હતી અને તેઓ વિવ્હલ દશામાં રહેતા હતાં. પ્રાકટ્ય સમયના શ્રીમહાપ્રભુજી ના દર્શન થી સતત તેમનું સ્મરણ હરસાનિજી ને થયા કરતું. જ્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી પ્રથમ પરિક્રમા કરતાં વર્ધા પધાર્યા ત્યારે તેમના આનંદમય સ્વરૂપના દર્શન થતાં જ તેમના હૃદયની સમસ્ત આર્તિઓ દૂર થઈ ગઈ હતી. તેમની ધન-લાલસાના ત્યાગ થી આધિભૌતિક આર્તિ નો નાશ, વિરહાવસ્થાના શમનના કારણે આધ્યાત્મિક આર્તિ નો નાશ, એવમ્ આપની ભૂતલ સ્થિતિ દરમ્યાન અને ભૂતલ સ્થિતિ બાદ સ્મરણ માત્ર થી તેમની આધિદૈવિક આર્તિ નિર્મૂલ થઈ હતી.

આમ શ્રીમહાપ્રભુજી ના સ્મરણ માત્રથી શ્રી દામોદરદાસ જીના વિરહતાપને દૂર કરનાર આપશ્રીના ચરિત્રના કારણે શ્રીગુસાંઈજી આપનું નામ "સ્મૃતિમાત્રાર્તિનાશન:" બતાવે છે.

આપના સ્વરૂપ નું આ 'પ્રમેય બલ' છે, જે તેમના 'વીર્ય' ધર્મ નું સૂચક છે.

..... ક્રમશઃ.....

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૩)

*****

***** શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર _ નામ -૭ *****

*****

શ્રીમહાપ્રભુજી નું સાતમું નામ છે - "શ્રીભાગવત ગુઢાર્થ પ્રકાશન પરાયણ". આપશ્રીના ભૂતલ પર પ્રાકટ્ય નો હેતુ, જેમ 'દૈવી જીવોને ઉદ્ધાર છે' તેમ બીજો હેતુ 'શ્રીભાગવત ના ગૂઢ અર્થ ને પ્રકટ કરવાનો છે. શ્રીભાગવતજી પર અનેક વિદ્વાનો / આચાર્યો એ ટિકાઓ લખી છે, પરંતુ તેના ગુઢાર્થને ભગવન્મુખારવિંદ સ્વરૂપ શ્રીવલ્લભ સિવાય અન્ય કોણ સમજવી સકે!

ભાગવત ભગવાન નું નામાત્મક સ્વરૂપ છે. તેના બાર સ્કંધ ભગવાન ના એક એક અંગ રૂપ છે. તેના પ્રથમ અને દ્વિતીય સ્કંધમાં 'અધિકાર લીલા' અને સાધન લીલા નું નિરૂપણ કરવામાં આવું છે, જ્યારે તૃતીય સ્કંધ થી દ્વાદશ સ્કંધ સુધીના દશ સ્કંધોમાં ભગવાનની દશવિધ લીલાઓ - અનુક્રમે સર્ગ-વિસર્ગ-સ્થાન-પોષણ -ઉત્તિ-મન્વંતર-ઈશાનુકથા-વિરોધ-મુક્તિ-આશ્રય નું વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી એ પોતાના તત્વાર્થ દીપ નિબંધ ગ્રંથમાં પ્રથમ પ્રકરણ માં ખુલાસો કર્યો છે કે તેઓ ભાગવત ના સાત પ્રકારે અર્થ પ્રકટ કરશે. તદનુસાર તેમણે તેના શાસ્ત્રાર્થ અથવા સર્વાર્થ, સ્કંધાર્થ, પ્રકરણાર્થ, અધ્યાયાર્થ, શ્લોકાર્થ, શબ્દાર્થ અને અક્ષરાર્થ પ્રકટ કર્યા છે. પ્રથમ ચાર અર્થ નું નિરૂપણ તેમણે નિબંધના 'ભાગવતાર્થ પ્રકરણ' માં કર્યો છે, જ્યારે પછીના ત્રણ અર્થો તેમણે ભાગવતની સુબોધિનીજી નામની વ્યાખ્યા માં સમજાવ્યા છે. ભાગવતજી પર આટલું ઝંઝાણપૂર્વક આલેખન શાયદ જ કોઈ અન્ય આચાર્યો એ કર્યું છે.

જોકે સ્વધામ પધારવાની ભગવદ્ આગ્યા થતાં સુબોધિનીજી નુ લેખન કાર્ય પૂર્ણ થઈ શકેલ નહીં, તેથી ભાગવતજી ના પ્રથમ ત્રણ સ્કંધ, દશમ સ્કંધ તથા એકાદશ સ્કંધ ના ચાર અધ્યાય પરજ સુબોધિનીજી ઉપલબ્ધ છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી ના આ ગ્રંથો દ્વારા જ આજ આપણે ભાગવત નો સાચો મર્મ જાણી શકીએ છીએ. અતઃ આપનું નામ "શ્રીભાગવત ગુઢાર્થને પ્રકાશન પરાયણ" સાર્થક છે. આ નામ આપના 'યશ' ધર્મ નું સૂચક છે.
(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૪)

*****

*****. શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર નામ -૮ *****

*****

શ્રીમહાપ્રભુજી નું આઠમું નામ શ્રીગુસાંઈજી "સાકાર બ્રહ્મવાદૈક સ્થાપક" બતાવે છે. તેમના પૂર્વે અન્ય કોઈ એ બ્રહ્મ ને 'સાકાર' રૂપે પ્રસ્તુત કર્યા નથી. વેદાદિ શાસ્ત્રો માં 'બ્રહ્મ' ને 'નિરાકાર' તરીકે વર્ણવ્યા છે. અનેક રુષિ-મુનિઓએ પણ વ્યાપક નિરાકાર બ્રહ્મ નું નિરૂપણ કર્યું છે. શંકરાચાર્યજી ઈત્યાદિ બ્રહ્મ ને નિર્ગુણ નિરાકાર' જ બતાવે છે.

પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુજીએ નિબંધ માં 'બ્રહ્મ' ના સ્વરૂપ ને સમજાવતાં કહે છે કે તે 'ગ્યાન-ક્રિયા ઉભય શક્તિ' યુક્ત છે જેનું વર્ણન શ્રીમદ્ ભાગવત માં 'કૃષ્ણ' સ્વરૂપ થી કરવામાં આવ્યું છે. શ્રીકૃષ્ણ 'આનંદ' રસનું ઘનીભૂત સાકાર સ્વરૂપ છે . તેથી તેમણે સમજાવતાં તેઓ કહે છે - "આનંદ માત્ર કરપાદ મુખોદરાદિ". અર્થાત્ 'કૃષ્ણ' ના પ્રત્યેક અંગ આનંદ રૂપ છે.

શ્રીકૃષ્ણે પોતાના માતૃચરણ યશોદાજી ને સ્વમુખમાં સમસ્ત બ્રહ્માંડ ના દર્શન કરાવ્યા હતા. તેવીજ રીતે પોતાના સખા અર્જુન ને પળ વિરાટ સ્વરૂપના દર્શન કરાવી ને પોતે પરબ્રહ્મ હોવાનું પ્રમાણ આપ્યું હતું. ભાગવતમાં સાકાર સ્વરૂપે શ્રીકૃષ્ણ ની અનેક લીલાઓ નું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે સાથે એવા પ્રમાણો પ્રાપ્ત થાય છે કે તેમણે કરેલા કાર્યો સાધારણ મનુષ્ય ના ન હોઈ શકે ! તે સર્વ લીલા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ની જ હોઈ શકે ! શ્રીકૃષ્ણ ની બાલલીલાઓ, કિશોરલીલા, રાસલીલા વગેરે નો અનુભવ તેઓ 'સાકાર બ્રહ્મ' હોવાને કારણે જ થાય છે.

શ્રી શુકદેવજી જેઓ નિરાકાર બ્રહ્મ નું ધ્યાન ધરતાં હતાં, તેઓ શ્રીમદ્ ભાગવત ના શ્લોકો નું શ્રવણ કરતાં સગુણ-સાકાર બ્રહ્મ ના ગુણગાન ગાવા લાગ્યા ! એ સાકાર બ્રહ્મ જેને પોતાની તરફ આકર્ષે છે, તે પોતાનું સર્વસ્વ તેમના ચરણોમાં ધરી દે છે. આવા સાકાર બ્રહ્મ નું પ્રતિપાદન શ્રીમહાપ્રભુજીએ ભાગવતજી ના આધારે કર્યું છે.

આપશ્રીએ આ 'સાકાર બ્રહ્મવાદ' ની સ્થાપના વિષ્ણુ સ્વામી ના સિદ્ધાંત અનુસાર વિદ્વત્સભામાં પૂનઃ પ્રસ્થાપિત કરી હતી જેનો ઉલ્લેખ 'સંપ્રદાય કલ્પદ્રુમ' આદિ ગ્રંથો માં મળે છે.

આપશ્રી નું આ નામ 'શ્રી ધર્મ' નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૭)

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર નામ -૯

*****

આ સ્તોત્રમાં શ્રીગુણસાંઈજી શ્રીમદાચાર્યચરણ નું નવમું નામ "વેદ પારગ:" બતાવે છે. કોઈપણ કાર્ય માં તેના ફલ પર્યંત નું ગ્યાન મેલવવું આવશ્યક છે. જેઓ માત્ર પ્રસ્થાન-ત્રયી અર્થાત્ વેદ-ગીતા-બ્રહ્મસૂત્રો નોજ સ્વીકાર કરેછે, તેઓ ફલ પર્યંત પહોંચી શકે છે કે કેમ તે વિચારણિય છે, કારણકે ભાગવત ના મંગલાચરણ "નિગમકલ્પતરોર્ગલિતં.....ભુવિભાવુકા:" માં કહે છે તેમ 'શ્રીમદ્ ભાગવત ' વેદ રૂપી કલ્પતરુનું ફલ છે. માટે ભાગવતના ગ્યાન વિના વેદના ફલ ને સમજી ન શકાય. શ્રીમહાપ્રભુજી ભાગવત રૂપી ફલ સહિત વેદ રૂપી કલ્પવૃક્ષ નો વિચાર કરવા વાળા, તેમાં પારંગત છે. તદર્થે શ્રીગુણસાંઈજી એ આપને "વેદ પારગ:" કહ્યા છે.

સિદ્ધાંત નું પ્રતિપાદન દ્રષ્ટાંતથી સરલતાથી સમજી શકાય. વેદનાં સિદ્ધાંતોનું - તેના તત્ત્વગ્યાન નું વિવિધ કથાઓ દ્વારા ભાગવત માં નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. શ્રીમહાપ્રભુજી વેદ -ગીતા-બ્રહ્મસૂત્ર-ભાગવત, એ ચારેય શાસ્ત્રો ના નિષ્ણાત હોવાના કારણે આપને "વેદ પારગ:" નામ આપ્યું છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી જ્યારે દક્ષિણ ભારતમાં મંગલપ્રસ્થ નામના સ્થળે પધાર્યા ત્યારે કોઈ ઢુંડી નામના માયાવાદી પંડીતે તેમના વેદના ગ્યાન ની પરીક્ષા કરી હતી ત્યારે આપે 'અનુલોમ-વિલોમ' (અવળા-સવળા) બન્ને રીતે વેદપાઠ કરી પોતાની વેદની પારંગતતાનું પ્રમાણ આપેલું.

તેવીજ રીતે વેળી નદીના કિનારે આપશ્રી બિરાજતા હતા ત્યારે એક રવિનાથ વૈદિકે વેદની રુચાઓ નો

પાઠ એક એક એમ સો પદ છોડીને બોલી જઈ તે પદો કહેવા જણાવ્યું ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ તે છોડેલા સો પદો 'વિલોમ' (અવલેથી ગણી શકાય તેમ) ઉત્તર આપી પોતાની વેદની પારંગતતાને સિદ્ધ કરી બતાવી હતી.

તેવાજ અન્ય પ્રસંગ માં વેત્રવતીમાં ઓરછા નરેશ રામભદ્ર સમક્ષ આપશ્રીએ વેદમાર્ગનું પ્રતિપાદન કરી વિજયપદ્મ પ્રાપ્ત કર્યું હતું, જેના પરિણામ સ્વરૂપ રાજાએ શ્રીમહાપ્રભુજી નો કનકાભિષેક કરેલો.

આવા અનેક પ્રમાણો આપની વેદ ના ગ્યાન ની પ્રવિણતાના દ્યોતક હોવાથી શ્રીગુસાંઈજીએ આપેલું "વેદ પારગ:" નામ સાર્થક છે. આ નામ આપના "ગ્યાન" ધર્મ નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૬)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર_ નામ (૧૦)"

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમદાચાર્યચરણનું દશમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "માયાવાદનિરાકર્તા" આપ્યું છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના પ્રાકટ્ય પૂર્વે શંકરાચાર્યજી દ્વારા પ્રવર્તિત "માયાવાદ" નું ખંડન કર્યું હતું. તેમના મત અનુસાર 'બ્રહ્મ' નિરાકાર, નિરધર્મક છે અને જગત માયા દ્વારા નિર્મિત હોઈ, મિથ્યા છે. પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુજીએ અનેક શાસ્ત્ર-વચનો દ્વારા આ મત ને ઓટો પુરવાર કર્યો હતો.

શ્રીમદાચાર્યચરણે શ્રુતિ વચનો, ગીતા, ભાગવત ઇત્યાદિ શાસ્ત્રો ના આધારે સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે કે જગત નું ઉપાદાન તેમજ નિમિત્ત કારણ બ્રહ્મ છે તથા તે જ તેનો સર્જક પણ છે. તદર્થ, 'સત્ કાર્ય વાદ' ના સિદ્ધાંત મુજબ જગત પણ 'સત્ય' જ હોય.

શ્રીમહાપ્રભુજી સમજાવે છે કે "સ નૈવ રેમે, તસ્માદ્ એકાકી ન રમતે, સ દ્વિતીયમ્ એચ્છત્, સ હૈતાવાનાસેતિ, વગેરે વચનો બ્રહ્મ ના અલૌકિક આકારનો નિષેધ ન કરતાં તેનું સાકારત્વ અને સધર્મકત્વ સિદ્ધ કરે છે. "આનંદ માત્ર કરપાદ મુખોદરાદિ" વચન અલૌકિક આકારવાળા બ્રહ્મ નું પ્રતિપાદન કરે છે. તેઓ ના મતે સંપૂર્ણ શ્રુતિઓનો સમન્વય અને યથાર્થ હાર્દ ત્યારે જ સમજી શકાય જ્યારે બ્રહ્મ માં 'સર્વ કર્તૃત્વ', અને 'વિરુદ્ધધૈર્યાશ્રયત્વ' સ્વીકારવા માં આવે.

ભાગવત કહે છે તેમ બ્રહ્મ ની શ્રી-પુષ્ટિ-ગિરા-કાંતિ.... ઇત્યાદિ શક્તિઓ માં 'માયા' પણ તેમની જ એક શક્તિ છે, જે બ્રહ્મ ને આધીન છે. તેથી માયા સ્વતંત્રતા કાર્ય કરતી નથી, અર્થાત્ શંકરાચાર્યજી માને છે તેમ જગત માયા-જનીત માનવું ઓટું છે.

ગીતાજીમાં માયા ને સુક્ષ્મ અને પ્રકૃતિ પણ કહી છે. સત્વાદી ગુણો ભગવાન માં થી પ્રકટ થયા છે. સૃષ્ટિ ક્રિયામાં વૈચિત્ર્યાર્થ માયામાં ભગવાને આ ગુણો સ્થાપિત કર્યા છે, તેથી તેને ગુણમયી કહી છે. ભગવાન અને ભગવાનની શક્તિ ઉભય અભિન્ન છે. ભગવાન અને તેમના ધર્મો એકજ છે. તેથી માયા ભગવાન નું 'સર્વભવન સામર્થ્ય' છે. પરંતુ પ્રભુ ને સ્વભોગાર્થ અને દૈત્યોને વ્યામોહ કરાવવાનું કાર્ય પણ માયા કરે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી, તેથી કહે છે કે 'સાકાર' અને 'નિરાકાર' બ્રહ્મ ના ભેદ માયાથી ભ્રાંત થયેલા કહે છે અને મિથ્યાભાસ ઉભો કરી જીવોને અવલે માર્ગો લઈ જાય છે. તેથી તેમણે આવા કલ્પિત વેદ-વિરુદ્ધ

માયાવાદીઓ નો નિરાસ કર્યો છે. માટે શ્રીગુસાંઈજીએ આપનું નામ "માયાવાદનિરાકર્તા" પ્રકટ કર્યું છે. તેમનું આ નામ " વૈરાગ્ય" ધર્મ નો સૂચક છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૭)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૧૧)

*****

પ્રભુચરણ શ્રીગુસાંઈજી એ શ્રીમહાપ્રભુજી નું અગીયારમું નામ -"સર્વવાદિ નિરાસકૃત્" બતાવ્યું છે. અગાઉ જોયું તેમ શ્રીમહાપ્રભુજીએ 'માયાવાદીઓને પરાસ્ત કર્યા છે, પરંતુ તે સિવાય અન્ય સર્વે વાદોનો પણ નિરાસ કર્યો છે, અર્થાત્ તેમને પરાજિત કર્યા છે.

ભૂતલ પરિક્રમા દરમ્યાન જ્યારે તેઓ ઉજ્જૈન પધાર્યા ત્યારે તેમણે સાંદિપનિ રુષિ ના આશ્રમ નજીક મુકામ કરેલો હતો. પોતે બિરાજ્યા હતાં ત્યાં એક પીપ્પલાનું પાન ઉડીને આવ્યું. આપશ્રીએ તે લઈ જમીન માં ખોસી દીધું. એક રાત માં તો તે પાન વધીને વિશાળ વૃક્ષ બની ગયું. ઉજ્જૈન માં અનેક વિદ્વાનો વસતાં હોવા છતાં આ ચમત્કાર જોઈ કોઈપણ મતવાદીએ તેમની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરવા આવવાની હિંમત કરી નહીં.

જ્યારે આપશ્રીએ ભાગવત ના પ્રવચન નો પ્રારંભ કર્યો ત્યારે સ્વયં શ્રી મહાદેવજી તે શ્રવણ કરવા પધાર્યા. શ્રીમહાપ્રભુજીએ શ્રીમહાદેવજીને કહ્યું કે અમે અહીં બ્રહ્મવાદ નું સ્થાપન કરવા આવ્યા છીએ, પરંતુ અમારી સાથે કોઈ વિદ્વાન શાસ્ત્રાર્થ કરવા આવતા નથી તો આપ તેમને પ્રેરણા કરી મોકલો.

શ્રીમહાદેવજીની પ્રેરણા થી અનેક મતવાદીઓ આપશ્રી સાથે શાસ્ત્ર ચર્ચા કરવા આપ્યા. તેમણે સૌ જણાએ એક સાથે સૌ ને જવાબ આપવામાં કહ્યું. આપશ્રીએ બધાના પ્રશ્નો સાંભળી એક સાથે બધાને ઉત્તર આપી ચકિત કરી દીધા. આમ બધાને નિરુત્તર કરી તેમણે બ્રહ્મવાદ નું સ્થાપન કર્યું . આમ અનેક સ્થાને પર આપશ્રીએ સર્વ વાદીઓને નિરાસ કર્યા.

આપે બોદ્ધોને, જૈનોને, શાક્તોને ઈત્યાદિ અન્ય મતોનું ખંડન કરી બ્રહ્મવાદ નું પ્રતિપાદન કર્યું હોવાથી આપનું "સર્વવાદિનિરાસકૃત્" નામ સાર્થક છે. આ નામ આપશ્રીનું "ધર્મી" સ્વરૂપ સૂચવે છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૮)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૧૨)

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું બારમું નામ "ભક્તિમાર્ગાબ્જ માર્તંડ:" બતાવ્યું છે. આ નામ અતિ સાર-ગર્ભિત છે. આ નામ માં ત્રણ શબ્દો સમાવિષ્ટ છે - ભક્તિમાર્ગ, અબ્જ અને માર્તંડ. શ્રીગુસાંઈજી

શ્રીમદાચાર્યચરણ ને ભક્તિમાર્ગ' રૂપી કમલને ધીલાવનાર સૂર્ય ની ઉપમા આપે છે. જેવી રીતે કમલ નો વિકાસ સૂર્ય દ્વારા થાય છે, તેવીજ રીતે શ્રીમહાપ્રભુજીએ ભક્તિમાર્ગ નો વિકાસ કર્યો છે. કમલના દ્રષ્ટાંતથી તેમણે પુષ્ટિભક્તિ ને કોમલ, તાપહારી અને મનોહર બતાવી છે.

કમલમાં ત્રણ ગુણ હોય છે - તે જલ્દી કરમાઈ જાય તેવું કોમલ હોય છે, બીજું તે શીતલતા આપે છે, અને ત્રીજું તે ચિત્તાકર્ષક સુંદર હોય છે. 'ભક્તિ' નું તાત્પર્ય પણ મુખ્યત્વે ભગવદ્-પ્રીતિ, સ્નેહ છે, અર્થાત્ પ્રભુ પ્રત્યે કોમલ લાગણી ની અભિવ્યક્તિ છે. તે ભક્ત ના હૃદયના તાપને હરનારી છે. શ્રીપુરુષોત્તમજી એ ભક્તિ શબ્દ નો અર્થ કર્યો છે - 'સ્નેહપૂર્વક પ્રભુ ની સેવા'. નારદજી પણ ભક્તિ ની પરિભાષા બતાવે છે - 'માહાત્મ્ય ગ્યાન પૂર્વક ભગવાન માં સુદૃઢ સર્વતોધિક સ્નેહ, તેને ભક્તિ કહેવાય'.

પુષ્ટિભક્તિ મર્યાદાભક્તિ, જે 'સકામ હોય છે, તેનાથી વિલક્ષણ છે. તે નિષ્કામ હોય છે. તેમાં માત્ર ભગવદ્ સુખ નોજ વિચાર રહેલો હોય છે. આવી ભક્તિ નો માર્ગ છે તે કમલ નો માર્ગ છે જેમ કમલ કાદવમાં રહે છે તે સંસાર રૂપી કાદવમાં રહીને પણ ભક્તિ નો માર્ગ પુષ્ટિ જીવને શુદ્ધ રાખે છે. પ્રભુ પ્રત્યે શુદ્ધ, કોમલ, સ્નેહ યુક્ત ભાવ વાળા પુષ્ટિજીવ નું ભક્તિ રૂપી કમલને શ્રીમહાપ્રભુજી રૂપ સૂર્ય ધીલવે છે.

કહે છે - "ભક્તયોગો બહુવિધો", અર્થાત્ ભક્તિમાર્ગ ની અનેક શાખાઓ પ્રસરેલી છે. પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ શુદ્ધ શરણાગતિ નો માર્ગ છે. કલિકાલમાં અન્ય માર્ગો દુષ્કર બનવાના કારણે સંવત ૧૫૪૯ માં ગોકુલ માં ગોવિંદ ઘાટ પર શ્રાવણ સુદ એકાદશી ની મધ્યરાત્રીએ સાક્ષાત્ પુર્ણપુરુષોત્તમ પ્રભુ એ પ્રકટ થઈ શ્રીમદાચાર્યચરણ ને બ્રહ્મસંબંધ નો ઉપદેશ કર્યો અને તદનુસાર આપે ભક્તિમાર્ગ નો વિકાસ કર્યો છે .

આ નામ શ્રીમહાપ્રભુજી ના "ऐश्वर्य" ધર્મ નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૨૯)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૧૩)

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું ચૌદમું નામ શ્રીગુણાંકજીએ "સ્ત્રીશૂદ્રાદ્યુત્તિક્ષમઃ" આપ્યું છે. તેમાં શબ્દો છે - સ્ત્રી - શૂદ્ર - આદિ - ઉદ્ધૃતિ - ક્ષમઃ, એટલે કે જેઓ સ્ત્રી, શૂદ્ર આદિનો ઉદ્ધાર કરવા માટે સમર્થ છે.

વેદમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય અને વૈશ્ય એ ત્રિવર્ગનેજ ભક્તિનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે. અન્ય ભક્તિમાર્ગીય સિદ્ધાંતોમાં પણ તે ત્રિવર્ગ ના ઉદ્ધાર નો જ ઉલ્લેખ મળે છે. તેમાં સ્ત્રીઓ અને શૂદ્ર ને ભક્તિ નો અધિકાર પ્રાપ્ત નથી.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ માં સ્ત્રી -શૂદ્ર સહિત, કોઈપણ જાતિ-ભેદ વિના પ્રાણીમાત્ર સૌનો અંગીકાર કરી તેમને ભક્તિ નો અધિકાર આપ્યો છે.

તેમના મતે સ્ત્રીઓમાં ભક્તિ નો સહજ ભાવ હોય છે. તેમજ શૂદ્રો પણ સમાજમાં ભાવથી સેવા કરતાં હોય છે. આમ તેમનામાં ભક્તિ - સેવા નો ભાવ સહજ અને વિશેષ હોય છે. તેથી તેમને વંચિત ન રાખતાં તેઓને પણ 'બ્રહ્મસંબંધ' ની દીક્ષા આપી શરણે લીધા છે અને તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો છે.

તેમને બનાવેલા ૮૪ સેવકો માં 'एका क्षत्राणी' તથા 'यादवैन्द्रदास कुंभार' નો ઉલ્લેખ મળે છે. શ્રીગુસાંઈજી ના સેવક મોહના ભંગી-ચહુડા નો શ્રીનાથજી સાથે યોગ જાણીતો છે . આમ શ્રીમહાપ્રભુજીએ કોઈપણ વર્ણ કે જાતિ ના ભેદ ભાવ વગર સૌને પુષ્ટિમાર્ગ માં પ્રવેશ આપ્યો છે તે તેમના વિશેષ સામર્થ્ય ને ઝાઝગર કરે છે.

આ પ્રકારની અંગીકૃતિ નો શાસ્ત્રીય આધાર શ્રીમદ્ ભાગવત માં એવમ્ ગીતામાં પણ મળે છે.

તદર્થ શ્રીગુસાંઈજીએ તેમને આપેલું "સ્ત્રીશૂદ્રાદ્યુતિક્ષમઃ" નામ સાર્થક છે. તેમનું આ વિલક્ષણ નામ તેમનાં "વીર્ય ધર્મ" નું સૂચક છે . (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૦)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર _ નામ (૧૪) "

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું ચૌદમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "અંગીકૃત્યૈવ ગોપીશ વલ્લભીકૃત માનવ" આપ્યું છે. તેનું તાત્પર્ય છે કે જેમનો તેમણે અંગીકાર કર્યો છે તે માનવોને તેઓ શ્રીગોપીજનોના ઈશ શ્રીકૃષ્ણ ના પ્રિય બનાવી દે છે. જે જીવોને તેમણે સ્વીકાર કર્યો છે, અર્થાત્ અંગીકાર કર્યો છે, તેમને શ્રીમહાપ્રભુજીએ શ્રીઠાકોરજી ના વહાલા બનાવી દીધા છે.

આ નામ માં શ્રીગુસાંઈજી આપશ્રી નું વિલક્ષણ સ્વરૂપ બતાવે છે. જેને શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાનો સેવક બનાવે છે, તે પછી તે આપની આગ્યાનું પાલન કરે છે કે નથી કરતો તે જોતા નથી, પરંતુ તે જીવને શ્રીઠાકોરજી ને સોંપી તેને ક્યારેય ન છોડવાની વિનંતિ કરે છે. એ રીતે શ્રીવલ્લભ દ્વારા જે જીવ પ્રભુ ને શરણે જાય છે, તેને શ્રીઠાકોરજી વધારે પ્રિય બનાવે છે.

પ્રભુ પણ શરણે આવેલા અંગીકૃત જીવના દોષ જોતા નથી. આનું પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ આપશ્રીના સેવક રામાનંદ પંડિત ના વાર્તા પ્રસંગ માં મળે છે. એક સમયે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના સેવકોને સાથે તેમને ત્યાં પધારી રાત્રી મુકામ કર્યો હતો. રામાનંદે વહેલી સવારમાં પોતાની પત્નીને ગોબર ભેગું કરી લેવા કહ્યું જેથી બીજા વૈષ્ણવો લડે ન જાય. શ્રીમહાપ્રભુજીને આ સાંભળી ને ખેદ થયો, કેમકે રામાનંદે વૈષ્ણવો ને ચોર સમજ્યા. તેથી આપશ્રી તેનો ત્યાગ કરી અન્યત્ર પધારી ગયા. રામાનંદને ભૂલ સમજાતા ક્ષમા યાચના કરી પણ શ્રીમહાપ્રભુજી અપ્રસન્નજ રહ્યા, જેથી તેમને અતિ દુઃખ થયું.

અર્ધપાગલ જેવી અવસ્થા માં તેઓ એક સમયે રસ્તા પરથી પસાર થતાં કોઈ હલવાઈની દુકાને સુંદર જલેબી ઉતરતી જોઈ, તેથી તે પ્રાપ્ત કરી મનથીજ શ્રીજીને આરોગવા વિનંતિ કરી. ત્યારે જતિપુરામાં શ્રીનાથજી ને રાજભોગ સરાવતાં તેમાં જલેબી નો ટુક જોઈ શ્રીમહાપ્રભુજીએ પુછતાં શ્રીજીબાવાએ ખુલાસો કર્યો કે તેમના સેવક રામાનંદે તે આરોગાવી છે. આપશ્રીએ કહ્યું કે તેમણે તેનો ત્યાગ કર્યો છે, ત્યારે પ્રભુ એ કહ્યું કે "જેનો હાથઆપ મને સોંપો છો તેનો હું કદી ત્યાગ કરતો નથી".

આ નામ દ્વારા શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વારા અંગીકૃતિ નો મહિમા બતાવ્યો છે. આ નામ આપશ્રીના 'યશ ધર્મ' નું સૂચક છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૧)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" _ નામ (૧૫)

*****

શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીમહાપ્રભુજી નું પંદરમું નામ "અંગીકૃતૌ સમર્યાદઃ" આપ્યું છે. શ્રીમહાપ્રભુજી જીવને શ્રીઠાકોરજી પાસે ભક્તિ નો સ્વીકાર કરાવી 'પુષ્ટિ' અર્થાત્ કૃપાની મર્યાદા થી અંગીકાર કરાવે છે. ભક્તિ ના અનેક વિકલ્પ હોઈ શકે છે, જેવાકે સેવા દ્વારા, કથા દ્વારા, નિઃસાધનતાથી, ભગવદ્ ગુણાનુવાદ દ્વારા, કે લવિરહના અનુભવ થી ભક્તિ અભિવ્યક્ત થાય છે.

ભક્ત ની ભક્તિ નો અનુભવ ભગવાન ની કૃપા છે. ભગવદ્ કૃપા કેટલી, ક્યારે, કઈરીતે થાય તે કોઈ કહી શકે નહીં. શ્રુતિ કહે છે, ભગવાન પ્રવચનોથી, બુદ્ધિ થી કે બહુ સાંભળવાથી નથી મળતા, પરંતુ તેઓ જેના પર અનુગ્રહ કરે તેને પ્રાપ્ત થાય. જીવ દુષ્ટ હોય તો પળ તે જેને મળવા માંગે, જેના પર કૃપા કરે તેને મળી શકે છે. કારણકે તેઓ સ્વતંત્ર છે.

તદર્થ શ્રીગુસાંઈજી સમજાવે છે કે ભગવાન ની કૃપા ની મર્યાદા છતાં જીવના દોષ જોયા વગર શ્રીમહાપ્રભુજી જેના પર કૃપા કરી તેનો અંગીકાર કરે છે તેનો ઉદ્ધાર કરે છે.

તદ્વિષયક વાર્તા સાહિત્ય માં વાંસવાલાના ગોપાલદાસનું ઉદાહરણ મળે છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ કેવળ જલની અંજલી છાંટીને તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. બીજું ઉદાહરણ બેઠક ચરિત્ર માં પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ નંદગામમાં પાનસરોવર પર એક ઘોડો જે દૈવી જીવ હતો, તેના પર માત્ર દ્રષ્ટિ કરી અનુગ્રહ દ્વારા તેનો અંગીકાર કરી ઉદ્ધાર કર્યો હતો.

આમ શ્રીમહાપ્રભુજી નુ આ નામ "અંગીકૃતિ સમર્યાદઃ" સાર્થક છે. આ નામ આપશ્રીના "શ્રી ધર્મ" નુ સૂચક છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૨)

*****

શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર _ નામ (૧૬)

*****

શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીમહાપ્રભુજી નું સોલમું નામ "મહાકારુણિકઃ" આપ્યું છે. શ્રીમહાપ્રભુજી કૃપા ના નિધિ હોવાના કારણે અત્યંત કરુણામય છે. કરુણા માં કૃપાનું બીજ છુપાયેલું છે. કરુણા વિના કૃપા ન થાય . શ્રીઠાકોરજી તેમજ શ્રીમહાપ્રભુજી બન્ને કરુણાસિંધુ છે. તેથી નિજજનો પર કૃપા કરે છે.

અંનું ઉદાહરણ ભગવાન શ્રીરામચંદ્રજી છે. તેઓ 'મર્યાદા પુરુષોત્તમ' હોવા છતાં કરુણા ને કારણે

શુદ્ધ જાતી ની પતિત સ્ત્રી શબરી આદિ ના ઉદ્ધાર ના 'પુષ્ટિ-કાર્યો' કર્યા હતાં. તેવીજ રીતે શ્રીવલ્લભાધીશ પ્રભુ પળ મહા કરુણાવાન હોવાનો કારણે તેમણે પળ સ્ત્રી શુદ્ધ પતિત અસ્પૃશ્ય ઈત્યાદિ અનેક જીવોને અંગીકાર કર્યા હોવાના પ્રમાણ મળે છે. તેથીજ અગાઉ આપશ્રી નું નામ "સ્ત્રીશૂદ્ધાદ્યુતિક્ષમઃ" કહ્યું છે.

શ્રીમદાચાર્યચરણને શરણે આવેલા જીવો માં વિભિન્ન પ્રકાર જોવા મળે છે - કેટલાક જીવો શ્રીમહાપ્રભુજી ના સ્વરૂપમાં આસક્ત હોય છે, વઢી કેટલાક તેમના ગ્રંથો નો આશ્રય કરતાં હોય છે. કોઈક તો શ્રીભગવત્ સ્વરૂપમાં શ્રીમહાપ્રભુજી ન ભાવના કરતાં હોય છે. કેટલાક આપશ્રી ના વસંતની અથવા હસ્તાક્ષરની સેવા કરતાં હોય છે. આવા ઉદાહરણ આપણને વાર્તા સાહિત્ય માં મળે છે, જેવા કે દામોદરદાસ હરસાનિજી, કૃષ્ણદાસ મેઘન, કનૈયા શાલ, શેઠ પુરુષોત્તમ દાસ, રજોબાઈ, વિષ્ણુદાસ છીપા વગેરે.

આ સર્વે સેવકોને શ્રીમહાપ્રભુજી પરત્વે એકાંગી સર્વાત્મના ભક્તિ સિદ્ધ થવાનું કારણ આપશ્રી નું 'મહાકારુણિકપણું' હતું, તે વાર્તા પ્રસંગો માં થી સ્પષ્ટ થાય છે.

જે 'સાધન' નું દાન કરે, તેને 'કારુણિક' કહેવાય, પરંતુ જે સાધન અને ફલ બન્ને નું દાન કરે તેને 'મહાકારુણિક' કહેવાય. શ્રીમહાપ્રભુજીએ શ્રીઠાકોરજી ને પ્રાપ્ત કરવા સેવા નો સિદ્ધાંત સમજાવ્યું છે, સાથે 'સેવ્ય સ્વરૂપ' ને પધરાવી સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ ને પળ 'નિજ જનોને સોપ્યા છે. અતઃ આપનું "મહાકારુણિકઃ" નામ સાર્થક છે. આ નામ અપના 'ગ્યાન ધર્મ' નું સૂચક છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૩)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૧૭)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજી નું સત્તરમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "વિભુ" બતાવ્યું છે. આ નામ સાર ગર્ભિત છે. જેમની પાસે ચૌદ લોકનો અવર્ણનિય વૈભવ હોય તેને "વિભુ" કહેવાય. ભગવાન વિવિધ લીલાઓ કરવા માટે તદ્વિષયક આવશ્યક સામર્થ્ય સાથે પોતાના અંશ-કલા-ગુણ વગેરે નું સ્વરૂપ પ્રકટ કરે છે. તેને અંશાવતાર, કલાવતાર કે ગુણાવતાર કહે છે. તે સર્વે સ્વરૂપો ભગવાન ની વિભુતિઓ કહેવાય છે. પરંતુ ભગવાન સ્વયં 'વિભુ' કહેવાય.

શ્રીમહાપ્રભુજી પળ આવા 'વિભુ' છે, કારણ કે તેઓ સાક્ષાત્ 'ભગવદાવતાર' છે. તેથી તેઓ પોતાના જીવોને ભગવદ્ સ્વરૂપે દર્શન દીધા છે, અનુભવ કરાવ્યો છે. એવા અનેક પ્રમાણો તેમના જીવન ચરિત્ર માં પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉજ્જૈન ના પદ્મા રાવલને શ્રીરણછોડજી ના સ્વરૂપ માં આસક્તિ હતી. સર્વગ્ય શ્રીમહાપ્રભુજીએ તે વાત જાણી, પદ્મા રાવલ મૂલતઃ પુષ્ટિજીવ હોવાથી તેને તે સ્વરૂપ નો અનુભવ કરાવી તેનો અંગીકાર કર્યો હતો. તેવીજ રીતે આપે અડેલમાં માવજી પટેલ તથા બિરજોને પળ શ્રીરણછોડજી સ્વરૂપે દર્શન આપ્યા હતાં

જ્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી વડનગર પધાર્યા હતાં ત્યારે ત્યાનાં બ્રાહ્મણો તેમને શરણે આવ્યા હતાં. ત્યારે સૌ કોઈએ પ્રથમ દીક્ષા લેવાની હોડ લગાવી હતી. આપશ્રીએ ત્યારે બધાને સંતોષ આપવા જેટલા બ્રાહ્મણ હતાં તેટલા રૂપ ધારણ કરી સૌને એક સાથે બ્રહ્મસંબંધ ની દીક્ષા આપી હતી. આ ઘટના તેમનું. "વિભુ" હોવાનું બતાવે છે.

દક્ષિણ યાત્રા દરમ્યાન શ્રીમહાપ્રભુજી કાંચીપુરમ્ માં 'વરદરાજ ભગવાન' ના દર્શને પધાર્યા હતાં. પરંતુ

મંદિરના પગથીયે જયદેવજીની અષ્ટપદીઓ આલેખાયેલી હોવાથી તે ભગવદ્ નામ હોઈ પોતાના ચરણાર્વિદ તેના પર ન રખાય માટે મંદિરમાં પોતે પધાર્યા ન હતાં. ત્યારે વરદરાજ સ્વામી સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજી ના મુકામે સામેથી પધારી ને દર્શન આપ્યા હતાં. (૧ સ્થળેજ કાંચીપુરમ્ માં આપના બેઠકજી છે).

આમ આપ "વિભુ" હોવાથી અનેક ને વિભુતિ સ્વરૂપે દર્શન આપ્યા ના પ્રમાણ છે. તદર્થ શ્રીગુણાંકજી ૧ આપશ્રી નુ આ નામ આપેલુ સાર્થક છે.

આ નામ આપના "વૈરાગ્ય ધર્મ" નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૩૪)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૧૮)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું અઢારમુ નામ શ્રીગુણાંકજી ૧ "અદેયદાનદક્ષસ્ત્ર" બતાવ્યુ છે. અદેય - દાન - દક્ષ, એમ ત્રણ શબ્દોના બનેલા આ નામ નો અર્થ થાય _ જે ન આપી શકાય તેવું દાન આપવા મન માં ચતુર છે.

અન્ય ધર્માચાર્યોમાં ભક્તિ મુક્તિ વગેરે પુરુષાર્થો સિદ્ધ કરવાનું સામર્થ્ય હોય છે. પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુજી આધિદૈવિક પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ અને રસાત્મક ભગવત્ સ્વરૂપ નું કોઈ ન આપી શકે તેવું 'અદેય' દાન આપવાનું સામર્થ્ય ધરાવે છે.

પુષ્ટિમાર્ગનું પરમ ફલ આધિદૈવિક ભજનાનંદ છે. ભગવાન ની સર્વલીલાઓ માં રાસલીલા આધિદૈવિક ભજનાનંદ ની લીલા છે. શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વયં ભગવત્ સ્વરૂપ હોવાથી દૈવી જીવને શરણે લઈને ભજનાનંદની લીલાની પ્રાપ્તિ કરાવવા સક્ષમ છે.

આ નામ માં 'ચ' અક્ષર શ્રીમહાપ્રભુજી નું વિશેષ સામર્થ્ય સૂચવે છે. તેઓ દાન આપવામાં દક્ષ' અર્થાત્ અતિ ચતુર હોવાથી પુષ્ટિજીવોને તો વિશેષ દાન ના ઉત્તરાધિકારી બનાવી ભજનાનંદ નું દાન કરે છે. ઇટલુંજ નહીં, મધ્યમ જીવોને સામાન્ય દાન આપી દ્વારકા લીલા આદિના ફલ પળ આપે છે. અપના શરણે આવનાર અન્ય મર્યાદામાર્ગીય જીવોને સાધન સાધ્ય ફલ આપવાનું સામર્થ્ય આપશ્રી ધરાવે છે. આમ આપના સંપર્કમાં અનેક જીવો આવેલા હતાં તેમાં તેમના અધિકાર મુજબ આપે તેમનો ઉદ્ધાર કર્યો છે. તે આપની દક્ષતા - નિપુણતા સૂચવે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીના સ્વરૂપ વિશે દામોદરદાસ હરસાનિજી ૧ શ્રીગુણાંકજીને કહેલું કે શ્રીઆચાર્યજી દાતા રૂપે મોટા છે, કારણકે આપે પોતાનું સર્વસ્વ નિગૂઢ ધન શ્રીનાથજી નું અમૂલ્ય દાન જીવોને આપ્યુ છે.

આ નામ અપના 'ધર્મી સ્વરૂપ' નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૫)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર_નામ (૧૯)"

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું ઓગણીસમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "મહોદાર ચરિત્રવાન" બતાવ્યું છે. અગાઉના નામમાં આપશ્રી 'અદેય દાન આપવાવાળા' હોવાનું પ્રતિપાદિત કર્યું. હવે કહે છે કે તેઓ દાન આપવામાં દક્ષ તો છે, પરંતુ મહા ઉદાર પણ છે. 'મહોદાર' તેને કહેવાય, જ્યારે દાતા દાન આપતી વખતે જેને દાન દેને દઈ રહ્યા હોય તેની યોગ્યતા- અયોગ્યતા નો બહુ વિચાર ન કરે, કે ન તેનાથી પોતાને શું લાભ થશે તેની ગણતરી કરે.

શ્રીમહાપ્રભુજી પણ જીવની બુદ્ધિ, શક્તિ કે કૃતિનો વિચાર કરતા નથી. છેની પાત્રતા છે કે નહીં, તેને શું આપવું યોગ્ય છે, એવો વિચાર ક્યારેય કરતા નથી. તેથી આપશ્રી ની 'મહોદારતા' ચરિતાર્થ થાય છે. આ હકિકતના અનેક ઉદાહરણ તેમના પ્રસંગોમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

ભગવદ્ પ્રાપ્તિ નામ સાધન ક્રમમાં "માનસી સેવા" ને પરમ બતાવી છે. તેની સિદ્ધિને માટે શ્રીમહાપ્રભુજીએ 'તનુવિત્તજા' સેવાનું વિધાન કરેલું છે. પરંતુ આશ્રીએ મહોદારતા ના કારણે ગોવિંદ કુંડ પર ગુફામાં રહેતા અચ્યુતદાસજીને 'તનુવિત્તજા' સેવા કર્યા વિનાજ સીધી 'માનસી સેવા' નું દાન કરી દીધું હતું, અને અંતિમ લક્ષ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરાવી હતી.

તેવીજ રીતે આપે ત્રિપુરદાસ કાયસ્થ ને પણ માનસી નું દાન કર્યું હતું. તેથી ત્રિપુરદાસ નો સામાન્ય છીંટનો ગદલ શ્રીનાથજી એ માંગીને અંગીકાર કર્યો હતો. તેમની ઇચ્છાનુસાર તેમને તેમની દૃષ્ટિ સમિપ સદા શ્રીનાથજી ના દર્શન થતાં હતાં.

આવી સર્વે હકિકત શ્રીમહાપ્રભુજીની મહોદારતાનું ચરિત્ર-દર્શન કરાવે છે. તદર્થ આપશ્રીનું "મહોદાર ચરિત્રવાન" નામ સાર્થક છે. આપનું આ નામ અપના 'ऐश्वर्य धर्म' નું સૂચક છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૬)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૨૦)

*****

શ્રી સર્વોત્તમજી માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું વીસમું નામ "પ્રાકૃતાનુકૃતિવ્યાજ મોહિતાસુરમાનુષઃ" બતાવ્યું છે. આમાં છ શબ્દો જોડવામાં આવ્યા છે - પ્રાકૃત + અનુકૃતિ + વ્યાજ + મોહિત + અસુર + માનુષઃ . પ્રાકૃત એટલે લૌકિક મનુષ્ય નું અનુકરણ કરનારા, લૌકિક મનુષ્ય જેવા દેખાઈને આસુરી જીવોને મોહ પમાડનારા શ્રીમહાપ્રભુજી છે. જે જીવો પ્રવાહી અર્થાત્ આસુરી છે તેવા પોતાની મહોદારતા નો ગેરલાભ ન લે તે આશય થી શ્રીમહાપ્રભુજી તેવાઓને દૂર રાખવા માટે લૌકિક મનુષ્યો જેવી લીલા કરે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીના સંપર્ક માં પ્રવાહી, મર્યાદા તેમજ પુષ્ટિ એમ અનેક પ્રકાર ના જીવ આવેલા. મર્યાદા જીવોનો ઉદ્ધાર તેમણે મર્યાદા થી કરેલો, અને જેઓ પુષ્ટિ જીવ હતાં તેમને સામેથી શરણે લઈને પુષ્ટિ થી ઉદ્ધાર કર્યો હતો, પરંતુ જેમનું જીવન લૌકિક પ્રવૃત્તિમય વિષયાસક્ત હતું, તેના આસુરી પ્રકારના જીવો ભક્તિમાર્ગમાં ટકી શકે નહીં. તેવા લોકોને તેઓ પોતાના સાચા સ્વરૂપ ની ઓલખ થવા દેતા નહીં.

જેમનું જીવન ભોગ માંજ રત હોય તેવા પ્રાકૃત મનુષ્યો તેમજ જેમને કેવલ શાસ્ત્ર નુંજ જ્ઞાન છે તેના

પંડિતો પળ શ્રીમહાપ્રભુજીના દર્શન માટે આવતાં ત્યારે તેમને તે સમયે એક સામાન્ય મનુષ્ય હોવાનો અહેસાસ થતો. તેઓ કોઈ મહાપુરુષ છે, તેવી અનુભૂતિ આપ દવા દેતા નહીં. જ્યારે સોરમજીમાં કૃષ્ણદાસ મેધનના ગુરુ કેશવાનંદ યોગી ને કૃષ્ણદાસ હાથ માં અગ્નિ લઈ ને પ્રતીતિ કરાવ્યા છતાં તેઓ માનવા તૈયાર નથી હોતા કે શ્રીમહાપ્રભુજી પુર્ણપુરુષોત્તમ છે.

જેવી રીતે નિમ્બાર્ક સંપ્રદાય ના આચાર્ય કેશવ ભટ્ટ આપશ્રીને વિદ્વાન સમજતાં પરંતુ, તેમને ભગવત્સ્વરૂપ સ્વીકારવા તૈયાર ન હતાં.

આ નામ આપશ્રી નું 'વીર્ય ધર્મ' નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૭)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૨૧)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું એકવીસમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "વૈશ્વાનર:" આપ્યું છે. તેમણે 'વલ્લભાષ્ટકમ્' માં શ્રીમહાપ્રભુજીને "વસ્તુતઃ કૃષ્ણ એવ" કહ્યું છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ગીતાજી માં અર્જુનને કહે છે -અહં વૈશ્વાનર:". વૈશ્વાનર એટલે અલૌકિક અગ્નિ. વેદ માં અગ્નિ ને ભગવાનનું મુખ કહ્યું છે. તેથીજ યજ્ઞના અગ્નિ માં આપેલી આહુતિ ભગવાન ગ્રહણ કરે છે. શ્રીમહાપ્રભુજી ભગવાન ના મુખાર્વિદ સ્વરૂપ હોવાથી તેમને 'વૈશ્વાનર' કહ્યા છે.

'વલ્લભાષ્ટક' ગ્રંથમાં શ્રીગુસાંઈજીએ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે ત્રણેય લોકમાં આપશ્રીનું ગ્નિત્વ કવિયો દ્વારા વર્ણિત છે. આનું પ્રમાણ શ્રીમહાપ્રભુજીના ચરિત્રમાં મળે છે, જ્યારે એક વૈષ્ણવ દ્વારા લવાયેલી ઔષધની પડીકી આપશ્રીએ અગ્નિ માં પથરાવી દીધી હતી અને અપની અસ્વસ્થતા દૂર થઈ ગઈ હતી.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના અગ્નિ સ્વરૂપ ના દર્શન ગુજરાતના મહમૂદ બેગડા અને દામોદરદાસ હરસાનીજીના ભાઈઓને વગેરેને કરાવ્યો હતો. જ્યારે હરસાનીજીના ત્રણ ભાઈઓ તેમને પાછા લઈ જવા આવ્યા ત્યારે આપશ્રીએ પોતાના અગ્નિ સ્વરૂપ ના તેમને દર્શન કરાવ્યા હતાં, જેનાથી ડરીને તે ભાઈઓ નાસી ગયા હતાં.

તેના વિશે ભાવ-પ્રકાશ માં સમજાવ્યું છે કે દામોદરદાસજીના ત્રણ ભાઈઓ કામ, ક્રોધ અને લોભના સ્વરૂપ હતાં, જે ભક્તિમાં બાધારૂપ છે. લૌકિક સુખની કામના, તે ન ભોગવાય તો ક્રોધ આવે, અને ભોગવાય તો તે વધુ ભોગવવાનો લોભ જાગે, જે ભક્તિ કરવામાં વિક્ષેપ બને. તદર્થ, શ્રીમહાપ્રભુજીએ તેના પ્રતિકાત્મક તે ભાઈઓને પોતાના અગ્નિ સ્વરૂપનો પરચો બતાવી દૂત કર્યા હતાં.

શ્રીમહાપ્રભુજીના "વૈશ્વાનર" નામના જપ કરવાથી વૈષ્ણવના મનના કામ, ક્રોધ, અને લોભને નષ્ટ કરી જેની ભક્તિ ના નડતરને દૂર થાય છે.

આ નામ આપશ્રીના 'યશ ધર્મ' નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"વિઠ્ઠલ વાણી" (૩૮)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૨૨)

*****

શ્રીસર્વોત્તમજીમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનું બાવીસમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "વલ્લભાખ્ય" આપ્યું છે. 'વલ્લભ' અને 'આખ્ય' એમ બે શબ્દોથી આ નામ બન્યું છે. જે સૌને 'વલ્લભ' અર્થાત્ પ્રિય, વહાલા છે, તેલોં અચ્છા છે. 'આખ્ય' નો બીજો અર્થ 'પ્રસિદ્ધ' પણ થાય. જેઓ આ નામ થકી જ ઓલખાઈ જાય, જેમનું નામ જ તેમનો પરિચય છે, તે 'શ્રીવલ્લભ', એ છે આ નામનું તાત્પર્ય.

શ્રી આચાર્ય જી અગ્નિ સ્વરૂપ હોવાથી તેજસ્વી સ્વભાવ વાળા છે. આપશ્રી સ્વકીયજનો ઉપર અતિ શિતલતા યુક્ત અમૃતદૃષ્ટિ કરવાવાળા છે. અને તેથી સર્વ કાલમાં સર્વને પ્રિય છે. વ્યક્તિ માં પ્રિયત્વ અમૃત ના કારણે, મીઠાશના કારણે આવે. શ્રીમહાપ્રભુજીના વદન પર સદા મધુરતા હોય છે, આપશ્રીના નેત્ર થી આપણી સામે જોઈ મૃદુ હાસ્ય કરતાં અનુભવાય, તેમના દર્શન કરતાં આપણા હૃદયમાં આનંદ ઉચ્છલિત થઈ જાય તેવું આપનું વ્યક્તિત્વ છે.

પૂર્વ નામ 'વૈશ્વાનર' થી આપનું અગ્નિ સ્વરૂપ બતાવ્યું અને આ નામથી તેમનું પ્રિય સ્વરૂપ સમજાવ્યું, તેમ બન્ને પરસ્પર વિરુદ્ધ ગુણોનું પ્રતિપાદન કરી આપનામાં રહેલી 'વિરુદ્ધધર્માશ્રયતા' નો પરિચય શ્રીગુસાંઈજીએ કરાવ્યો છે.

'સૌંદર્ય પદ' માં કહ્યું છે - "રૂપં તત્ ત્રિતયાત્મકં પરમ ભિદેયં સદા વલ્લભમ્". અર્થાત્ નિત્ય લીલા માં પણ આપશ્રીનું નામ 'વલ્લભ' જ છે.

માધવ ભટ્ટ કાશ્મીરી જ્યારે પોતાના ગુરુ નિમ્બાર્કાચાર્ય કેશવ ભટ્ટ સાથે વૃંદાવન માં શ્રીમહાપ્રભુજીની કથાનું શ્રવણ કરવા આવ્યા ત્યારે પોતાના અત્યંત મનોહારી પ્રિય સ્વરૂપના દર્શન આપ્યા હતાં.

આમ આપનું 'વલ્લભાખ્ય' નામ સાર્થક છે, જે આપના "શ્રી ધર્મ" ધુન સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૩૯)

*****

"શ્રીસર્વોત્ત સ્તોત્ર" નામ (૨૩)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું ત્રેવીસમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "સદ્રુપ" બતાવ્યું છે. આ નામ સારગર્ભિત છે. આની સંગતી આપના આ પહેલાના બન્ને નામો 'વૈશ્વાનર' તથા 'વલ્લભાખ્ય' સાથે છે. આ ત્રણેય નામ સામુહિક રૂપે 'સચ્ચિદાનંદ' નું સૂચક છે. ભગવાન જેમ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે, તેમ શ્રીમહાપ્રભુજી પણ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે, તેમ શ્રીગુસાંઈજી સમજાવી રહ્યા છે.

'વૈશ્વાનર' નામથી આપનું 'ચિત્' સ્વરૂપ અને 'વલ્લભાખ્ય' નામથી આપનું 'આનંદ' સ્વરૂપ છે, તેમ 'સદ્રુપ' નામ 'સત' તત્ત્વ નું દ્યોતક છે. આ નામ આપના અલૌકિક દેહ નું સૂચક છે. એટલે કે શ્રીમહાપ્રભુજીનો

દેહ લૌકિક પંચમહાભૂતો થી બનેલો નથી, પરંતુ અલૌકિક પંચમહાભૂતો નો બનેલો છે. લૌકિક પંચમહાભૂત 'કાર્ય રુપ' હોય છે, જ્યારે અલૌકિક પંચમહાભૂતો 'કારણ રુપ' હોય. આમ શ્રીમદાચાર્યચરણ સત્ રુપ, કારણ રુપ અલૌકિક અને નિત્ય છે. આવું 'સન્મનુષ્યાકૃતિ રુપ આપનું સ્વરુપ છે.

આપના અલૌકિક દેહ ને આપણે તેમના જીવનના ગંગાસાગર ના પ્રસંગથી સમજી શકીએ છીએ. જ્યારે ગંગાસાગર ના સંગમ ઉપર શ્રીઠાકોરજીએ આપને નિજધામમાં પધારવાની આજ્ઞા કરી ત્યારે આપે તે માની નહીં. લૌકિક દેહનો ત્યાગ થઈ શકે પરંતુ અલૌકિક દેહ નો ન થઈ શકે. તેથીજ આપશ્રી શ્રીઠાકોરજીની આજ્ઞા માની સ્વધામ પધાર્યા નહીં. જ્યારે ત્રીજીવાર ભગવાને આજ્ઞા કરી ત્યારે આપ જગતના કાર્યને આટોપી લઈને આ લૌકિક દેહનો ત્યાગ કરીને અલૌકિક દેહ થી પોતે નિજધામ પધારી ગયા.

આમ આપે ભૂતલ પર પ્રકટ થવા મનુષ્ય જેવો ભૌતિક દેહ ધારણ કર્યો છે, પરંતુ વાસ્તવમાં અપની ખિતર અલૌકિક શ્રીઅંગ બિરાજે છે, તે કહેવાનું શ્રીગુસાંઈજી નું તાત્પર્ય છે.

આ નામ આપનો "જ્ઞાન" ધર્મ બતાવે છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠ્ઠલ વાણી" (૪૦)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૨૪)

*****

શ્રીગુસાંઈજી શ્રીમહાપ્રભુજીનું ચોવિસમું નામ "હિતકૃત્સતામ્" બતાવે છે. તેનું તાત્પર્ય છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી સત્પુરુષોનું હિત કરનારા છે. 'સત્પુરુષોથી આપનું તાત્પર્ય ભગવાન ને શરણે રહેનાર ભક્ત અર્થાત્ ભગવદીય થી છે. આપશ્રી ભક્તિ માં આવતાં પ્રતિબંધો દૂર કરી ભક્તને તેમના ઈષ્ટની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, તદર્થ તેમનું હિત વિચારનારા છે.

આના અનેક પ્રમાણ તેમના જીવન ચરિત્રના પ્રસંગોમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

એક સમયે મથુરામાં વિશ્રામઘાટ ઉપર તે સમયના સુલતાને એક એવું યંત્ર મુકાવેલું હતું કે યમુના સ્નાન કરવા જતાં લોકો તેની નીચે થી પસાર થાય ત્યારે તેમની ચોટલી ઉઘડી જાય અને દાઢી ઉગી જાય. આના કારણે લોકોને ક્ષોભ જવા લાગ્યો અને તેથી યમુના સ્નાન કરવા જવાનું બંધ થયું. જ્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી આ જાણ્યું ત્યારે આપશ્રી વિશ્રામઘાટે પધારી યમુનાજી માં સ્નાન કર્યું, પરંતુ આપને યંત્રનો કોઈ પ્રભાવ પડ્યો નહીં. તેરી લોકો આનંદિત થયા. લોકો ની વિનંતી થી આપશ્રીએ એક એવુંજ યંત્ર સિદ્ધ કરી સુલતાનની રાજધાનીના દરવાજે લગાડાવ્યું જેથી તેની નીચે થી પસાર થનાર ની દાઢી કપાઈ જઈ માથે ચોટલી ઉગી જતી. તેના પ્રભાવથી સુલતાને વિશ્રામઘાટના યંત્રને દૂત કરાવ્યું હતું.

આવું જ બીજું દૃષ્ટાંત માધવદાસનું છે. તે જગન્નાથ જી પાસે પીપીરી ગામે રહેતા હતાં. તેમની આસક્તિ એક પીર માં હતી. પરંતુ માધવદાસ સત્પુરુષ હતાં તેથી શ્રીમહાપ્રભુજી તેનું હિત કરવા સામે ચાલી તેમના ઘેર પધાર્યા અને એ પીર, જે ભૂતના રુપમાઝી આવી બંધું ખાઈ જતા, તેને ભસ્મ કરી માધવદાસ ને આપે શરણે લીધા હતાં.

પોતાના સેવકોનું હિત વિચારનારા હોઈ શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના સેવકોં ને અલૌકિક સામર્થ્યનું દાન કરી

તેમના દ્વારા અન્ય અનેક નું પળ હિત કરાવ્યું છે. તેના ઘણાં ઉદાહરણ મળે છે. આપે પ્રભુદાસ જલોટા દ્વારા અહિરણીને મુક્તિ અપાવેલી, ગદાધરદાસે માધવદાસ ને ભક્તિ આપેલી, બુલામિશ્રે ઋતુધર્મ વટાવી ચુકેલ ક્ષત્રિયની સ્ત્રીને પુત્રનું દાન કરેલ, માધવ ભટ્ટ કાશ્મિરી દ્વારા એક ધનિકના મૃતપુત્રને સંજીવન કરેલો, વગેરે અનેક પ્રસંગો છે, જેમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનું હિતકૃત્સતાં ચરિત્ર સ્પષ્ટ દેખાય છે.

આ નામ અપના "વૈરાગ્ય ધર્મ" નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૧)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" _ નામ (૨૫)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં પચીસમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "જનશિક્ષાકૃતે કૃષ્ણભક્તિકૃત" બતાવ્યું છે. 'આચાર્ય' નું લક્ષણ છે - 'પોતાના સિદ્ધાંતો નું આચરણ સ્વયં કરી શિષ્યોં પાસે તેનું આચરણ કરાવે'. શ્રીમહાપ્રભુજી આવા આદર્શ લક્ષણવાળા આચાર્ય - ગુરુ છે.

નિજ સેવકોને 'કૃષ્ણભક્તિ' ની સાધના ની રીત બતાવવા માટે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતે કૃષ્ણભક્તિ કરી છે, કારણ ભક્તિ વિના જીવનો ઉદ્ધાર થઈ શકે નહીં. માટે આપશ્રીએ સ્વયં આચરણ કરીને પછી પોતાના સેવકોને તદનુસાર કૃષ્ણ સેવા નો ઉપદેશ આપ્યો છે. તદર્થ જ તેઓ 'સિદ્ધાંતમુક્તાવલી' ગ્રંથમાં કહે છે કે "કૃષ્ણ સેવા સદા કાર્યા" મારો સિદ્ધાંત છે.

ભક્ત ગોપાલદાસજીએ વલ્લભાખ્યાન માં ગાયું છે - "આપ સેવા કરી શિખવે શ્રીહરિ, ભક્તિપક્ષ વૈભવ સુદૃઢ કીધો". આપશ્રીના આ નામની યથાર્થતાનું પ્રમાણ છે.

શ્રીવલ્લભ સ્વયં કૃષ્ણ સ્વરૂપ હોવા છતાં (વસ્તુતઃ કૃષ્ણ એવ - વલ્લભાષ્ટકમ્), નિજ ભક્તોના કલ્યાણ માટે પોતે શ્રીકૃષ્ણ ની સેવા કરી છે, અને તેમને પ્રેમલક્ષણા ભક્તિમાર્ગની રીત સમજાવી છે. તેમણે કરેલી ભારત પરિક્રમા દરમ્યાન પોતે શ્રીમુકુંદરાયજીને સાથે પધરાવી તેમની સેવા સ્વયં કરી છે.

દામોદરદાસ સંમરવાલાની વાર્તાથી જ્ઞાત થાય છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વયં મેમના ધરે બિરાજી શ્રીદ્વારિકાધીશ પ્રભુની વૈભવ યુક્ત સેવાની પદ્ધતિ તેમને શિખવાડી હતી, તમેજ રાગ-ભોગ-શ્રુંગારની રીત સમજાવી હતી.

શ્રીમહાપ્રભુજીનું આ "જનશિક્ષાકૃતે કૃષ્ણભક્તિકૃત" નામ તેમના 'ધર્મી સ્વરૂપ' નો નિર્દેશ કરે છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૨)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" _ નામ (૨૬)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું છઠ્ઠીસમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "નિખિલેષ્ટદઃ" આપ્યું છે. તેમાં ત્રણ શબ્દો છે - નિખિલ + ઈષ્ટ + દઃ, અર્થાત્ 'ઈચ્છેલું સર્વ આપનાર'. શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના સેવકોના બધા મનોરથો પૂર્ણ કરનારા છે એટલે કે તેમણે ઈચ્છેલું આપવા વાળા છે.

ભક્તોનું ઈષ્ટ શ્રીઠાકોરજી છે, તેથી શ્રીઠાકોરજી નું દાન આપશ્રી કરે છે. શ્રીમહાપ્રભુજી પ્રત્યેક સેવકને શરણે લીધા પછી સેવા દ્વારા નિખિલ ઈષ્ટ અર્થાત્ લૌકિક - અલૌકિક ભગવત્સંબંધી નાના માં નાની વાત થી લઈ સદેહ નિત્ય-લીલા પ્રાપ્તિ કરાવતા હતા.

પુષ્ટિમાર્ગમાં ભગવદ્ સેવા જ મુખ્ય છે. તદર્થ શ્રીમહાપ્રભુજી સેવકોં ને માથે ભગવદ્ સ્વરૂપ પધરાવી જાતે પ્રેમપૂર્વક સેવાની રીત શિખવતા હતાં. તે રીતે આપે પોતાના સેવકોં ને પ્રભુની પ્રાપ્તિ કરાવી તેમના સાનુભવ દ્વારા અનીર્વચનિય સુખની પ્રાપ્તિ નું દાન કર્યું હતું.

પોતે સ્વયં ભગવદાવતાર હોવા છતાં પોતાનું મુખ્ય સ્વરૂપ છુપાવી એક સેવકની જેમ શ્રીગોવર્ધનનાથજીની સ્નેહપૂર્વક સેવા કરી સેવામાર્ગનો પ્રચાર અને પ્રસાર કર્યો, જેથી સેવકોં ને દૃઢતા વિશ્વાસ બેસે.

જ્યારે દામોદરદાસ સંમરવાલાના દેહત્યાગ પછી તેમના પત્નીએ શ્રીદ્વારિકાધીશ પ્રભુને સર્વ સાહિત્ય સાથે એક દાસી સાથે નાવમાં શ્રીમહાપ્રભુજીને ત્યાં પધરાવ્યા ત્યારે આપશ્રીએ તે દાસીને સદેહે નિત્ય લીલાની પ્રાપ્તિ કરાવી હતી.

આપશ્રીનું આ નામ "ऐश्वर्य धर्म" નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૩)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૨૭)

*****

શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું સત્તાવિશમું નામ "સર્વલક્ષણ સંપન્ન" બતાવ્યું છે. પ્રશ્ન થાય કે શું અહિં મનુષ્ય ના - ઉદારતા, સંયમ, સાત્વિકતા જેવા સદ્લક્ષણો વિશે કહી રહ્યા છે ? શ્રીગોકલનાથજીએ ખુલાસોં કર્યો છે કે આવા માનવીય લક્ષણો તો આપશ્રીમાં સહજ હોયજ, પરંતુ આપ સાક્ષાત્ ભગવદ્ સ્વરૂપ હોવાથી આપના ત્રણ વિશિષ્ટ લક્ષણોનો નિર્દેશ શ્રીગુસાંઈજી આ નામ માં કરી રહ્યા છે , જે છે - આપનું 'હરિરૂપ', 'ગુરુરૂપ' અને 'ભક્તરૂપ'.

શ્રીસર્વોત્તમજીમાંના ૧૦૮ નામ પૈકી આ ત્રણેય લક્ષણોનો ઉલ્લેખ શ્રીગુસાંઈજીએ "વિમુક્તિદઃ" "યજ્ઞભોક્તા" આદિ થી 'હરિત્વ', 'દૈવોદધારપ્રયત્નાત્મા', "શ્રીભાગવતગૂઢાર્થપ્રકાશનપરાયણ", "શ્રીકૃષ્ણ જ્ઞાનદોઃગુરુઃ" આદિ નામોથી આપનું 'ગરુત્વ' અને "જનશિક્ષાકૃતે કૃષ્ણભક્તિકૃત" આદિ નામો માં 'ભક્તપણા' નો કર્યો છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી ભગવદ્ રૂપ હોવાનાં કારણે તેમનાંમાં 'હરિત્વ' છે. તદર્થ આપણે તેમની સેવા કરીએ છીએ. આપ સર્વશ્રેષ્ઠ ગુરુ છે. ગુરુ ના જે લક્ષણો નો આપે પોતાના નિબંધ ગ્રંથમાં નિર્દેશ કર્યો છે - ૧. કૃષ્ણ સેવા પરાયણ, ૨. દંભાદિ રહિત, ૩. શ્રીભાગવતના મર્મજ્ઞ અને ૪. નર, આપનામાં અક્ષરસઃ વિદ્યમાન છે. આપે આધિદૈવિક, આધ્યાત્મિક અને આધિભૌતિક ત્રણેય રૂપે સેવા પ્રકટ કરી છે.

જે જીવો 'ક્રિયા તત્પર' છે, તેમનો પળ શ્રીમહાપ્રભુજીએ કૃપા કરીને એમનામાં પરિવર્તન લાવીને, એમના ભાવનું પોષણ કરી ઉદ્ધાર કર્યો છે, તેવા આપ સમર્થ ગુરુ છે.

આપમાં 'ભક્તપણા'નું લક્ષણ પણ આપશ્રીના વચન "શ્રીકૃષ્ણ દાસસ્ય હિતં વચઃ" માં સ્પષ્ટ જણાય છે. પોતાને આપ શ્રીકૃષ્ણ ના દાસ બતાવે છે, તેમાં આપનો ભક્ત હોવાનો નિર્દેશ જણાય છે.

આમ ભક્ત સ્વરૂપ, ગુરુ સ્વરૂપ અને ભગવદ્ સ્વરૂપ એ ત્રણેય પ્રકારે શ્રીમહાપ્રભુજી જીવોને અનુભવ કરાવે છે, તદર્થ આ નામ "સર્વલક્ષણસંપન્નઃ" સાર્થક છે.

આપ નામ અપના 'વીર્ય ધર્મ' નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૪)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૨૮)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું અઠાવિશમું નામ "શ્રીકૃષ્ણજ્ઞાનદઃ" બતાવ્યું છે. 'શ્રીકૃષ્ણ' શબ્દ માં 'શ્રી' એટલે શ્રીસ્વામિનીજી અને 'કૃષ્ણ' અર્થાત્ શ્રીઠાકોરજી, બને સૂચિતાર્થ છે. 'જ્ઞાનદ' શબ્દ થી 'જ્ઞાન દેવાવાલા' એવો સંકેત છે. આ નામ દ્વારા શ્રીગુણાંજી સમજાવે છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના સેવકોને 'યુગલ સ્વરૂપ' નું જ્ઞાન કરાવવાલા છે. શ્રુતિવચન "રસોવૈસઃ" અનુસાર ભગવાન નું સ્વરૂપ લીલા રસયુક્ત શ્રી સહિત રસાત્મક છે. તેથી આપશ્રી નીજજનોને તે અલૌકિક રસાત્મક સ્વરૂપ નું જ્ઞાન આપે છે.

ભગવાન ની સર્વે લીલાઓ રસાત્મક છે, અને નિત્ય છે. પ્રભુ નિત્ય શ્રીસ્વામિનીજી સહિત યુગલ સ્વરૂપે બિરાજે છે. આ પ્રકારનું જ્ઞાન પોતાના જીવોને શ્રીમહાપ્રભુજીની કૃપાથી થાય છે. સંવત ૧૫૬૭ માં આપશ્રી જ્યારે અડેલથી વ્રજમાં પધારી ચસ્મા હતાં, ત્યારે રસ્તામાં રુનકતા ગામ પાસે યમુના કિનારે ગૌઘાટ પર સુરદાસજી શ્રીમહાપ્રભુજીને શરણે આવ્યા. તેમને સેવક બનાવાયા પછી આપશ્રીએ સુબોધિનીજીની દશમસ્કંધની કારિકા - "નમામિ હૃદયે શેષે ..... કલાનિધિમ્" સંભલાવી. જેના કારણે સુરદાસજીને ભગવાના લીલા વિશિષ્ટ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું. તેથી તેમણે તરતજ ગાયું - "ચક્ર રી ચલિ ચરન સરોવર જહાં નહીં પ્રેમ વિયોગ". આમ સુરદાસજીને આપે લીલા રસાત્મક સ્વરૂપ ની પ્રતીતિ કરાવી હતી.

જ્યારે આપશ્રીએ સુરદાસજીને ભગવદ્લીલાનો અનુભવ કરાવવા શ્રીમદ્ ભાગવત ની દશમ સ્કંધ અનુક્રમણિકા રચી સંભલાવી હતી ત્યારે તેમણે પોતાના હૃદયમાં તે લીલાઓ સ્ફુરિત થતાં નંદમહોત્સવનું પદ ગાયું હતું - "વ્રજ ભયો મહરકે પૂત".

તેવીજ રીતે શ્રીમહાપ્રભુજીએ પરમાનંદદાસ ઇત્યાદિ અન્ય સેવકોને પણ શ્રીકૃષ્ણ ની વિશિષ્ટ લીલાઓનું જ્ઞાન આપી તેમને ભગવદ્ સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો હતો. આમ ભગવદ્ લીલા સંબંધી જ્ઞાન આપવાનું આપશ્રીમાં અદ્ભુત સામર્થ્ય છે તે શ્રીગુણાંજી આ નામ થી સૂચવે છે.

આ નામ આપનો "યશ ધર્મ" બતાવે છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૫)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૨૯)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું ઓગળતીસમું નામ શ્રીગુસાઈંજીએ "ગુરુ" બતાવ્યું છે. ગુરુ ના ત્રણ પ્રકારો છે. આધિભૌતિક એટલે લૌકિક ગુરુ, જે વિદ્યાદાન આપે. આધ્યાત્મિક ગુરુ ધર્મ નું જ્ઞાન આપે, અને આધિદૈવિક ગુરુ ભગવાનનું જ્ઞાન આપી તેમને મેલવી આપે. શ્રીમહાપ્રભુજી એવા આધિદૈવિક ગુરુ છે, તે આ નામનું તાત્પર્ય છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ જગતમા બ્રહ્મવાદ નું સ્થાપન કરી શ્રીકૃષ્ણ ની ભક્તિ નો માર્ગ પ્રગટ કર્યો છે. તેમને શ્રીકૃષ્ણ ના યથાર્થ સ્વરૂપ નું જગતને જ્ઞાન કરાવ્યું છે. તેથી આપ માત્ર ગુરુ નહીં જગદ-ગુરુ કહેવાય છે, કારણકે તેમના સિદ્ધાંતો કોઈ કાલ કે દેશ પુરતા સીમિત નથી પરંતુ સર્વત્ર અને સર્વકાલમા સમગ્ર જગત ને લાગૂ પડે છે.

સંવત ૧૫૪૭-૪૮ મા ઓરછાના રાજા રામભદ્રની સભા મા આપશ્રી નો ઘટ સરસ્વતી સાથે શાસ્ત્રાર્થ મા વિજય થવાથી આપને "ગુરુ" પદવી થી વિભુષિત કરી કનકાભિષેક કરવામા આવ્યો હતો. તેવીજ રીતે વિદ્યાનગર ના કૃષ્ણદેવરાયે પણ જ્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ માયાવાદ નું ખંડન કરી બ્રહ્મવાદ સ્થાપિત કર્યો ત્યારે બીજી વાર આપનો કનકાભિષેક કરી રાજાએ "જગદ ગુરુ" ની પદવી થી બિરદાવ્યા હતા.

જેવીરીતે કપિલભગવાન સાંખ્ય શાસ્ત્રના ઉપદેશ દ્વારા મુક્તિનું ફળ આપે છે, તેમ શ્રીમહાપ્રભુજી પુષ્ટિમાર્ગ નું ફળ ભગવદ-પ્રાપ્તિ કારાવવા માટે સક્ષમ છે, તદર્થે તેઓ "ગુરુ" કહેવાય છે.

માટેજ તેમના સેવક વિષ્ણુદાસે ગાયું છે- "જગદગુરુ નામ શ્રવણ સુન્યો દેખ્યો રૂપ નિહારી".

આપશ્રી નું આ નામ "શ્રી - ધર્મ" નું સૂચક છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૬)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૦)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું ત્રીસમું નામ શ્રીગુસાઈંજીએ "સ્વાનંદતુન્દિલ" આપ્યું છે. આ નામ મા બે શબ્દો છે - "સ્વાનંદ" અને "તુન્દિલ". 'સ્વાનંદ' નો અર્થ થાય નિજાનંદ, આને 'તુન્દિલ' શબ્દ નું તાત્પર્ય છે, જે પોતાના થીજ સંતૃપ્ત હોય. આ નામ નું તાત્પર્ય એ છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના જ આનંદ થી પરિતૃપ્ત છે.

શાસ્ત્રોમા જેમને "આપ્તકામ" કહેવામા આવ્યા છે, તેમને કોઈપણ કામના હોતી નથી. શ્રીમહાપ્રભુજી નિર્ગુણ ભક્તિમાર્ગના ગુરુ છે. તેથી તેઓ નિરપેક્ષ છે. તેઓ આનંદ પ્રાપ્ત કરવા માટે કે પોતાની જરૂરિયાતો માટે કોઈના પર નિર્ભર નથી. પોતાના થીજ સંતૃપ્ત છે, તેઓ અન્ય ની આશા રાખતા નથી.

તેમના સેવક નારણદાસ નગરઠઠાલાલા ની વાત મા આવે છે કે તેમના પિતાએ શ્રીમહાપ્રભુજીને એક

હજાર રૂપયા ભેટ કર્યા હતા, પરંતુ તેમણે તે લેવાનો અસ્વીકાર કરી દીધો હતો. તેમની દૃષ્ટિ ક્યારેય દ્રવ્ય મા રહી ન હતી. વિદ્યાનગર માં કૃષ્ણદેવરાય દ્વારા કનકાભિષેક કરાતા પળ તેમણે પોતે સોનાના પાત્રો નો સ્વીકાર ન કરતા બધુ સોનુ ત્યાં હાજર બ્રાહ્મણો ને અપાવી દીધુ હતુ, એવો ત્યાગ અને નિસ્પૃહપતા બતાવી હતી. આમ આપશ્રી એ દ્રવ્ય ને ઠોકર માર્યા ના અનેક ઉદાહરણ આપના જીવન ચરિત્ર માં મલે છે.

આપશ્રીને કોઈપણ પ્રલોભન લોભાવી શકતુ નથી. વર્તમાન માં પળ તેમની બૈઠકજીઓ માં ભાવપૂર્વક તેમની જારીજી ની જલની સેવા કરનાર પર આપ કૃપા કરે છે, જ્યારે કોઈ કેટલો પળ વૈભવપૂર્વક મનોરથ આદિ કરે કે ધન ના મદ થી કોઈ ઉપક્રમ કરે તો તેમને પ્રસન્ન કરી શકાતા નથી , જેમ ભગવાને પળ દુર્યોધન ના મેવા ત્યાગી વિદુરજીની ભાજી આરોગી હતી.

આપશ્રી નુ આ નામ આપના "જ્ઞાન ધર્મ" નુ સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૭)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૧)

*****

શ્રીસર્વોત્તમજીમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનુ એકત્રીસમુ નામ શ્રીગુસાઈંજીએ "પદ્મદલાયતવિલોચન:" કહયુ છે. આમા ત્રણ શબ્દો છે - 'પદ્મદલ', જેનો અર્થ છે, કમલ ની પાંખડી જેવા ; 'આયત' એટલે વિશાલ ; અને 'વિલોચન' એટલે વિશેષ પ્રકાર ના નેત્રો. શ્રીમહાપ્રભુજીના નેત્રો કમલ ની પાંખડી જેવા વિશાલ અને પ્રફુલ્લિત, અનુરાગ વાળા છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીના નેત્રો મા વિશાલતા છે, વિલક્ષણતા અને વિશિષ્ટતા છે. આપશ્રીના હૃદયમાં જે આનંદ વિરાજે છે, તેનો અનુભવ આપના વિશાલ કમલ પત્ર જેવા નેત્રો દ્વારા થાય છે. તેમની કૃપા દૃષ્ટિ તેમની વિશેષતા છે. જેની સામે આપની દૃષ્ટિ પડે તેને આપ કૃપારસ થી ભીંજવી દેવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. તેમની સન્મુખ જનાર ને શીતલતા નો અનુભવ થાય છે. જો હૃદયમા ક્રોધ હોય તો તેની અસર નેત્રોની લાલાશ તથા ભયાનકતા થી વરતાય છે. પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુજી ના દર્શન ઇરવાથી શાન્તિ અને પ્રફુલ્લિતતા અનુભવાય છે.

'લોચન' શબ્દ થી ઁંચાંણ થાય એવો સંકેત છે. જીવ જ્યારે આપશ્રીની સન્નિધિ મા જાય છે, ત્યારે લોહચુમ્બક ની માફક આપના તરફ સહજ ઁંચાંણ થાય છે. એટલેકે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના જીવોને કોઠક લીલા દ્વારા પોતાની તરફ ઁંચે છે, એવુ તાત્પર્ય છે.

શ્રીનાથજીની આજ્ઞાથી જ્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી તેમને મલવા શ્રીગિરિરાજજી ઉપર પધાર્યા ત્યારે 'પ્રથમ મિલન' વખતે આપના નેત્રોમાં જે પ્રફુલ્લિતતા અને અનુરાગ પ્રકટ થયો હતો તે અનિર્વચનીય હતો.

તદર્થ આપનુ આ "પદ્મદલાયતવિલોચન:" નામ સાર્થક છે. આ નામ આપના 'વૈરાગ્ય ધર્મ' નુ સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૮)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૨)

*****

શ્રીગુસાઈંજીએ સર્વોત્તમજી માં બત્રિસમુ નામ કહ્યુ છે - "કૃપાદ્રગવૃષ્ટિ સંહૃષ્ટ દાસદાસી પ્રિય:". અર્થાત, શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના નેત્રો વડે કૃપાની વૃષ્ટિ કરીને પોતાના દાસ- દાસીને પ્રસન્ન કરે છે અને તેના દ્વારા એમને પ્રિય બને છે. અહીં 'કૃપા ની દૃષ્ટિ' થી તાત્પર્ય છે, 'આનંદ ની વૃષ્ટિ'. આપશ્રીના નેત્રોમાંથી સદા આનંદ જ વરસે છે, જેનાથી તેમના સેવકો હમેશા ભિજાય છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી ના અનેક એવા સેવકો હતા જે તેમને અતિ પ્રિય કહી શકાય, જેવાકે - દામોદરદાસ હરસાનીજી, કૃષ્ણદાસ મેઘન, શેઠ પુરુષોત્તમદાસ, સૂરદાસજી, કુમ્ભનદાસજી, રજોબાઈ ક્ષત્રાણી વગેરે અનેક નામો છે, જેમના ઉપર આપશ્રી ની વિશેષ કૃપા હતી.

એક સમયે જ્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીગિરીરાજજિની તરહટીમાં દામોદરદાસજી ની ગોદ માં મસ્તક રાખી પોઢી રહ્યા હતા ત્યારે ત્યાં શ્રીનાથજી પધાર્યા. તેમના નૂપુર ના અવાજ થી આપશ્રી ની નિંદ્રા માં ખલેલ પડે તેમ જાણી હરસાનીજીએ હાથના સંકેત થી શ્રીનાથજીને રોક્યા. આ પ્રસંગ માં દાસનું પોતાના ગુરુ પ્રત્યે પ્રિયત્વ પ્રદર્શિત થાય છે, કારણકે તેમના સુખ માટે તેમણે શ્રીઠાકોરજીને પળ ઉઠા રાખી દીધા !.

આવો જ પ્રસંગ રજોબાઈ ક્ષત્રાણી નો છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ તેમની પાસે થી પિતા ના શ્રાદ્ધ માટે ઘી મંગાવેલું, જે આપવાનો રજોબાઈએ ઇન્કાર કરી દિધેલો. સાંજે જ્યારે નિયમ મુજબ તેઓ શ્રીમહાપ્રભુજીને સામગ્રી અરોગાવવા ગયા ત્યારે પહેલાં તો આપશ્રી એ નારાજગી વ્યક્ત કરી, પરંતુ જ્યારે રજોબાઈ એ સૈધ્ધાંતિક ખુલાસો કર્યો ત્યારે આપશ્રી અતિ પ્રસન્ન થયા અને પ્રીતિ પૂર્વક આરોગ્યા .

આવા અનેક સેવકો ના પ્રસંગો પ્રાપ્ત થાય છે જે આપશ્રી ની નિજ સેવકો પ્રત્યે ની અપૂર્વ પ્રીતિ નો સંકેત આપે છે, અને તેમનો આચાર્યશ્રીમા સ્નેહ ની પ્રતીતિ કરાવે છે.

આ નામ શ્રીમહાપ્રભુજીને 'ધર્મી સ્વરૂપ' ને સૂચિત કરે છે.

(ડૉ.જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૪૯)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૩)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું તેત્રિસ મુ નામ શ્રીગુસાઈંજીએ "પતિ:" બતાવ્યું છે. સંસ્કૃત માં 'પતિ' શબ્દ ની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે - "પાતુઃ ઇતિ પતિ:", જે રક્ષણ કરે તેને 'પતિ' કહેવાય. લૌકિક માં પતિ પોતાનું રક્ષણ કરે છે તેમજ પોતાની પત્ની નું પણ રક્ષણ કરે છે. તેવીજ રીતે શ્રીમહાપ્રભુજી પુષ્ટિજીવોના અલૈકિક સ્વામી છે, તેઓ પોતે તો નિર્ભય છે અને પોતાને શરણે આવેલા જીવોને પણ નિર્ભય બનાવે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી જેમને શરણે લે છે, તેમને પોતાના પ્રિય બનાવે છે, અને તેનું રક્ષણ કરે છે. જેમના

पर आपश्री कृपा करे छे, तेने अभय प्रदान करे छे. आनुं प्रमाण तेमना सेवक कृष्णदास मेघन ना जीवनमा जोवा मले छे. ज्यारे तेओ हिमालय ना पर्वतो वच्चे थी पसार थता हता त्यांरे तेमणे भारी शिला ने गबड़ी आवती जोई. पोतांना स्वामी श्रीमहाप्रभुजी साथे चाली रह्या हता तेथी तेमने ईजा न थाय माटे तेमणे पोतानी परवा कर्या विना एक हाथथी शिला रोकी दीधी, कारणके पोतांना स्वामी साथे होवाना कारणे तेओ निर्भय हता.

आवो ज बीजो प्रसंग 'गंगासागर' नो छे. एक रात्रे ज्यारे श्रीमहाप्रभुजीए मुरमुरा आरोगवानी ईच्छा करेली त्यांरे पोतानी परवा कर्या विना अंधारी रात्रे गंगासागर पार करीने मुरमुरा लइ आव्या हता, केमके तेमना स्वामी तेमनु रक्षण करशे ज तेम तेओ निश्चिन्त हता.

श्रीमहाप्रभुजी ना सेवकोने काल नो भय होतो नथी, के मृत्यु नो पण डर होतो नथी. तेवी कोई प्रकार नी चिंता तेमने सतावती होती नथी, कारणके साक्षात भगवदावतार पति थी तेओ सदा रक्षित होवानो अनुभव करे छे.

साबरकांठा ना चोयला गाम ना पोतांना सेवक एक ब्राह्मण कृष्णदास नी पत्नी माटी खोदवा गई हती त्यांरे अचानक भेखड़ तूटी पड़ता ते माटी मा दटाइने मृत्यु पामी. त्यारे तलाव ना कांठे संध्यावंदन करतां श्रीमहाप्रभुजीए तेने माटीना ढगला मां थी बहार कढावी वेद मंत्रो द्वारा जल छांटी तेने सजीवन करी हती. आम श्रीमहाप्रभुजीए अलौकिक स्वामी - पति तरीके अनेक जीवनी रक्षा कर्या ना प्रमाण तेमना "पति" नाम ने सार्थक करे छे.

आ नाम तेमना "ऐश्वर्य धर्म" ने सूचित करे छे.

(डॉ. जयेन्द्र सोनी)

*****

"श्रीविठ्ठल वाणी" (५०)

*****

"श्रीसर्वोत्तम स्तोत्र" नाम (३४)

*****

श्रीगुसाइंजी श्रीमहाप्रभुजीनु चोत्रिसमु नाम श्रीसर्वोत्तमजी मा बतावे छे - "रोषद्रकपाटसम्प्लुष्ट भक्ताद्विट". आ नाम नो अर्थ छे - श्रीमहाप्रभुजी आपनी रोषयुक्त दृष्टीथी भक्तना द्वेषियो ने बाळवावाळा छे. जेओ पोतांना भक्तो ना द्वेषी होय तेमने आपश्री सांखी सकता नथी अने तेना पर पोतानो रोष व्यक्त कर्यो होय तेवा प्रमाण तेमना जीवन प्रसंगों मा मले छे.

रामानंद पंडित नो प्रसंग प्रचलित छे. तेमना मनमां वैष्णवों प्रत्ये दुर्भाव आवतां श्रीमहाप्रभुजीए तेनो तत्क्षण त्याग करी दीधो हतो.

तेवोज एक जाणीतो प्रसंग तेमना सेवक प्रभुदास भाट नो छे. एक कीरत चौधरी नाम नो सख्स वैष्णवों नो द्वेषी हतो. तेथी ते श्रीमहाप्रभुजिना सेवक प्रभुदास नो द्वेष करतो अने तेमने हैरान-परेशान करतो हतो. तेम छातां प्रभुदास तेने काई कहेता नहीं, अने सहन करतां. श्रीमहाप्रभुजी भक्तनी परेशानी सहन न करी शक्या. तेमणे एवी लीला करी के एक दिवस विष्णुदूतो ए रात्रे ते कीरत चौधरी सुतो हतो त्यांरे त्यां जइने मगदल थी तेने झुडवा मांडयो. पेलाए पुछ्यु के मने शा माटे मारी रह्या छो, में शुं बगाड्यू छे, परंतु

તેને જવાબ આપ્યા વિના બરાબર ધોલાઈ કર્યા પછી કહ્યું કે તું શા માટે પ્રભુદાસ ને હૈરાન કરે છે ? ત્યારે તેની સાન ઠેકાણે આવી અને તે દિવસ થી કીરત ચૌધરી એ વૈષ્ણવોનો દ્વેષ કરવાનું અને તેમને હૈરાન કરવાનું છોડી દીધું.

તેવીજ રીતે તેમના સેવક ત્રિપુરદાસ ના વિરોધી તુર્ક ને પણ આપશ્રી એ વિષ્ણુદુતો દ્વારા શિક્ષા કરી હતી.

શ્રીમહાપ્રભુજી આવા ભક્તવત્સલ હતા તેવું તેમનું દિવ્ય ચરિત્ર પ્રતિપાદિત કરવાનું શ્રીગુસાઈજી નું આપશ્રી ને "રોષદ્રકપાતસમ્પ્લુષ્ટ ભક્તદ્વિટ" દ્વારા હેતુ રહેલો છે.

આ નામ આપના " વીર્ય ધર્મ" નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૧)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૫)

*****

શ્રીગુસાઈજી શ્રીમહાપ્રભુજીનું પાંત્રિસમું નામ શ્રીસર્વોત્તમજી માં બતાવે છે - "ભક્તસેવિત:". આ નામ થી શ્રીગુસાઈજી સમજાવે છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના ભક્તો ને માત્ર પ્રિય જ નથી પરંતુ આપશ્રી ભક્તો દ્વારા નિરંતર સેવિત પણ છે. તેઓ પોતાના ભક્તોને સર્વ પ્રકાર ના ભય માં થી મુક્ત કરવાવાળા છે, તેથી તેમના સ્વકીય ભક્તો તેમની હર્ષપૂર્વક સેવા કરે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવક મહાવન ના એક ક્ષત્રાણી ને આપશ્રી ની સેવા નો મનોરથ થયો જે તેણીએ આપશ્રી ને જણાવ્યો, ત્યારે શ્રીમહાપ્રભુજીએ એક વસ્ત્ર પર પોતાના ચરણારવિન્દ છાપી ને તેને પધારાવી દીધા અને તેની સેવા કરવાની આજ્ઞા કરી. તે ક્ષત્રાણીએ તે ચરણારવિન્દ ની છાપવાળા વસ્ત્ર પોતાને ઘેર પધારાવી ને તેની ભગવત સ્વરૂપવત ભાવપૂર્વક નિષ્ઠાથી સેવા કરવા લાગી. તે શ્રીઠાકોરજી ની સેવા ને સાધન રૂપ સેવા માનતી જ્યારે સાક્ષાત શ્રીમહાપ્રભુજીની સેવા ને ફલ રૂપ માનતી હતી. તેથી શ્રીઆચાર્યજી પણ તેને ફલાત્મક અનુભવ કરાવતા હતાં. આ રીતે શ્રીમહાપ્રભુજી ભક્તો ના સેવ્ય સ્વરૂપ પણ હતાં, તેવો નિર્દેશ શ્રીગુસાઈજી આ નામ થી આપે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી સુબોધિનિજી માં સેવાની વ્યાખ્યા બતાવે છે જે "સેવ્ય સંતિષ જનિકા" હોય. સેવ્ય ને પૂર્ણ સંતોષ થાય તેને સેવા કહેવાય. ભાગવદ સેવા શ્રીઠાકોરજી ને સુખ-સંતોષ આપે તેવી રીતે કરવી જોઈએ, તેમ ગુરુસેવા પણ આપશ્રી ને સંતોષજનિકા હોવી જોઈએ. તેથી તેમના બૈઠકજી માં જ્યારે જલ ની ઝારી ભરિયે ત્યારે શાંતિપૂર્ણ રીતે ઝારીજી પધારાવવા જોઈએ. બૈઠકજી માં શ્રીમહાપ્રભુજી પ્રત્યક્ષ બિરાજે છે, તેથી ત્યાં જઈ પ્રેમપૂર્વક તેમની સેવા કરવી જોઈએ.

શ્રીમહાપ્રભુજી નું આ નામ "ભજતસેવિત:" તેમના "યશ ધર્મ" નું સૂચક છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૨)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૬)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું છત્રીસમું નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "સુખસેવ્ય:" આપ્યું છે. તેનો અર્થ થાય કે શ્રીમહાપ્રભુજી સુખપૂર્વક સેવા કરી શકાય તેવાં છે. ભક્તો અનેક પ્રકાર ના હોય છે. દરેક ભક્ત નો ભાવ અલગ અલગ હોય છે. તેમ છતાં જે ભક્ત જે ભાવ થી શ્રીમદાચાર્યચરણ ની સેવા કરવા ની ઇચ્છા રાખે છે, તે સર્વ ભાવો ભક્તો ના પૂર્ણ થાય છે. માટે શ્રીગુસાંઈજીે આપને "સુખ સેવ્ય:" કહે છે.

આ નામ નું તાત્પર્ય બતાવતાં કહે છે કે ગુરુ સેવા અને ગોવિન્દ સેવા બાબત મા સેવક ને આનંદ પ્રાપ્ત થવો જોઈએ. તેથી જ શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વયં કહે છે - " સેવાયાં સ્નેહ એવ નિયામક:". સેવક સાથે સેવ્ય નો સંબંધ પળ સ્નેહપૂર્ણ હોય છે. સેવ્ય પળ સેવક ને ઇચ્છા સ્નેહ કરે છે. તદર્થે શ્રીમહાપ્રભુજી નો સ્નેહ પળ પોતાના સેવક માટે વિદ્યમાન હોય છે, તે અનેક વાર્તા પ્રસંગોં મા જોઈ શકાય છે.

આપશ્રીના સેવક મોરબી ના બાદરાયણદાસ અને તેમના પત્ની આપશ્રી દ્વારકા બિરાજતા હતા તે દરમ્યાન તેર માસ સુધી આપની પાસે રહ્યા હતા અને તે બન્ને ની ઇચ્છા અનુસાર તેમણે જલ ભરવાની, રસોઈ ની પરચારગી ની તથા આપશ્રીના વસ્ત્ર ધોવાની સેવા પ્રેમપૂર્વક કરી હતી, જે માટે આપશ્રી એ પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરી હતી.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ યાદવેંદ્રદાસ કુમ્ભાર જેવા બલિષ્ઠ સેવક ની શારીરિક સેવા પળ પ્રસન્નતાપૂર્વક સ્વીકારી હતી, તેમ સૂરદાસજી, પરમાનંદદાસજી ઇત્યાદિ ભક્તો ની કીર્તન ની સેવા પળ અંગીકાર કરી હતી. અર્થાત આપશ્રી જે સેવક ની જે પ્રકારે સેવા કરવાની ઇચ્છા હોય તદનુસાર તેમની સેવા પ્રેમપૂર્વક અંગીકાર કરે છે. જે સ્વામી જબર્દસ્તી સેવક પાસે સેવા કરાવે તે સ્વામી 'સુખસેવ્ય' ન કહેવાય. "પરંતુ શ્રીમહાપ્રભુજી તેથી વિલક્ષણ છે, તે બતાવવાનું અહીં તાત્પર્ય છે.

આ નામ આપશ્રી ના "શ્રી ધર્મ" નું સૂચક છે.

(ડૉ.જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૩)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૭)

*****

શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું સાડત્રીશમું નામ "દુરારાધ્ય:" બતાવ્યું છે. આગળ નું નામ "સુખ સેવ્ય:" હતું. શ્રીગુસાંઈજીે કહે છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના સેવકો માટે તો સુખરૂપ સેવા કરી શકાય તેવાં છે, પરંતુ જે જીવો તેમના શરણે આવેલા નથી, તેવાઓ માટે આપ "દુરારાધ્ય" છે. આપશ્રી ની આરાધના અર્થાત સેવા તેમજ સ્મરણ દુષ્કર છે.

આપશ્રી ની સેવા કરવામા તેમના સેવકો ને વાસ્તવિક સુખ નો અનુભવ થાય છે, જ્યારે અન્યમાર્ગીયો તેમનું સ્નેહાત્મક સ્વરૂપ જાણતા ન હોવા ના કારણે માત્ર આત્મસંતોષ સિવાય તેઓ બીજું કંઈ પ્રાપ્ત કરી

શક્તા નથી, કેમકે પોતાના સેવક સિવાય આપ બીજાની સેવા અંગીકાર કરતા નથી.

વાર્તા સાહિત્યમાં આના પ્રમાણ મળે છે. એક સમયે શ્રીમહાપ્રભુજી જગન્નાથજી થી પાછા ફરતા રસ્તા માં પીપરી ગામમા તલાવની પાલ પર બિરાજતા હતાં. તે ગામ મા એક ગંગાપુત્ર સુન્દરદાસ નામે સદ્ગૃહસ્થ રહેતા હતા, જેઓ ગામમા કોઈ સંત મહાત્મા આવે તેની ચરણ સેવા હમેશા કરતા. શ્રીમહાપ્રભુજી ને પધારેલા જાણી, તેઓ કોઈ મહાપુરુષ છે તેમ સમજી તેમની ચરણ સેવા કરવા માટે આવ્યા, પરંતુ આપશ્રી ના સેવક કૃષ્ણદાસ મેઘને તેમને આપશ્રીના ચરણ ને અડકવાની ની ના પાડી દીધી અને ખુલાસો કર્યો કે આપશ્રી માત્ર પોતાના સેવકો પાસેજ સેવા કરાવે છે, અન્યને તો સ્પર્શ પળ કરવા દેતા નથી.

એવો જ પ્રસંગ ચિત્રકાર હોનહાર નો છે. બાદશાહ સિકંદર લોદી શ્રીમહાપ્રભુજી થી પ્રભાવિત હતો, તેથી તેણે પોતાના ચિત્રકાર હોનહાર ને આપનું ચિત્ર બનાવવા મોકલ્યો, પરંતુ અથાગ પરિશ્રમ કરી ને પણ તે તેમનું ચિત્ર બનાવી શક્યો નહીં. છેવટે તેને થાકી ને આપને પોતાનું ચિત્ર દોરવા દેવા માટે દૈન્યર્ભાવ થી આપશ્રી ને વિનંતી કરી ત્યારે આપે પોતાનું સ્વરૂપ તેના હૃદય માં સ્થાપિત કર્યું ત્યારે હોનહાર આપશ્રી નું ચિત્ર અંકિત કરી શક્યો હતો.

આથી સમજી શકાય છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી સ્વયં જેના પર કૃપા કરે અથવા પોતાને શરણે આવે તેને જ સહજ પ્રાપ્ય હતા, અન્ય ને માટે "દુરાધ્ય" હતાં.

આપશ્રી નું આ નામ આપના "જ્ઞાન ધર્મ" નું સૂચક છે.

(ડૉ.જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૪)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૮)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું આડત્રીશમું નામ શ્રીગુસાંઝીએ "દુર્લભાધિસરોરુહ:" બતાવ્યું છે. આ નામ માં ત્રણ શબ્દ છે. "દુર્લભ + અંધિ + સરોરુહ". અર્થાત 'જિનકે ચરણકમલ દુર્લભ' છે. શ્રીમહાપ્રભુજી ના ચરણ ની પ્રાપ્તિ તેમના ભક્તોને પણ અત્યન્ત કષ્ટ થી પ્રાપ્ત થાય છે, કારણ કે તે ભક્તો ઇસ હૃદય મા અત્યન્ત આર્તિ, તાપ ઉદ્ભવે ત્યારેજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, કેમકે આપનું સ્વરૂપ તાપાત્મક છે.

જ્યાં સુધી શ્રીમહાપ્રભુજી અને ભગવત સ્વરૂપ ની અભિન્નતાનું જ્ઞાન ન થાય ત્યે સુધી આપશ્રીના ચરણ ની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે. રાતદિવસ પંચાક્ષર મંત્ર ના ગૂઢ ભાવ નું ચિંતન કૃષ્ણ ના વિરાહાનલ દ્વારા મનને તપાવી ને અલૌકિક ન બનાવે ત્યાં સુધી આપના ચરણકમલ ના લિલારસ નો પ્રાદુર્ભાવ થતો નથી.

આપશ્રીના જીવન ચરિત્ર મા પ્રસંગ મળે છે કે શ્રી બિલ્વમંગલજી શ્રીવિષ્ણુસ્વામીની આજ્ઞા થી શ્રીમહાપ્રભુજીના દર્શનની પ્રતીક્ષા માં સાતસો વર્ષ સુધી યોગ ધારણ કરીને વૃંદાવન મા રહ્યા હતા. જ્યારે આપશ્રી વિદ્યાનગર પધાર્યા ત્યારે ત્યાં વિજય પ્રાપ્ત થયા પછી તેઓ એ વિષ્ણુસ્વામી ના અભિપ્રાય ને આપની સમક્ષ રજુ કરી તેમના સંપ્રદાય ને પ્રવર્તિત કરવા તેમની અંતિમ ઇચ્છા જણાવી હતી અને તેમના આચાર્યપદ નું તિલક કર્યું હતું.

આ પ્રકારે બિલ્વમંગલાચાર્યે શ્રીમહાપ્રભુજી ના સ્વરૂપ નું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી આપશ્રી ને શ્રીવિષ્ણુસ્વામી

સંપ્રદાય નુ આચાર્ય તિલક કર્યુ, પરંતુ અન્ય વિદ્વાનોને આપશ્રી દ્વારા પરાજિત થવા છતાં આપના સ્વરૂપ નુ જ્ઞાન થયુ ન હતુ.

તેથી જ પરમાનંદ દાસજી ગાય છે - "ચરનકમલ અબ હી પ્રાપ્ત ભયે બહુત દિનન આરાધે", અર્થાત આપશ્રી ના ચરણકમલ દુર્લભ છે.

આ નામ આપના "વૈરાગ્ય ધર્મ" નુ સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૫)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૩૯)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનુ ઓગણચાલીસમુ નામ શ્રીગુસાઈંજીએ "ઉગ્રપ્રતાપ:" બતાવ્યુ છે. શ્રીમહાપ્રભુજી નો પ્રતાપ ઇટલો તેજોમય છે કે આપની સામે કોઈ ઉભુ રહી શકતુ નથી એમ શ્રીગુસાઈંજી નુ તાત્પર્ય છે. તેના કારણે પુષ્ટિજીવ સિવાય કોઈ ને આપશ્રી ના ચરણકમલ ની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. આપશ્રી ની ઉપસ્થિતિ મા અન્ય સર્વે તેજ શાંત થઈ જાય છે. એવો તીવ્ર આપનો મહિમા છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી ભક્તિમાર્ગ રૂપી કમલ ને વિકસિત કરવાવાલા સૂર્ય સામાન છે. અતઃ જે ભક્તિમાર્ગીય દૈવી જીવ છે, તેમને તો અલૌકિક આનંદ પ્રદાન કરવા વાલા છે, પરંતુ જનસાધારણ ને અને વિશેષતઃ ભક્તદ્રોહિજનોને માટે આપ ભય ઉપજાવે તેવાં છે. ભક્ત-વિરોધી અથવા શાસ્ત્ર વિરોધી લોકો આપની સમક્ષ ટકી સકતા નથી.

કૃષ્ણદેવરાય ની સભામા માયાવાદીઓ ના વિજય પછી કોઈની સાથે શાસ્ત્રાર્થ માટે કોઈને પ્રવેશ આપવાની મનાઈ કરી દીધી હોવા છતાં જ્યારે દ્વારપાલે શ્રીમહાપ્રભુજી ના પધારવાની સૂચના રાજા ને આપી ત્યારે રાજાએ સ્વયં આવી આપશ્રી નું સ્વાગત કરી સભા મા પધરાવી ગયો. આપશ્રી ના તેજ આગલ તે નતમસ્તક થયો ઇટલૂંજ નહીં પુનઃ શાસ્ત્રાર્થ થતાં આપના તીવ્ર પ્રતાપ ને કારણે પ્રતિપક્ષ ને નિરુત્તર થઈને પરાજય સ્વીકારવો પડ્યો.

આપશ્રીના જીવનચરિત્ર માં પાલમકોટ ના રાજા નો પ્રસંગ છે. રાજા એ કાલનિવારણ માટે પુરોહિતને કાલપુરુષ ની એક સુવર્ણ ની મૂર્તિ દાનમાં આપી. પુરોહિત તે લેવા ગયો ત્યારે કાલમૂર્તિએ એક આંગળી ઝૂંચી કરી, જેથી તે ડરી ગયો. વિજયનગર મા આપશ્રી ના વિજય પછી આપના થી પ્રભાવિત થઈ તે પુરોહિત આપશ્રી ના શરણે આવ્યો. તેણે આપશ્રી ને બનેલી ઘટના કહી ત્યારે આપે એક બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ ને ગાયત્રી ના ઉપદેશ થી પ્રજ્વલિત અગ્નિ સમાન તેજસ્વી બનાવી પુરોહિત સાથે મોકલ્યો. ત્યારપછી પુરોહિતે કાલપુરુષ નુ દાન લીધુ તો રાજા સારો થઈ ગયો. આમ પરોક્ષમા રહીને શ્રીમહાપ્રભુજીએ કાલ ને શાંત કર્યો, તેવો આપનો ઉગ્ર પ્રતાપ છે.

આ નામ આપના "ધર્મી સ્વરૂપ" નુ સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૬)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર"-નામ (૪૦)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનુ ચાલીસમુ નામ શ્રીગુસાઈંજીએ "વાક્સીધુપૂરિતાશેષસેવક:" આપ્યુ છે. આ નામ પાંચ શબ્દો નું બનેલું છે. વાક્ + સીધુ + પૂરિત + અશેષ + સેવક. અર્થાત વચન રૂપી અમૃત, વચનામૃત દ્વારા પરિપૂર્ણ, પૂર્ણતયા, અશેષ સેવક એટલે સર્વે ભક્તજનો ને તૃપ્ત કરવા વાળા છે.

શ્રીમદાચાર્યચરણ પોતાના સમસ્ત સેવકો ને પ્રતિદિન વચનામૃતો દ્વારા કૃષ્ણ રસ થી તરબોલ કરવા વાળા છે. તે ભગવદ રસ ના કારણે સેવકો માં ભગવદ ધર્મ પ્રવેશે છે. નિજ સેવકો માં શ્રીકૃષ્ણ મિલન ની લાલસા સદા વિદ્યમાન રહે છે, જેની પૂર્તિ અન્ય કશા થી નહીં, માત્ર કૃષ્ણ કથા રસ થી જ થઈ શકે છે. શ્રીમહાપ્રભુજી એવા ભક્તોના આનંદદાતા છે.

આપશ્રી પ્રતિદિન મધ્યાનકાલમાં શ્રીભાગવત ના દશમ સ્કન્ધ ની શ્રીકૃષ્ણ ની રહસ્યલીલા નું વર્ણન સેવકો આગલ કરતા હતાં, જે વચનામૃતોનુ શ્રવણ કરી સેવકોના સર્વ તાપો ની નિવૃત્તિ થઈ જતી હતી. તેમની ભીતર તેમજ બાહરી ઇન્દ્રિયો ભગવદ રસ પામી તૃપ્ત થઈ જતી.

જ્યારે આપશ્રી દ્વારકા બિરાજતા હતા ત્યારે નિત્ય શ્રીમદ્ભાગવત ની કથા કહેતા હતા, તે સમયે શ્રોતાવર્ગ માં દામોદરદાસ હરસાની, કૃષ્ણદાસ મેઘન, ગોવિન્દ દુબે, રાણા વ્યાસ, રામદાસ વગેરે અનેક ભાવિક સેવકો આવતા. એ બધા સેવકો આપશ્રીની વચનસુધા નું પાન કરી રસ પ્લાવિત થઈ જતા હતા. એક સમયે કથા દરમ્યાન આકાશ માં વાદલો ઘેરાઈ અવ્યા અને વરસાદ પડવો શરૂ થઈ ગયો. ત્યારે આપશ્રીએ વિચાર્યું કે વરસાદ ના કારણે શ્રોતાઓ જવા લાગશે અને તેમના હૃદયમાં ઉમગેલા ભગવદ રસ થી તેઓ વંચિત રહી જશે. તેથી આપે પોતાના પ્રતાપબલ થી વરસાદ ને રોકી દીધો. આમ શ્રીમહાપ્રભુજી ની ઊગ્રતા નો તાપ અન્યોને અવરોધે છે, તેમ ભક્તોના પ્રતિબંધો ને પણ દુર કરે છે.

આ નામ આપશ્રી ના "ऐश्वर्य धर्म" નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૭)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર"-નામ (૪૧)

*****

શ્રીસર્વોત્તમજીમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનુ એકતાસલીસમુ નામ શ્રીગુસાઈંજીએ "શ્રીભાગવત પીયુષ સમુદ્ર મથન ક્ષમ:" આપ્યુ છે. શ્રીગુસાઈંજી સમજાવે છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી અમૃત ના સમુદ્ર રૂપ શ્રી ભાગવત નું મંથન કારાવવા મા સમર્થ છે.

શ્રીમદ ભાગવત 'મહાપુરાણ' કહેવાય છે, કારણકે તે અઢાર પુરાણો ના શિરમોર સમ છે. તે ભગવદ નામાત્મક રૂપ સર્વશ્રેષ્ઠ પુરાણ છે. તેમાં ભગવાન ની દશવિધ લીલાઓ નુ વર્ણન વેદવ્યાસજીએ કરેલુ છે. આ

એક અતિ ગૂઢ ભગવદ શાસ્ત્ર છે.

શ્રી મહાપ્રભુજીએ ભાગવતજી નુ મંથન કરી તત્ત્વ પ્રકટ કરવા માટે તેના સાત પ્રકારે અર્થ પ્રકટ કર્યા છે - ૧. શાસ્ત્રાર્થ, ૨.સ્કન્ધાર્થ, ૩.પ્રકારણાર્થ, ૪. અદ્યાયાર્થ, ૫. શ્લોકાર્થ, ૬. શબ્દાર્થ, અને ૭.અક્ષરાર્થ. આમાના પ્રથમ ચાર અર્થ આપશ્રી એ 'તત્ત્વાર્થ દીપ નિબંધ' ગ્રન્થ ના 'ભાગવતાર્થ પ્રકરણ મા સમજાવ્યા છે, અને બાકીના ત્રણ અર્થ - શ્લોકાર્થ, શબ્દાર્થ અને અક્ષરાર્થ નો ખુલાસો આપે 'સુબોધિનિજી' મા કર્યો છે.

આમ સાત પ્રકાર ના અર્થ કરવા છતાં તે સર્વે જુદા જુદા અર્થ નથી પરંતુ તે બધા ની એકવાક્યતા આપે પ્રતિપાદિત કરી છે. નિબંધ ગ્રન્થ આપની દાર્શનિક વિચારધારા પ્રતિપાદિત કરવા રચેલો આપશ્રીનો મહત્વપૂર્ણ ગ્રન્થ છે. શ્રીસુબોધિનિજી ના લેખન કાર્ય નો પ્રારંભ આપે સંવત ૧૫૬૫ ના અરસા મા આપના શિષ્ય માધવ ભટ્ટ કાશ્મીરી દ્વારા શ્રીવૃંદાવન માં કર્યો હતો.

વલ્લભાખ્યાન મા ઉલ્લેખ મળે છે - "ત્યાંથી કેશવઘાટ પાઉંધારિયા કહી કથા તત્ત્વ સમાધિ". આમાં 'તત્ત્વ' શબ્દ થી 'તત્ત્વાર્થ દીપ નિબંધ' ગ્રન્થ નો અને 'સમાધિ' શબ્દ થી શ્રી ભાગવત જી ના અર્થ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. માધવ ભટ્ટ કાશ્મીરી એ આપશ્રીની પાસે રહી જીવન પર્યંત સુબોધિનિજી નું લેખન કાર્ય કર્યું હતું.

શ્રીસુબોધિનિજી આપનો ફલરૂપ ગ્રન્થ કહેવાય છે, કારણ કે તેમાં આપે ભાગવત જીના દશમ સ્કન્ધ ની ફલરૂપ શ્રીકૃષ્ણ ની અદ્ભુત અલૌકિક લીલાઓ નુ વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણન કર્યું છે. આપશ્રી ના અમૃત વચનો શ્રવણ કરનાર ભક્તો ની સર્વે ઇન્દ્રિયો ને માટે સુખજનક અને સર્વતાપ નિવર્તક છે. સુબોધિનિજી ના અવગાહન થી પુષ્ટિજીવોને 'નિરોધ' સિદ્ધ થઈ શકે છે.

આપશ્રી નું આ નામ આપના "વીર્ય ધર્મ " નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૮)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૨)

*****

શ્રીગુસાઈજીએ સર્વોત્તમજી માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું બેતાલીસમુ નામ કહ્યું છે - "તત્સારભૂત રાસ સ્ત્રિભાવ પૂરિત વિગ્રહ:". 'તત્ સારભૂત' એટલે શ્રીભાગવત રૂપી સમુદ્રનું મંથન કરી તેના સારભૂત રાસ-સ્ત્રીભાવ ને પ્રકટ કારાવવા વાલા શ્રીમહાપ્રભુજી છે. શ્રી ભાગવત નું વિચારાત્મક મંથન કરી સારભૂત સ્ત્રી ગોપીજનનો શ્રીકૃષ્ણ પ્રતિ અનુપમ પ્રેમ એવં અનન્ય ભાવ છે, તેજ તે અમૃતનો સાર છે. તે ગોપીભાવ ના બાહ્ય અને ભીતર થી પરિપૂર્ણ શ્રીમદાચાર્યચરણ નુ વિગ્રહ એટલે સ્વરૂપ છે.

જેવીરીતે ક્ષીર સાગર ના મંથન થી નિકળેલા અમૃત ના ભોક્તા કેવલ દેવ જ હતા, તેવીરીતે રાસ-સ્ત્રિભાવ ના ભોક્તા કેવલ શ્રીમહાપ્રભુજી જ છે. તેથી આપશ્રી નું શ્રીઅંગ બાહ્ય તેમજ આંતર રૂપથી તે ભાવ થી પૂર્ણ છે. શ્રીભાગવત રૂપી સમુદ્રના મંથન થી પ્રાપ્ત ભાવ ની વિશેષતા એ છે કે, ક્ષીર સમુદ્ર તો સામાન્ય જલ રૂપ છે, તેથી તેમાંથી અમૃત ઉપરાન્ત અન્ય પદાર્થો ની ઉત્પત્તિ થઈ હતી. પરંતુ અહીં તો શ્રીભાગવત રૂપી સમુદ્ર સ્વયં જ અમૃત તુલ્ય છે. તેથી તેના મંથન થી પ્રાપ્ત થનારો વિશિષ્ટ અમૃત આનંદ અર્થાત જે રાસ -

સ્ત્રિભાવ - સ્વામિની ભાવ રૂપ સિવાય તેમાથી અન્ય કોઈ પદાર્થ ની પ્રાપ્તિ ની સંભાવનાજ નથી.

તદર્થ જ એકવાર શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીનવનિતપ્રિયાજીને પોતાની સાથે લઈને એક શૈયા પર પોદ્યા હતા, તે રાસ સ્ત્રિભાવ નુ સૂચક છે. તેનો ઉલ્લેખ કીર્તન માં મળે છે. - "સુખજ સેજ પૌંડે શ્રીવલ્લભ સંગ લીયે નવનીતપ્રિયા". શ્રીસુબોધિનીજી મા પળ રાસ - સ્ત્રિભાવ સૂચક વાક્ય મળે છે - "કૃષ્ણઅવતાર પતિ:", "દાસીનાં સર્વરક્ષાર્થ આવિર્ભૂતો મમ સ્વામી", ઇત્યાદિ.

શ્રીવલ્લભ ના રૂપમા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણેજ સેવા, સામગ્રી, આભૂષણ ઇત્યાદિ માં ગોપિભાવની મુખ્યતા નો ઉપદેશ આપ્યો છે, તેમણે ગોપીજનોને ગુરુ બતાવ્યા છે. આ પ્રકારે શ્રીગુણાંજીએ શ્રીમહાપ્રભુજી નું ભાવમય સ્વરૂપ આ નામ દ્વારા બતાવ્યું છે. આ નામ આપશ્રી ના "વીર્ય ધર્મ" નુ સૂચક છે. (ડૉ.જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૫૧)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૩)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનુ તેતાલીસ મુ નામ શ્રીગુણાંજીએ "સાનિધ્યમાત્રદત્ત શ્રીકૃષ્ણપ્રેમા" બતાવ્યું છે. આપશ્રીના વિશિષ્ટ સ્વરૂપનો પરિચય આ નામ દ્વારા શ્રીગુણાંજી કરાવે છે. આપશ્રી નુ બાહ્ય-આધ્યાન્તર સ્વરૂપ એક રસભાવ થી પરિપૂર્ણ છે. અર્થાત આપ બાહર થી તેમજ ભીતર થી શ્રીકૃષ્ણ રસ થી પૂર્ણ હોવાના કારણે જે જીવ આપની સમીપ આવે છે, તેને આપ 'શ્રીકૃષ્ણ-પ્રેમ' નુ રસ દાન કરે છે. જેમ કહેવામાં આવે છે - "શ્વાતિ બૂન્દ જબ પરત હૈ જાહિમે, તાહિમે હોત તેસોજુ બાનો". અર્થાત જીવન માં જેને જે વ્યક્તિ નો સંગ હોય, તે વ્યક્તિ નો પ્રભાવ તેના ઉપર પડે છે, અને તેવો ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે.

જેની પાસે જે પદાર્થ પૂર્ણ રૂપેણ ઉપલબ્ધ હોય તેનું દાન કરવા તે સમર્થ હોય છે. અહીં 'શ્રીકૃષ્ણ' શબ્દ વાપર્યો છે. એટલે શ્રીમહાપ્રભુજી સમસ્ત ગોપીજનો સહિત રાસલીલા વિશિષ્ટ ફલાત્મક શ્રીકૃષ્ણ માં પ્રેમ નુ દાન કરવા સમર્થ છે, તેમ શ્રીગુણાંજી પ્રતિપાદન કરે છે.

તદર્થ, આપશ્રી ના બેઠકજી માં ભાવ પૂર્વક આપની સન્મુખ થતાં, શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર ના પાઠ દ્વારા આપનાં વાંગ્મય સ્વરૂપ નુ સાનિધ્ય પ્રાપ્ત થતાં, એમ કોઈપણ પ્રકારે આપશ્રીની નિકટતા જો પ્રાપ્ત થાય તો અવશ્ય આપના દ્વારા 'શ્રીકૃષ્ણ પ્રેમ' નુ અલૌકિક દાન મેળવી શકાય છે.

વાર્તા-સાહિત્ય મા પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે કે જ્યારે શ્રીમહાપ્રભુજી બદ્રિકાશ્રમ પધાર્યા ત્યારે ત્યાં અનેક જન્મોથી તપ કરી રહેલા બે તપસ્વિઓને આપશ્રીના દર્શન થયા, જેના પ્રભાવ થી તેઓ નો જન્મ વ્રજ માં આન્યોર ગામ માં થયો. તેમની પાંચ વર્ષની વય થતાં તેમને શ્રીઆચાર્યજી ના દર્શન થયા, જેથી તેમને શ્રીકૃષ્ણ મા અનન્ય પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો. આપશ્રી એ બન્ને બાલકો ને શરણે લઈ તત્કાલ લીલા-પ્રાપ્તિ કરાવી, જ્યાં તેઓ ભ્રમર રૂપે પ્રાપ્ત થયા.

શ્રીમહાપ્રભુજી નુ આવું અદ્ભુત સામર્થ્ય આ નામ માં ચરિતાર્થ થાય છે, જે આપના "શ્રી-ધર્મ" ને સૂચિત કરે છે. (ડૉ.જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૬૦)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૪)

*****

શ્રીગુસાઈંજી શ્રીમહાપ્રભુજીનુ ચુમ્માલીસમુ નામ શ્રીસર્વોત્તમજી મા બતાવે છે - "વિમુક્તિદ:". શ્રીમદાચાર્યચરણ પુષ્ટિજીવોને એક વિશિષ્ટ પ્રકારની મુક્તિ આપે છે. પુષ્ટિમાર્ગ માં શ્રીકૃષ્ણની આનંદમયી લીલા માં પ્રવેશ પામવો, તે 'મુક્તિ' છે. શ્રી મહાપ્રભુજી પોતાના સેવકોને શ્રીકૃષ્ણની સેવા અને કથા દ્વારા શ્રીકૃષ્ણની લીલા નો અલૌકિક આનંદ પ્રાપ્ત કરાવે છે, તે જ પુષ્ટિમાર્ગીય મોક્ષ અર્થાત મુક્તિ નો પ્રકાર છે. તેથી શ્રી ગુસાઈંજી આપને 'વિશિષ્ટ મુક્તિદાતા' કહે છે.

જેવીરીતે મર્યાદામાર્ગ મા સાયુજ્ય, સામીપ્ય આદિ મુક્તિના પ્રકાર બતાવ્યા છે, તેમ: પુષ્ટિમાર્ગમાં શ્રીકૃષ્ણ સાથે ના સાક્ષાત સમ્બન્ધ ને જ પરમ ફલ બતાવવામાં આવ્યું છે. જેમ મુક્ત જીવોની તેના પછી અન્ય કોઈ અવસ્થા હોતી નથી, તેમ જેમને પુષ્ટિમાર્ગીય પરમ ફલ શ્રી કૃષ્ણ ની પ્રાપ્તિ થયા પછી કોઈ બીજી અવસ્થા હોતી નથી. એ પુષ્ટિમાર્ગનો મહાન ઉત્કર્ષ છે.

આ વાત નું પ્રમાણ શિક્ષાશ્લોક મા વર્ણવતા કહે છે - "મુક્તિ હિતવાન્યથારૂપં સ્વરૂપેણ વ્યવસ્થિતિ", અને પુરુષોત્તમ સહસ્ત્રનામ માં કહે છે - "શાસ્ત્રાનપેક્ કામૈક મુક્તિદવાર વિવર્ધન:".

વાર્તા સાહિત્ય મા જિયાદાસ સૂરી ક્ષત્રિય વૈષ્ણવ ના જીવન ચરિત્ર મા શ્રીમહાપ્રભુજી નુ આ નામ ચરિતાર્થ થતુ જોઈ શકાય છે. તેમને આપશ્રી એ શરણે લઈ શ્રીલાડીલેશજી ની ભગવત્સેવા પધારાવી આપી હતી. જિયાદાસે તનુવિત્તજા અને માનસી મા નિમગ્ન થઈ ફક્ત ચાર પ્રહર જ સેવા કરી અને અનોસર પછી ભગવદ વિરહ થતા તેઓને દેહ ત્યાગ કરી નિત્યલીલા મા પ્રવેશ પ્રાપ્તિ થઈ ગયી.

એ પ્રકારે શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના સેવકોને શ્રીકૃષ્ણપ્રેમ નું દાન કરી 'વિમુક્તિ' એટલે દૈહિક, પ્રાપંચિક-દેહથી જીવને મુક્ત કરી અલૌકિક નૂતન આત્મીયદેહ પ્રદાન કરી નિત્યલીલા ની પ્રાપ્તિ કરાવે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી નું આ નામ આપનાં "જ્ઞાન ધર્મ" નું સૂચક છે' (ડૉ.જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૬૧)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૫)

*****

શ્રીગુસાઈંજી શ્રીમહાપ્રભુજીનુ પિસ્તાલીસમુ નામ શ્રીસર્વોત્તમજી મા બતાવે છે - "રાસલીલૈકતાત્પર્ય:". આ નામનો સમાસ વિગ્રહ કરીએ તો અર્થ નિકલે - 'શ્રીગોપીજનો સાથે શ્રીકૃષ્ણ ની જે મધુર એવં ફલાત્મક રાસલીલા છે, કેવલ તે જ જેમનુ તાત્પર્ય છે, એવા શ્રીવલ્લભાચાર્યજી'. શ્રીમહાપ્રભુજી ના સિદ્ધાન્ત અનુસાર શ્રુતિ, શાસ્ત્રો આદિ માં જે કાંઈ ઉત્તમ ફલો નો નિર્દેશ કરવા માં આવ્યો છે, તે સર્વ ફલોમાં ઉત્તમોત્તમ સર્વોત્તમ ફલ ભગવાન

શ્રીકૃષ્ણ ની રાસલીલા છે. તદર્થ જ શ્રી ભાગવત માં દશમ સ્કન્ધ ના રાસપંચાધ્યાયી નુ વર્ણન જેમાં છે, તે અધ્યાયોને 'ફલ પ્રકરણ' કહેવાય છે. મન સહિત એકાદશ ઇન્દ્રિયો દ્વારા ભગવાન ના સ્વરૂપાનંદ નો ઉપભોગ થાય એજ ઇન્દ્રિયધારિઓ નુ સર્વોત્કૃષ્ટ ફલ છે. આવુ ફલ રાસલીલા દ્વારાજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, જેનુ વર્ણન આપશ્રી એ વેનુગીત ના સુબોધિનિજી મા "અક્ષણવતાં ફલમિદં ન પરં વિદામઃ" શ્લોક માં કર્યુ છે. ત્યાં કારિકા મા આપશ્રી કહે છે - "ઇદમેવેન્દ્રિયવતાં ફલં મોક્ષોપિ નાન્યથા" અર્થાત રાસલીલાજ દેહધારિયો ને માટે પરમ ફલ હોવાથી પુષ્ટિમોક્ષ રૂપ છે. તેથી આપ પોતાજા સેવકોને મુક્તિના ચારેય ભેદો નો અનુભવ કરાવી રાસલીલા ફલ નું દાન કરે છે. નિબંધ માં આપશ્રી કહે છે કે "સંઘાતસ્ય વિલિનત્વાદાત્મનૈવ સુખપ્રભા", અર્થાત મુક્તિમાં તો દેહ, ઇન્દ્રિય આદિ નો સંઘાત થઈ જાય છે, કેવલ આત્મા થીજ બ્રહ્મસુખનુ જ્ઞાન થાય છે, જ્યારે ગોપીજનોએ રાસલીલામાં સર્વેન્દ્રિયો થી અલૌકિક સુખાનુભવ કર્યો હતો, જે સવોત્તમ ફલરૂપ છે. તદર્થ આપનુ ચિંતન સદૈવ તે પરમ ફલ રૂપ રાસલીલા મા જ રહેલુ હોય છે. આપશ્રી એ ચંદ્રસરોવર પોતાંના સેવકોને આ દેહ વડે જ રાસલીલા ના દર્શન કરાવી પુષ્ટિમુક્તિ ના સુખનો અનુભવ કારાવ્યો હતો. આપનુ આ નામ "વૈરાગ્ય ધર્મ" નુ સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

શ્રીવિઠલ વાણી" (૬૨)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૬)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું છેતાલીસમુ નામ શ્રીગુસાંઈજીએ "કૃપયૈતત્કથાપ્રદઃ" આપ્યુ છે. આપશ્રી ભગવલ્લીલા - કથા નું દાન તો કરેજ છે, પરંતુ તેઓ પોતાના સેવકોને વિશેષ રૂપે કરે છે. પોતાની વિશેષ કૃપા દ્વારા શ્રીમહાપ્રભુજી રસરૂપ - રસના સમૂહ જેવી શ્રીકૃષ્ણ ની રાસલીલા સંબંધી કથાનું હર્ષ રૂપ પ્રકર્ષ સાથે ઉત્તમ પ્રકારનું દાન કરે છે.

જે સેવકો ની સમક્ષ આપ કથા કરે છે, તે શાબ્દિક કથન માત્ર હોય હૈ. પરંતુ જ્યાં આપ કૃપા પૂર્વક કથા કહે છે, તે દાન ના અર્થ માં છે, કારણકે કૃપા પૂર્વક કહેવાયેલી કથા ભક્ત ના હૃદય સુધી પહોંચે છે. આ નામમાં "પ્રદ" શબ્દ પ્રયોગ કરવાનું તાત્પર્ય દાન કરવા ના અર્થ માં છે. કૃપા નું દાન કરવુ એ આપની વિશેષ કૃપા છે, તેમ સૂચવે છે.

શ્રીમહાપ્રભુજી સેવક ની યૌગ્યતા - અયોગ્યતા નો વિચાર કર્યા વિના કેવલ કૃપાયુક્ત થઈને રાસલીલા ની ગૂઢ કથાનું દાન કરે છે, તેમ કહેવાનું અહીં પ્રયોજન છે. આપ માત્ર કથા જ કહેતા નથી, પરંતુ તેના અર્થનો - લીલાનો અનુભવ પળ કરાવે છે, અર્થાત કથા સમ્બંધિત વૃજભક્તો સહિત શ્રીકૃષ્ણ ના દર્શન પળ કરાવે છે.

દામોદરદાસ હરસાનીજી ની વાર્તા માં પ્રસંગ છે કે શ્રી મહાપ્રભુજી કહે છે - "દમલા ઘણો સમય થઈ ગયો - શ્રી ઠાકોરજી ની વાર્તા કરી નથી", આ વાક્યો નો મર્મ આપ પોતાના સેવકો ને રાસલીલા સંબંધી વાર્તા કહેવાનો સંકેત પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રીગુસાંઈજી ના સેવક અલીખાન પઠાન ની વાર્તા પ્રસંગમાં - જ્યારે શ્રીગુસાંઈજી શ્રોતાઓને આગલા દિવસ ની કથા ની વાત પુછે છે ત્યારે અલીખાન પઠાન વિનંતી કરે છે કે "કૃપાનાથ કાલની કથાની વાત

કહૂં કે શરૂઆતથી ?". આ સાંભલી બધા શ્રોતા આશ્ચર્ય પામ્યા. આ પ્રસંગમાં 'કૃપા સહિત કથા નું માહાત્મ્ય' બતાવ્યું છે.

શ્રી મહાપ્રભુજી એવી કૃપાયુક્ત કથાનું દાન કરવા વાળા છે, તેમ સમજાવવાનું આ નામ નું તાત્પર્ય છે. આ નામ આપશ્રીના "ધર્મી સ્વરૂપ" નો સૂચિતાર્થ છે. (ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૬૩)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૭)

*****

શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું સુડતાલિશમુ નામ "વિરહાનુભવૈકાર્થસર્વત્યાગોપદેશક" બતાવ્યું છે. આ નામ દ્વારા શ્રીગુસાંઈજી શ્રીમહાપ્રભુજી ના શ્રીકૃષ્ણ ના વિરહના અનુભવ માટે સર્વસ્વના ત્યાગ ના ઉપદેશ ને સૂચિત કરે છે, કેમકે સર્વત્યાગ વિના શ્રીકૃષ્ણ ના વિરહ નો પૂર્ણતયા અનુભવ થઈ શકતો નથી.

રસ નું સ્વરૂપ દ્વિદલાત્મક છે - સંયોગાત્મક અને વિપ્રયોગાત્મક. શ્રીમહાપ્રભુજી નિજજનોને 'સંયોગ રસ' નું દાન શ્રીકૃષ્ણ ની રાસલીલા ની કથા દ્વારા કરે છે, અને વિપ્રયોગ રસ નું દાન સર્વસ્વ ના ત્યાગ ના ઉપદેશ દ્વારા કરે છે. એ રીતે આપ ઉભયાત્મક રસ નું પૂર્ણદાન કરે છે. આમ નિજજનોને ભગવદ રસ ના અનુભવ કરાવવાનું પ્રયોજન છે. તદર્થજ આપે "ગૃહં સર્વાત્મના ત્યાજ્યમં..... કૃષ્ણો ઽ નર્થસ્ય મોચકઃ" ની આજ્ઞા કરી છે.

આવો ઉચ્ચતર ઉપદેશ આપ કેવલ વાણી દ્વારાજ નહીં, પરંતુ પોતાના ચરિત્રો દ્વારા બાહ્યાભ્યાન્તર વિપ્રયોગ અવસ્થાનો અનુભવ કરાવે છે. એ સર્વ વિદિત છે કે આપશ્રી માત્ર ધોતી-ઉપરણો ધારણ કરતાં હતાં, સમગ્ર પૃથ્વી પરિક્રમા આપે ખુલ્લા ચરણારવિન્દ થી કરી હતી, ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વીકારવા છતાં આપનું જીવન નિજ સ્થાન માં પળ ત્યાગ પૂર્વકનું હતું, પોતે કોઈ વૈભવ નો અંગીકાર કર્યો ન હતો, વગેરે હકીકત આપનું ત્યાગાત્મક ચરિત્ર સૂચવે છે, જેનાથી આપના બાહ્ય વિપ્રયોગ ના દર્શન થાય છે. તેવીજ રીતે આપે આન્તર્વિરહ ના દર્શન પરમાનંદદાસજી જેવા સ્વકીય અંતરંગ સેવકોને કરાવ્યા છે. તેથીજ જ્યારે આપશ્રીએ પરમાનંદદાસજીને ભગવદ યશ નું ગાન કરવા કહ્યું ત્યારે તેમણે ગાળુ - "હરિ ! તેરી લીલા કી સુધિ આવૈ". આ પદ શ્રવણ કરતાં જ શ્રીમહાપ્રભુજી ને મૂર્છા આવી ગયેલી, અને આપ લીલારસ માં નિમગ્ન થઈ ગયેલા. આમ આપશ્રીના અન્તર્વિરહ નું સ્વરૂપ સમજી શકાય છે.

આ રીતે શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના સ્વરૂપ દ્વારાજ નિજજનોને સંયોગ-વિપ્રયોગ બન્ને રસ નો અનુભવ કરાવી તેનો ઉપદેશ આપ્યો છે.

આ નામ આપના "ऐश्वर्य धर्म" ને સૂચિત કરે છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

શ્રીવિઠલ વાણી" (૬૪)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૮)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર માં શ્રીમહાપ્રભુજીનું અડતાલીશમું નામ શ્રીગુસાંજીએ "ભક્ત્યાચારોપદેષ્ટા (ચ)" બતાવ્યું છે. અર્થાત શ્રીમહાપ્રભુજી ભક્તિ ના આચરણ નો ઉપદેશ કરવા વાળા છે. પુષ્ટિભક્તિમાર્ગીય આચરણ મા સંયોગ તથા વિપ્રયોગ ની અવસ્થા નું જ્ઞાન તેની સ્થિરતા માટે આવશ્યક છે. તેજ રીતે 'અન્યાશ્રય' તથા 'અવિસ્વાસ' રહિત, બિના સ્વાર્થ નિષ્કપટ ભાવ થી શ્રીકૃષ્ણ ને પરમ ફલ રૂપ માની, તેમની પ્રેમપૂર્વક સેવા કરવી તે મુખ્ય આચાર છે. શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના સેવકોને તદ્વિષયક ઉપદેશ આપવા વાળા છે.

આ નામ ની સાથે શ્રીગુસાંજીએ "ચ" અક્ષર મુક્યો છે. તેનું તાત્પર્ય એ છે કે, આપ કેવલ ઉપદેશ નથી આપતા પરંતુ ભક્તિમાર્ગીય આચાર શિખવવા તેઓ સ્વયં પણ તેનું પાલન કરે છે. તે બતાવવા તેમણે "ચ કાર" જોડ્યો છે. શ્રીમહાપ્રભુજી પોતે પણ અનન્યતા પૂર્વક શ્રીકૃષ્ણ ને સેવે છે. શ્રીકૃષ્ણ ની સેવામાં મર્યાદામાર્ગ ની પૂજા વિધિ થી ભિન્ન સ્નેહ જ નિયામક છે, જે ઉભયાન્વય છે, અર્થાત ભક્ત નો સ્નેહ ભગવાન પ્રતિ જેમ વધે છે, તેમ ભગવાન નો પ્રેમ પણ વધે છે. ભગવત્પ્રેમ જ ઉત્તરોત્તર આસક્તિ અને વ્યસન મા પરિણમિત થાય છે.

સેવા તેજ ફલરૂપ માનવા માં આવે જ્યારે તેમાં પ્રેમ-આસક્તિ-વ્યસન ની ક્રમશઃ દશા પ્રાપ્ત થાય. તેથી શ્રીઆચાર્યચરણ સ્વયં ભાવ સંપન્ન સેવા કરી પોતાના ઇવકો ને સમજાવે છે. એવી ભાવપૂર્ણ સેવા માંજ સંયોગ અને વિપ્રયોગ રસાનુભવ વાળી સર્વોત્તમ પુષ્ટિભક્તિ નો અનુભવ થાય છે. આપશ્રી અડેલ માં બિરાજતા હતાં ત્યારે એવી રસાત્મક સેવા કરી ભક્તોને ભગવત્સેવા નો પ્રકાર બતાવ્યો હતો. પુષ્ટિમાર્ગ માં અન્યાશ્રય મહાબાધક છે. શ્રીહરિરાયજી શિક્ષાપત્ર મા આજ્ઞા કરે છે - અન્યાશ્રયો મહાનેવ બાધકો ભિયતામ તતઃ", જે વાત સ્વયં શ્રીમહાપ્રભુજીએ વિવેકધૈર્યાશ્રય ગ્રંથ મા સ્પષ્ટ કરી છે. શ્રીકૃષ્ણ મા અનન્યતા એ પુષ્ટિભક્તિ નું મહત્વ નું અંગ છે, જેના વિષય મા શ્રીમહાપ્રભુજીએ પોતાના સેવકો ને ચાતક - બ્રહ્માસ્ત્ર ના ઉદાહરણ થી ખુલાસા પૂર્વક ઉપદેશ આપ્યો છે, જે આ નામ ને સાર્થક કરે છે.

આ નામ આપના "વીર્ય ધર્મ" ને સૂચિત કરે છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૬૫)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૪૯)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું ઓગણચાલીસમું નામ શ્રીગુસાંજીએ "કર્મમાર્ગ પ્રવર્તક" આપ્યું છે. શ્રીમદાચાર્યચરણ વાસ્તવમાં 'ભક્તિમાર્ગ' ના પ્રતિપાદક - પ્રવર્તક છે. તેમ છતાં ભક્તિમાર્ગની દૃઢતા માટે તેમજ તેના સહાયક બને તેવા કર્મોનો પણ તેઓ અનુરોધ કરે છે. નિબંધના શાસ્ત્રાર્થ પ્રકરણમાં આપે ભગવાન શ્રીજગન્નાથજી ની આગ્યા " એકં શાસ્ત્રં દેવકી પુત્ર ગીતં .....કર્મોપ્યેકં તસ્ય દેવસ્ય સેવા" નો સ્વીકાર કરી પુષ્ટિમાર્ગમાં મુખ્ય

કર્મ "કૃષ્ણસેવા" નો ઉપદેશ કર્યો છે. તદનુસાર સેવાનું સ્વરૂપ સમજાવતાં કહે છે - "ચેતસ્તત્ પ્રવળં સેવા" (સિ.મુ.). તેથી ચિત્તની પ્રવૃત્તિ માટે વર્ણાશ્રમ, શૌચાદિ દેહધર્મનું કર્મ ભગવત સેવામાં અંગરૂપે સહાયક હોવાથી આવશ્યક છે.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ 'પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદાભેદ' ગ્રંથમાં આગ્યા કરી છે - "લૌકિકત્વ વૈદિકત્વં કાપટ્યાતેષુ નાન્યથા". કૃષ્ણભાવની રક્ષા માટે લૌકિક - વૈદિક કર્તવ્યો ને કપટ વત્ - અર્થાત્ આસક્તિ વિના નિભાવવાનો આપે ઉપદેશ આપ્યો છે. શ્રી હરિરાયજી પળ શિક્ષાપત્રમાં કહે છે - "લૌકિકં વૈદિકં ચાપિ કાર્યં કુર્વન્નનાસ્થાયાં". લૌકિક - વૈદિક કાર્યો તેમાં આસ્થા રાખ્યા વિના કરવા.

આપશ્રી સમજાવે છે કે ચિત્તની પ્રહન્નતા વિના ભગવત્સેવા રૂપ ભક્તિના આચરણમાં મન લાગતું નથી. વર્ણ અને આશ્રમના ધર્મો તેમજ કર્મો ચિત્તની શુદ્ધિ માટે આવશ્યક છે. તદર્થ આપ સ્વયં તેનું પાલન કરી તેની મહત્તા સમજાવે છે. આપશ્રીએ જગદીશમાં એકાદશીનું વ્રત કર્યું હતું. પરિક્ષાર્થે આપશ્રીને એકાદશીને દિવસે શ્રીજગદીશ નો પ્રસાદ આપવામાં આવ્યો હતો ત્યારે આપે મહાપ્રસાદના માહાત્મ્યનું વર્ણન રાત્રિ પર્યંત કરી પોતે વ્રતનું પાલન કર્યું હતું.

વાર્તા પ્રસંગમાં પળ સુવિદિત છે કે આપે મળુંદના રાજાદુબે અને માધો દુબેએ આપશ્રીની કથા દ્વારકામાં સાંભળીને શરણે લેવા વિનંતિ કરી ત્યારે તેમને આશૌચ હોવાથી શરણે નહિં લીધા. સુતક ઉતર્યા પછી જ્યારે તે બે ભાઈઓ શુદ્ધ થયા ત્યારપછી જ તેમને દીક્ષા આપી. તેટલા દિવસ આપે દ્વારકામાં મુકામ કર્યો. હતો. પોતે કર્મમાર્ગના પળ પ્રવર્તક હોવાનું આ સ્પષ્ટ ઉદાહરણ છે.

આ પ્રસંગ આપશ્રી કર્મમાર્ગના પળ રક્ષક હોવાનું સૂચવે છે.

આનામ આપના "યશ ધર્મ" નો સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિટ્ઠલ વાણી" (૬૬)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૫૦)

*****

શ્રીમહાપ્રભુજીનું પચાસમું નામ શ્રીગુણાંજીએ " યાગાદૌ ભક્તિમાર્ગેક સાધનત્વોપદેશક:" આપ્યું છે. આ નામનું તાત્પર્ય છે કે શ્રીમહાપ્રભુજી પુષ્ટિભક્તિ પ્રાપ્ત થવાના માર્ગમાં સહાયભૂત બને તેવા યજ્ઞ - યાગાદિ સાધનોના ઉપદેશ કરવાવાળા છે.

શાસ્ત્રોમાં વિધાન છે કે ભક્તિનો ઉત્કર્ષ યજ્ઞ યાગ આદિ કર્મો થી સિદ્ધ થાય છે. વાસ્તવમાં યાગ વગેરે કર્મો નો ઉપયોગ સ્વર્ગાદિ અનિત્ય ફલ ની પ્રાપ્તિ હેતુ હોતો નથી, પરંતુ તે ભક્તિ ની પ્રાપ્તિ મા સહાયક બને તે માટે કરવા જોઈએ, તેમ ઉપદેશ શ્રીમદાચાર્યચરણ આપે છે.

પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ જે શ્રૌત અથવા સ્માર્ત કર્મ કરે છે તેનું પ્રયોજન કેવળ શ્રીકૃષ્ણ ભક્તિ જ હોય છે. તે કર્મો બે પ્રકારના હોય છે - 'સકામ કર્મ' અને 'નિષ્કામ કર્મ'. ભાગવત કહે છે - "નિષ્કામા વૈષ્ણવા યત:", વૈષ્ણવ નિષ્કામ હોય છે. નિષ્કામ થી તાત્પર્ય છે - 'લૌકિક કામના રહિત, કેવળ કૃષ્ણકામનામય'. અર્થાત્ શ્રૌત-સ્માર્ત કર્મો ભક્તિના સહાયક સાધનો તરીકે કરવાના છે, તેમ શ્રીમહાપ્રભુજીએ સમજાવ્યું છે.

તદર્થે આપશ્રીએ પળ સોમયજ્ઞ સમ્પન્ન કરી બતાવ્યું છે કે ભક્તિમાર્ગમાં આવા કર્મો અનાવશ્યક નથી. આ યજ્ઞ દ્વારા શ્રીમહાપ્રભુજીએ ભક્તિમાર્ગ ના અપરાધ નું નિવારણ કર્યું છે..

ભક્તિમાર્ગ માં બે અપરાધ છે , એક - અનેક દેવતાઓના પૂજન નું વિધાન હોવાથી કૃષ્ણ સિવાય અન્ય દેવતાઓનો સંબંધ થાય છે, અને બીજો - કૃષ્ણસેવા ફલ નો અભાવ. યજ્ઞમાં અન્ય દેવતાઓનું પૂજન શ્રીકૃષ્ણ ની વિભૂતિ રૂપ માની ને કરવામાં આવે છે, નહીં કે શ્રીકૃષ્ણ ના સમાન સ્વતંત્ર દેવતા માની ને! આ હકીકત મહાભારતમાં યુધિષ્ઠિર દ્વારા કરવામાં આવેલ અશ્વમેધ યજ્ઞ ના પ્રસંગ માં સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલી છે. આમ ભક્તિમાર્ગ માં યજ્ઞ આદિની ઉપયોગીતા નો ઉપદેશ કરનારા આચાર્યચરણ છે તેવો નિર્દેશ આ નામ માં કરવામાં આવ્યો છે.

આ નામ આપશ્રી ના "શ્રી ધર્મ" નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)

*****

"શ્રીવિઠલ વાણી" (૬૭)

*****

"શ્રીસર્વોત્તમ સ્તોત્ર" નામ (૫૧)

*****

શ્રીસર્વોત્તમજીમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનું એકાવનમુ નામ શ્રીગુસાઈજીએ "પૂર્ણાનંદ:" આપ્યું છે. શ્રીગુસાઈજી સમજાવે છે કે શ્રી મહાપ્રભુ જી પૂર્ણ આનંદ સ્વરૂપ છે અર્થાત્ આંતર આનંદ થી પરિપૂર્ણ છે. શ્રુતિ માં કરવા મા આવેલી આનંદ ની ગણના અનુસાર પ્રાણી માત્ર મા તેમજ અક્ષરબ્રહ્મ જે પુરુષોત્તમ નું ધામ છે, તેનો આનંદ પળ ગણિત આનંદ છે. આ વાત પરમ તત્ત્વ શ્રી કૃષ્ણ માટે કહી છે. પરન્તુ શ્રી મહાપ્રભુ જી તથા શ્રી કૃષ્ણ મા અભેદ છે. "વસ્તુતઃ કૃષ્ણ એવં" એમ શ્રી ગુસાઈજી તેમને માટે કહે છે. તેથી શ્રી મહાપ્રભુ જી પળ "પૂર્ણાનંદ" છે.

તેના કારણે શ્રી મહાપ્રભુ જી મા સ્વર્ગ આદિ તુચ્છ કામના ઓ ની સંભાવના નથી. તદર્થે શ્રી મહાપ્રભુ જી યજ્ઞ યાગાદી જે પળ કર્મ કરે છે તે ભક્તિમાર્ગ ના સાધન ના રૂપ મા તથા ભક્તિયોગ ના પ્રતિબંધો ના નિવારણ માટ કરે છે.

શ્રી મહાપ્રભુ જીને સ્વધામ પધારવા માટે જ્યારે મધુવન મા બીજી બચત આજ્ઞા થઈ ત્યારે તેમને સ્વીકાર ના કર્યો કારણ કે પહેલી આજ્ઞા ગંગાસાગર પર આપને "સત" સ્વરૂપ થી અને બીજી આજ્ઞા "ચિત" સ્વરૂપ થી થયેલી હોવાથી આને આપનું સ્વરૂપ પૂર્ણ આનંદ મય હોવથી, જો આપને ભગવાન ના ચિત સ્વરૂપ મા પધારવા ની કામના ન થી તો સ્વર્ગ આદિ તુચ્છ ફલ ની કામ ના નજ સંભવે . આમ શ્રી મહાપ્રભુ જી નું પૂર્ણાનંદ હોવું તે તેમના "જ્ઞાન" ધર્મ નું સૂચક છે.

(ડૉ. જયેન્દ્ર સોની)